

Landschapsbeleidsplan Zuidoost Friesland

Opdrachtgever:

Gemeente Heerenveen
Gemeente Ooststellingwerf
Gemeente Opsterland
Gemeente Weststellingwerf
Contactpersoon:
Klaas de Haan (Gemeente Opsterland)
Wetterwille 5
8401 GB Gorredijk

Opdrachtnemer:

Eelerwoude Ingenieursbureau B.V.
Mossendamsdwarsweg 3,
7472 DB Goor
Postbus 53, 7470 AB Goor
Tel.: 0547 - 263515 Fax: 0547 - 263315
e-mail: ingenieurs@eelerwoude.nl
<http://www.eelerwoude.nl>

Opgesteld door	Gecontroleerd	Datum
T. Appelman A. Freund F. van Gils H. Kerssies	P. Brokke	22-09-2003

Project nr. 775
Goor, september 2003

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	3
INLEIDING	5
A GEBIEDSANALYSE	8
1. TUSSEN TERP EN HOUTWAL	9
1.1 Het ontstaan van een divers landschap	9
1.2 Het huidige landschap	12
2. BELEIDSKADER	17
2.1 Rijksbeleid	17
2.2 Provinciaal en Regionaal beleid	18
2.3 Gemeentelijk beleid	20
3. ONTWIKKELING VAN HET LANDSCHAP	22
4. WAARDERING EN PRIORITERING	23
4.1 Waardering	23
4.2 Prioritering	23
B LANDSCHAPSVISIE	28
5. GEWENSTE LANDSCHAPPELIJKE HOOFDSTRUCTUUR	30
5.1 Inleiding	30
5.2 Contrast open en besloten	30
5.3 Herkenbaarheid beekdalen en beeklopen	31
5.4 Impact A7 zone	33
6. STREEFBEELDEN PER LANDSCHAPSTYPE	34
6.1 Woudontginningen	34
6.2 Heideontginningen	36
6.3 Essenlandschap	38
6.4 Landgoederen	40
6.5 Veenpolders	41
6.6 Hoogveenontginningen	43
6.7 Beekdalen	45
7. VISIE PER GEMEENTE	49
7.1 Inleiding	49
7.2 Gemeente Weststellingwerf	49
7.3 Gemeente Ooststellingwerf	51
7.4 Gemeente Opsterland	52
7.5 Gemeente Heerenveen	54

C BEHEERPLAN	57
8. HET BEHEERPLAN	59
8.1 Inleiding	59
8.2 Huidige situatie landschapselementen	60
8.3 Beheermaatregelen	61
8.4 Beheer en prioriteiten	62
8.4.1 Weststellingwerf	62
8.4.2 Ooststellingwerf	64
8.4.3 Opsterland	66
8.4.4 Heerenveen	68
9. KOSTEN	70
9.1 Achterstallig onderhoud	70
9.2 Kosten regulier beheer	71
9.3 Versterken landschap	72
9.4 Totaal kostenoverzicht	73
D VERVOLGSTAPPEN	75
10. VERVOLGSTAPPEN	76
10.1 Organisatie uitvoering	76
10.2 Aanbevelingen tot nadere uitwerking	77
LITERATUURLIJST	78
BEGRIPPENLIJST	79
COLOFON	80
KAARTEN	
1. Begrenzingskaart	6
2. Landschapstypenkaart	11
3. ROM Ontwikkelingsvisie	18
4. ROM-gebiedsvisies	19
5. Partiële Streekplan herziening ROM-Zuidoost Friesland	19
6. Ecologische verbindingen en natuurgebieden	21
7. Deelgebiedskaart gemeente Weststellingwerf	24
8. Deelgebiedskaart gemeente Ooststellingwerf	25
9. Deelgebiedskaart gemeente Opsterland	26
10. Deelgebiedskaart gemeente Heerenveen	27
11. Gewenste landschappelijke hoofdstructuur	32
12. Concept Structuurschets A7-zone	31
13. Visiekaart	47
BIJLAGEN	81
(zie indeling van de bijlagen op pagina 81)	

SAMENVATTING

Het landschap in Zuidoost Friesland gaat achteruit. De kenmerkende landschapstypen zoals bijvoorbeeld de besloten woudontginningen en het landgoederenlandschap maar ook de meer open gebieden als de heideontginningen en de veenpolders verliezen hun identiteit en herkenbaarheid. Landschapstypen gaan meer en meer op elkaar lijken. De landbouw die nieuwe eisen stelt aan haar omgeving om rendabel te kunnen blijven boeren, nieuwe infrastructuur, bedrijventerreinen en woningen zijn hier mede debet aan. Dit landschapsbeleidsplan (LBP) speelt op deze ontwikkelingen in en formuleert landschappelijke randvoorwaarden die aan deze ontwikkelingen gesteld dienen te worden. Doel is om de achteruitgang van de herkenbaarheid van het landschap te stoppen en zo mogelijk de herkenbaarheid te versterken.

De gemeenten Heerenveen, Ooststellingwerf, Opsterland en Weststellingwerf hebben vanuit het ROM project Zuidoost Friesland gezamenlijk hun verantwoordelijkheid genomen en opdracht gegeven voor herziening van hun verouderde landschapsbeleidsplannen. Deze gemeenten hebben gekozen voor een gezamenlijke aanpak voor een nieuw landschapsbeleidsplan. Het overgrote deel van de gemeenten is gelegen in het ROM-project Zuidoost Friesland. In het activiteitenprogramma van het ROM is het gezamenlijk opstellen van het landschapsbeleidsplan aangekondigd.

Status en functie

De status en functie van het LBP kent per gemeente overeenkomsten maar ook verschillen. Eén en ander is afhankelijk van het huidige gemeentelijk beleid en de actualiteit van het Bestemmingsplan buitengebied. Het LBP overziet een periode van ca. 10 jaar en is richtinggevend ten aanzien van het landschap. Het geeft een “wensbeeld” om de gewenste identiteit en herkenbaarheid van de verschillende landschapstypen te behouden en te versterken. De visie vanuit het LBP wordt in de Bestemmingsplannen buitengebied van de gemeenten geïntegreerd. Daarnaast dient het LBP als leidraad bij de vaststelling van het gemeentelijk beleid op het gebied van behoud, beheer en ontwikkeling van het landschap.

Het LBP heeft geen directe bindende werking en legt de inwoners van Zuidoost Friesland geen verplichtingen op. Initiatieven in het landschap als bosaanleg, onderhoud van houtopstanden, aanleg poelen, etc. worden getoetst aan dit LBP. Het landschapsbeleidsplan moet de basis vormen voor een actief gemeentelijk stimuleringsbeleid gericht op agrariërs, particulieren, organisaties en instanties om op vrijwillige basis mee te doen aan onderhoud, herstel en aanleg van landschapselementen. Samen met de beheerders van de landschapselementen zullen projecten worden opgesteld. De gemeente en Landschapsbeheer Friesland zullen hierin een belangrijke rol (moeten) spelen.

Proces

De begeleidingsgroep van dit Landschapsbeleidsplan bestond uit vertegenwoordigers van de vier gemeenten, de provincie Fryslân, Landschapsbeheer Friesland en de coördinator natuur, milieu en landschap van het ROM Zuidoost Friesland. Behouden en uitbouwen van draagvlak is een belangrijke opgave geweest tijdens de planopstellen. Per gemeente zijn klankbordgroepen geïnstalleerd. De samenstelling van deze klankbordgroepen was een afspiegeling van de functies en belangen in het buitengebied van de betreffende gemeente. Tijdens het planproces zijn deze klankbordgroepen met een vertegenwoordiger van de gemeente en het bureau een aantal maal bij elkaar geweest om voorliggende conceptrapporten te bespreken. Het resultaat van deze bespreking werd vervolgens door het bureau van een advies voorzien. De begeleidingsgroep stelde uiteindelijk vast wat met dit advies werd gedaan. Tevens is een aantal algemene voorlichtingsavonden georganiseerd om de totale doelgroep te kunnen bereiken.

Het Landschapsbeleidsplan

Het LBP kent een viertal delen, deel A t/m D. In deel A wordt het gebied geanalyseerd. Deel B wordt gevormd door de landschappelijke visie op het plangebied. Het beheerplan is als deel C opgenomen en de vervolgstappen vormen deel D.

A. Gebiedsanalyse

De historie van het gebied leidt ons van het natte onland (woest en ledig) naar het ontgronde land (turfwinning), het ontgonnen land (de verkaveling) en het ontsloten land. Het plangebied van zuidoost Friesland kenmerkt zich door een grote verscheidenheid aan landschapstypen, die het gebied zeer afwisselend maakt. Maar ook juist de verschillen binnen landschapstypen maken het landschap divers. Het gebied is daarom op twee verschillende niveaus beschreven en gewaardeerd; op het niveau van landschapstypen en op het niveau van deelgebieden binnen landschapstypen. In het plangebied zijn een zevental landschapstypen te herkennen: de woudontginning, de heideontginning, het essenlandschap, het landgoederenlandschap, de veenpolder, de hoogveenontginning en het beekdal.

Kenschets en waardering

De woudontginningen zijn zeer divers, van zeer fijnmazig tot zeer grofmazig. Door de veelheid aan singels zijn de woudontginningen ook zeer kwetsbaar. De heideontginningen zijn over het algemeen matig tot goed herkenbaar. Het essenlandschap kenmerkt zich door

een veelheid aan kleinschalige landschapselementen en is daardoor kwetsbaar. De herkenbaarheid varieert van goed tot slecht herkenbaar. De landschappelijke structuur van het landgoederenlandschap is over het algemeen nog goed herkenbaar. Dit geldt tevens voor de veenpolders. Door aanplant in het verleden heeft plaatselijke verdichting plaatsgevonden. De grootschalige hoogveenontginningen zijn matig tot goed herkenbaar. Met name het wijkenpatroon kent een verminderde herkenbaarheid door demping, verlanding en spontane opslag van elzen. De beekdalen variëren in herkenbaarheid. Het beekdal van het Koningsdiep is behoudens het benedenstrooms deel goed herkenbaar. De Linde heeft een slecht herkenbare bovenloop, de beneden- en middenloop zijn echter weer goed herkenbaar (meanderende vorm). De Tjonger is deels gekanaliseerd. Door begeleidende beplantingen zijn de beneden en middenloop wel goed herkenbaar. De bovenlopen zijn slecht herkenbaar.

Beleid en ontwikkelingen

In het kader van het ROM-beleid is sinds 1999 voor zuidoost Friesland een traject ingezet voor een duurzame gebiedsgerichte ontwikkeling. Ook zijn er nationale en provinciale beleidsstukken die relevant zijn voor de ontwikkeling van het landschap. Binnen het ROM gebied zijn een aantal gebiedsvisies opgesteld. Dit LBP volgt deze gebiedsvisies en geeft hier verder vorm en inhoud aan. Naast het genoemde ROM beleid heeft ook de structuurschets voor de A7-zone een grote invloed op het landschap. In het LBP wordt een opsomming gegeven van alle belangrijke ontwikkelingen in het landschap die niet alleen voortvloeien uit vastgesteld beleid maar ook te maken hebben met de voortdurende verandering van het landschap door autonome ontwikkelingen. Voorbeelden hiervan zijn nivellering van de herkenbaarheid van de verschillende landschapstypen, het verdwijnen van cultuurhistorisch- en archeologisch waardevolle objecten, het verrommelen van het landschap, de afname van het aantal agrarische ondernemingen en de toenemende druk op het landschap door de vraag naar verblijfsrecreatie en toeristische accommodaties.

B. Landschapsvisie

In dit LBP wordt de gewenste landschappelijke hoofdstructuur beschreven. De volgende hoofdkeuzes zijn hierbij onderscheiden:

- 1) handhaven en versterken van het contrast tussen de besloten dekzandruggen en de meer open lagere gebieden;
- 2) het vergroten van de herkenbaarheid van de beeklopen en beekdalen;
- 3) landschapsversterking in gebieden waar het landschap sterk onder druk staat (bijvoorbeeld de A7 zone).

Naast dit abstracte niveau is gekeken naar streefbeelden per landschapstype: behoud en herstel van de landschappelijke diversiteit en identiteit van de verschillende landschapstypen, landschappelijke inpassing van dorpsranden en een gebiedskarakteristieke erf-inrichting. Met foto's en voorbeeldschetsen worden de streefbeelden toegelicht. Op de structuurvisie kaart is een totaaloverzicht weergegeven van de gewenste landschappelijke structuur.

Het plangebied kent een grote mate van samenhang. Er zijn echter ook landschappelijk verschillen aan te wijzen. Deze verschillen zijn niet alleen ontstaan door bijvoorbeeld bodem en waterhuishouding maar ook door (politieke) keuzes in het verleden. Per gemeente wordt in dit LBP de gewenste visie per landschapstype beschreven. Als bijlage is een verdere en concrete uitwerking per deelgebied opgenomen. Aangegeven is de herkenbaarheid per deelgebied en het gewenste beleid op gebied van behoud en herstel van kenmerkende landschapselementen. Ook worden hier prioriteiten gesteld voor herstel van bepaalde deelgebieden.

C. Beheerplan

Het beheerplan in dit LBP beschrijft welke maatregelen (met kosten) uitgevoerd dienen te worden om de visie te kunnen realiseren. Basis voor dit beheerplan is de inventarisatie van Landschapsbeheer Friesland. Zij hebben 10% van het totale plangebied geïnventariseerd. Hiertoe zijn representatieve kleinere gebieden per gemeente aangewezen. De belangrijkste aspecten waarop is geïnventariseerd zijn: bedekkinggraad van de beplanting, de kwaliteit en de aanwezigheid van een raster, de toestand van een wallichaam bij houtwallen en de leeftijd van de beplanting. De resultaten van de inventarisatie zijn vervolgens geëxtrapoleerd naar 100%. Hierdoor kunnen onnauwkeurigheden zijn ontstaan. Uiteindelijk heeft dit geresulteerd in een overzicht met kwalitatieve en kwantitatieve gegevens per gemeente en per landschapselement. Als het gaat om de huidige onderhoudstoestand is onderscheid gemaakt in goed, matig en slecht. Gebleken is dat van de ca. 14.000 solitaire bomen in het plangebied ruim 85% in goede conditie verkeerd. Ruim 25% van de 570 km elzensingels is van slechte kwaliteit. Het beleid is erop gericht om alle voorkomende landschapselementen van een slechte tot matige kwaliteit zodanig te beheren dat deze in de categorie goed zal komen. Hiertoe zijn noodzakelijke maatregelen en eenheidsprijzen geformuleerd. Voor wat betreft beheermaatregelen is onderscheid gemaakt in herstelmaatregelen (bijv. wallichaam herstellen bij houtwal), achterstallig onderhoud (bijv. afzetten houtsingel die al 30 jaar niet is afgezet) en regulier beheer (jaarlijks en periodiek onderhoud). De prioriteiten die in de deelgebiedvisie zijn gesteld worden in het beheerplan nader uitgewerkt. Concreet wordt per

gemeente benoemd waar wat aangelegd dient te worden om uiteindelijk de gewenste identiteit en herkenbaarheid te verkrijgen.

Voor alle landschapselementen is een raming gemaakt van de noodzakelijke kosten voor onderhoud aan en aanleg van landschapselementen. Er wordt onderscheid gemaakt in éénmalige en structurele kosten. Eénmalige kosten bestaan uit kosten die gepaard gaan met het wegwerken van achterstallig onderhoud (ca. € 5,0 miljoen) en kosten voor het aanleggen van nieuwe landschapselementen (ca. € 13,6 miljoen). De structurele jaarlijkse kosten bestaan uit kosten voor het reguliere beheer (jaarlijks en periodiek onderhoud) van de landschapselementen (ca. € 5,1 miljoen).

D. Vervolgstappen

Na het beheerplan volgt het laatste hoofdstuk: vervolgstappen, hierin wordt een advies gegeven voor de organisatie van de uitvoering. Op basis van een aantal succesfactoren wordt geadviseerd om per gemeente een natuur/landschapsvereniging op te richten. Ter toelichting worden de hieraan gerelateerde taken en rollen benoemd van de verschillende organisaties en instanties die ook in de toekomst betrokken zijn bij het landschapsbeheer.

INLEIDING

Aanleiding

De gemeenten Weststellingwerf, Ooststellingwerf, Heerenveen en Opsterland hebben het initiatief genomen tot herziening van hun landschapsbeleidsplannen. Deze plannen zijn verouderd en spelen onvoldoende in op de ontwikkelingen in het landschap.

Deze gemeenten hebben gekozen voor een gezamenlijke aanpak voor een nieuw landschapsbeleidsplan. Het overgrote deel van de gemeenten is gelegen in het ROM-project Zuidoost Friesland. In het activiteitenprogramma van het ROM is het gezamenlijk opstellen van het landschapsbeleidsplan ook aangekondigd.

Het Landschapsbeleidsplan is opgesteld in opdracht van de vier gemeenten. Deze vier gemeenten vormden met een drietal organisaties de begeleidingsgroep (voor samenstelling zie colofon).

Status en functie

De status en functie van het landschapsbeleidsplan kent per gemeente overeenkomsten maar ook verschillen. Een en ander is afhankelijk van het huidige gemeentelijk beleid en de actualiteit van het Bestemmingsplan buitengebied. Onderstaand een overzicht van de status en functie van het Landschapsbeleidsplan per gemeente.

Het landschapsbeleidsplan (LBP) overziet een periode van ca. 10 jaar en is richtinggevend ten aanzien van het landschap. Het geeft een “wensbeeld” om de gewenste identiteit en herkenbaarheid van de verschillende landschapstypen te behouden en te versterken. Voor de gemeente dient het plan als leidraad voor handhaving en versterking van landschappelijke structuren. Het LBP integreert bestaande, vastgestelde plannen en nota's die voor het landschap relevant zijn. Het LBP heeft geen directe bindende werking en legt de inwoners van zuidoost Friesland geen verplichtingen op. Initiatieven in het landschap, zoals bosaanleg, stedenbouwkundige ontwikkelingen, onderhoud van houtopstanden, aanleg poelen, etc. worden getoetst aan dit LBP. Het landschapsbeleidsplan moet de basis vormen voor een actief gemeentelijk stimuleringsbeleid gericht op agrariërs, particulieren, organisaties en instanties om op vrijwillige basis mee te doen aan herstel, onderhoud en aanleg van landschapselementen. Samen met de beheerders van de landschapselementen zullen projecten worden opgesteld. De gemeente fungeert hierbij als stimulator en “aanjager”. Landschapsbeheer Friesland zal hierin een belangrijke rol (moeten) spelen.

Vaststelling van het landschapsbeleidsplan door de gemeenteraad onderschrijft de wil van de gemeente om te werken aan behoud en

herstel van de identiteit en herkenbaarheid van ons landschap in Zuidoost Friesland !

Heerenveen

Het Bestemmingsplan buitengebied is in concept gereed. De landschapstypen uit het LBP zijn als basis gebruikt voor de bestemmingen “agrarisch gebied open landschap” en “agrarisch gebied besloten landschap”. De beschrijving van de kenmerkende landschapstypen in Heerenveen is tevens gebaseerd op het LBP. Landschap (behoud en versterking) is een van de belangen die bij het bepalen van toegestane ontwikkelingen en functies, zoals beschreven in het Bestemmingsplan Buitengebied, meegewogen is.

Ooststellingwerf

Voor Ooststellingwerf is het Bestemmingsplan buitengebied richtinggevend.

Opsterland

Het Bestemmingsplan Buitengebied wordt binnenkort herzien. Het LBP zal ten aanzien van het landschap hiervoor bouwstenen aandragen. Uitgangspunten uit het LBP zullen als regelgeving in het Bestemmingsplan buitengebied worden opgenomen.

Weststellingwerf

Het Landschapsbeleidsplan sluit hier aan bij het Structuurplan 2000 – 2015 (febr. 2002) en het Bestemmingsplan buitengebied 1988 (partieel herzien 1995).

Leeswijzer en werkwijze

Deel A van dit LBP beschrijft de gebiedsanalyse. Op basis van de veldinventarisatie van Landschapsbeheer Friesland en bureaustudie is een goed beeld verkregen van de huidige identiteit en herkenbaarheid van het plangebied. Op waarderingskaarten per gemeente is dit tot uitdrukking gekomen. Tevens is een inventarisatie verricht van het huidige (vastgesteld) beleid en de toekomstige ontwikkelingen die hun invloed op het landschap zullen hebben (zoals bijvoorbeeld de A7-zone). In dit LBP worden aan dergelijke ontwikkelingen landschappelijke randvoorwaarden gesteld (behoud identiteit en herkenbaarheid).

Deel B van dit LBP is de landschapsvisie. Deze structuurvisie geeft de gewenste landschappelijke structuur en ontwikkelingsrichting voor Zuidoost Friesland weer voor een periode van ca. 10 jaar. Basis voor deze visie is de eerder ontwikkelde landschapsvisie op hoofdlijnen (juni 2001). Het vastgestelde relevante beleid zoals de gebiedsplannen, het streekplan, etc. zijn in de Landschapsvisie verwerkt. De visie vormt de basis voor de nadere uitwerking van het LBP op deelgebiedniveau en het beheerplan.

Ter verduidelijking zijn per landschapstype (bijv. woudontginningen, veenpolders, etc.) streefbeelden benoemd. De landschapstypen zijn per gemeente opgedeeld in deelgebieden. Kenmerkend voor deze gebieden zijn de eigen identiteit/herkenbaarheid. In de bijlage is per deelgebied het gewenste streefbeeld gevisualiseerd.

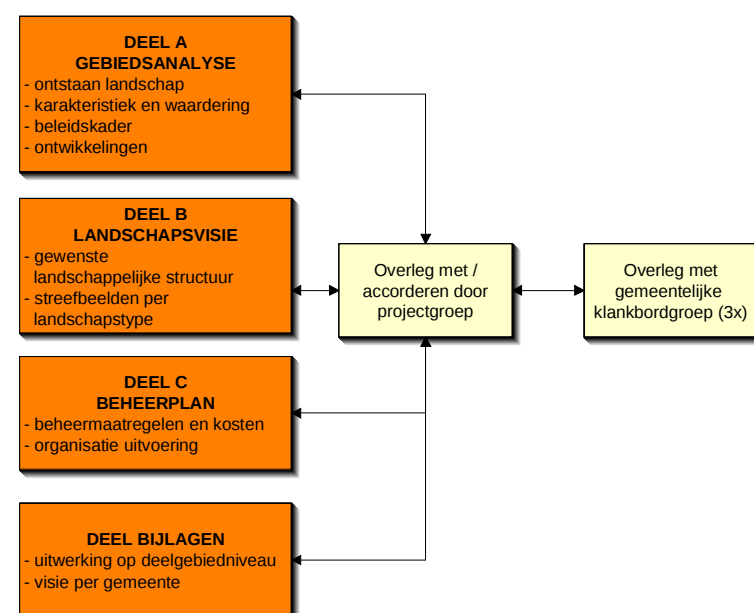
Concreter wordt het in het beheerplan (deel C). Hierin worden de gewenste beheermaatregelen per type landschapselement (houtwal, elzensingel, etc.) beschreven. Per gemeente wordt een overzicht gegeven van de kosten voor achterstallig-, regulier- en jaarlijks onderhoud. De toekomstige organisatie van de uitvoering van het landschapsonderhoud in de vier gemeenten wordt vervolgens als laatste beschreven.

Draagvlak

Draagvlak voor behoud en herstel van de identiteit en herkenbaarheid van het landschap begint al bij de planopstelling. De gemeenteraden hebben dit onderschreven en vastgesteld dat de lokale belanghebbenden in het landschap bij de planopstelling betrokken dienen te worden. Per gemeente zijn hiertoe klankbordgroepen ingesteld. De samenstelling van deze klankbordgroepen was een afspiegeling van de functies en belangen in het buitengebied van de betreffende gemeente (samenstelling zie colofon). Op basis van voorgelegde concepten heeft men tijdens diverse bijeenkomsten gereageerd (zie figuur 1, pagina 6). De begeleidingsgroep van het LBP

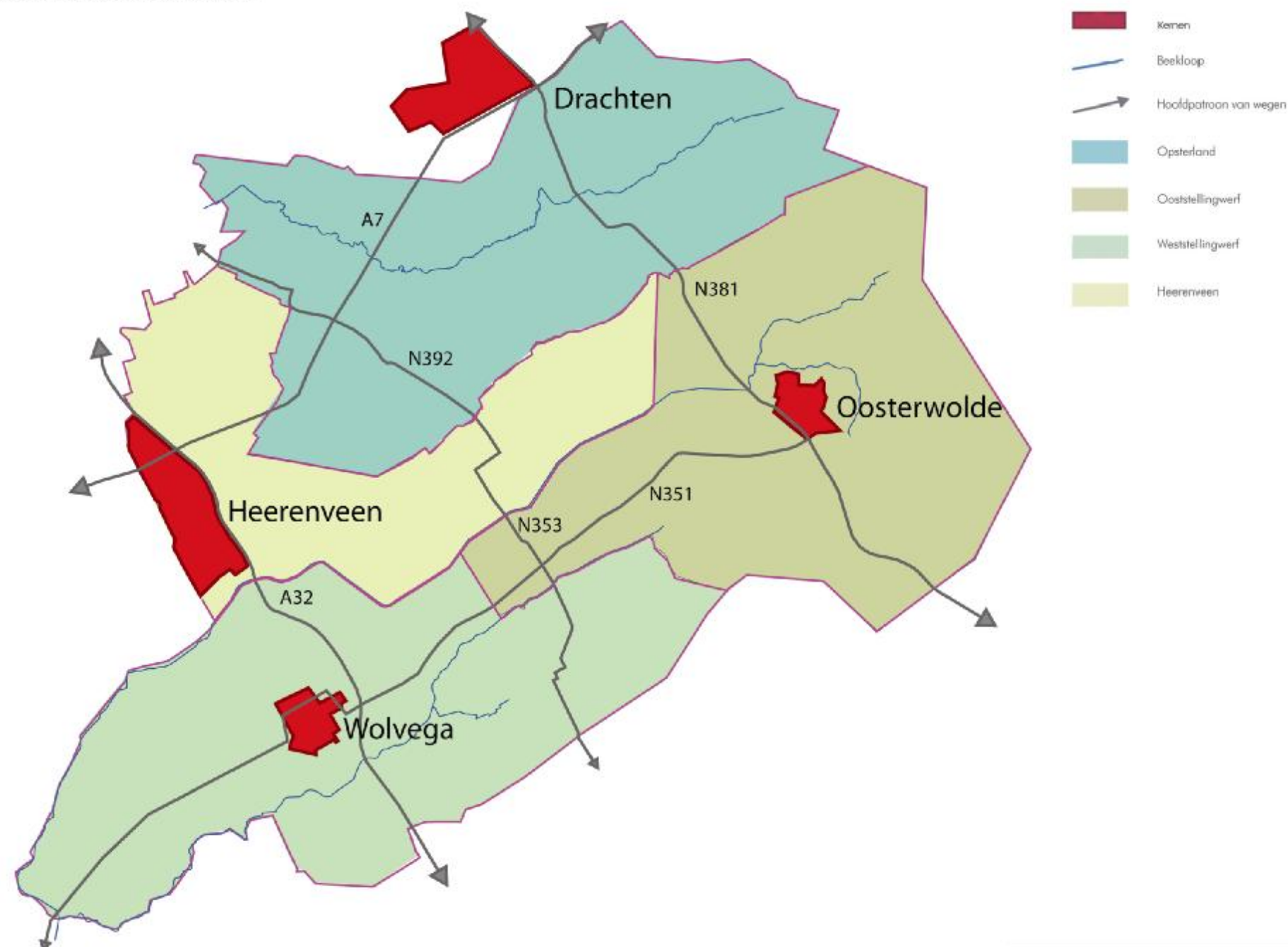
(projectgroep) heeft uiteindelijk besloten wat met betreffende reacties gedaan werd.

Nu het landschapsbeleidsplan is vastgesteld is het tijd om werkelijk in het landschap te werken. Dit zal gezamenlijk en in overleg met de eigenaren / beheerders van de landschapselementen moeten gebeuren. Ook in de toekomst is behoud van draagvlak essentieel. In dit landschapsbeleidsplan worden voor de organisatie van de uitvoering ook handreikingen gedaan.

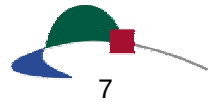
Figuur 1: Proces planvorming

Begrenzingskaart Zuidoost Friesland

Landschapsbeleidsplan Zuidoost Friesland			
Opdrachtgever: Gemeente Heerenveen, Gemeente Ooststellingwerf, Gemeente Weststellingwerf en Gemeente Cadzand		Begrenzings- kaart	
Eelwoude Nieuwsgierig naar groen		Opdr. Best. Datum: 01-00-2003 Revisie: Formaat: A3	Gekleurd: Af- Afschrift
		1	

N

A Gebiedsanalyse

1. Tussen terp en houtwal

1.1 Het ontstaan van een divers landschap

Het landschap van Zuidoost Friesland heeft vele gezichten. Zuidoost Friesland is anders dan de rest van Fryslân. Hier zijn geen meren, geen weids weidelandschap en geen zeedijken waarop duizenden schapen lopen. Zuidoost Friesland is beschut en boomrijk, de weilanden zijn veelal omzoomd door houtwallen, tot open en vlak.

Zuidoost Friesland ligt op de overgang van het (voor Noord-Nederlandse begrippen) hoog gelegen Drents plateau naar het Lage Midden van Friesland. Het Drents plateau wordt wel eens vergeleken met een 'omgekeerd soepbord'. Het plangebied beslaat een stukje van de bodem van het bord (het eigenlijke plateau) en een flinke rand van het bord. Het gebied loopt van hoog in het oostelijk deel naar laag in het westelijk en noordwestelijk deel. Het hoogteverschil varieert van 15m+ NAP tot 1m-NAP.

De streek heeft een voornamelijk agrarisch karakter en zal dat ook houden. Het is een podium van de geschiedenis van Friesland en de eigenzinnige Stellingwerven: van Wolden tot Veenen. De afwisseling van besloten landschappen en vergezichten, de band tussen het land en de bewoners en de droge en natte natuurgebieden maken het plangebied tot een uniek gebied.

De vorming van dit unieke landschap wordt aan de hand van een viertal thema's, die aan de hand van de historisch-geografische opbouw komen bovendien, beschreven (bron, voorstudie Nieuwland, 2001).

Het natte onland (de geomorfologische grondslag)

In den beginne was het landschap woest en ledig. De ijskap en het smeltende ijs hadden en reliëfrijk landschap achter gelaten met keileem en beekdalen. In droge perioden werd het zand opgewaaid tot dekzandruggen en in natte tijden vulden de smeltwaterdalen zich weer met water mede beïnvloed door de rijzende zeespiegel. Op de zandgronden groeide door de stagnerende afwatering het hoogveen aan (keileem in de ondergrond), terwijl in de beekdalen en het lage midden het laagveen tot ontwikkeling kwam. Zo werd een ondoordringbaar reliëfrijk moeras gevormd: het natte onland.

De belangrijkste stroomgebieden zijn noordoost-zuidwest gericht, afhankelijk van de door het smeltwater geslepen dalen en de door wind gevormde dekzandruggen als uitlopers van het Drentse Plateau. Deze beekdalen lopen nagenoeg parallel. Het Koningsdiep in het noorden waterde af op de Middellzee. De Tjonger en de Linde waterden af op de Zuiderzee.

De eerste bewoning in dit landschap vond plaats op de randen van de hogere zandgronden die werden gekoloniseerd vanuit het Drentse Plateau op de grens van droog naar nat en vanuit het water van het Koningsdiep, de Tjonger en de Linde.

Het ontgronde land (de turfwinning)

Pas in de 16 en 17^e eeuw werd het onland van Zuidoost Friesland bestaande uit laag- en hoogveen voor turfwinning ontsloten. Dit kwam door de economische groei van de Friese steden en de toenemende behoefte aan brandstof. Rijke kooplieden uit het westen en Friesland investeerden in deze ondernemingen, ook wel compagnieën genoemd.

De turf werd allereerst uit de hoogveengebieden gestoken waar deze droog kon worden gewonnen. De uitgestrekte hoogveengebieden werden door gegraven vaarten ontsloten: de Schoterlandse en Opsterlandse Compagnonsvaarten. De turf werd over het water afgevoerd. Langs de vaarten waar de turfstekers zich vestigden, ontstonden veenkoloniedorpen. De vaarten vormden naast transportas een ontginningsbasis en afwateringskanaal voor het onland.

Laagveenontginningen vonden al op kleine schaal plaats in de Middeleeuwen, met name vanuit het Koningsdiep. Op grotere schaal werd het veen vanaf de 18^e eeuw ontgonnen. Veelal werd het gebied eerst ingepolderd en bemalen zodat het laagveen droog gewonnen kon worden. De Helomavaart is een belangrijke vaart door het laagveengebied, die een verbinding vormt tussen het Tjeukemeer en de Linde.

De leidijken vormden een grens tussen ontginning en onland en beschermden op deze wijze het ontgonnen land tegen wateroverlast vanuit het hoogveen. Bovendien werd met de leidijken de hoge waterstand van het onland in tact gehouden en hadden de leidijken daardoor tevens de functie als verdedigingslinie voor het rijke Friese land.

Het ontgonnen land (de verkaveling)

Door verlanding van de Middellzee en het teruggaan van het handelsverkeer over zee werd de regionale productie in Friesland en de latere Middeleeuwen belangrijker. Hierdoor ontstond een zekere landhonger en werd het onland verder ontgonnen en gecultiveerd voor agrarisch gebruik. Verschillende fysieke omstandigheden en technieken hebben geleid tot verschillende typen ontginningen en daarmee karakteristieke landschapstypen. De landschapstypen zijn weergegeven op bijgevoegde Landschapstypenkaart, kaart 2.

Over het algemeen geldt de tweedeling tussen het verdichte Friese woudengebied en het open lage midden met klei en (voormalig) laagveen. Houtsingels als kavelscheiding en bossingels zijn belangrijke kenmerken van het hoger gelegen Woudengebied en open weiden met kavelsloten zijn beeldbepalend in het laagveengebied en de stroomgebieden.

Woudontginningen

De woudontginningen zijn ontstaan vanaf de 13^e eeuw, vanuit de beekdalen op de dekzandruggen. Zij zijn een bijzondere vorm van esvorming met een langgerekt patroon van bouwlanden, heidevelden en hooilanden. Het rechtlijnige wegenpatroon over de dekzandrug vormt de ruimtelijke basis voor dit landschapstype. Kenmerkend is het voorkomen van twee parallelle wegen. De binnenweg loopt langs het hoogste deel van de dekzandrug en is de basis voor het oudste bebouwingslint. De buitenweg is gelegen op de overgang van rug naar beekdal. Zo zijn in het plangebied van noord naar zuid op vijf ruggen vijf linten ontstaan, te weten de dorpslinten van:

- § Beetsterzwaag en Ureterp;
- § Terwispel, Lippenhuizen, Hemrik, Wijnjeterp, Duurswoude;
- § Mildam, Oude Horne, Jubbega, Schurega, Hoornsterzwaag, Donkerbroek en Haule;
- § Sonnega, Wolvega en Olde- en Nijeholtpade, Oldeberkoop, Nijeberkoop, Makkinga;
- § Blesdijke, De Blesse, Peperga, Steggerda, Vinkega en Noordwolde, Oosterstreek, Boyl.

Naast deze ruggen zijn in de bovenloop op geïsoleerde zandruggen de linten Fochteloo en Elsloo ontstaan, die eveneens tot de woudontginningen worden gerekend.

De dekzandruggen en met name de Stellingwerven waren lange tijd geïsoleerde gebieden doordat de dekzandruggen als eilanden in het drassige onland van het laagveen, de beekdalen en het hoogveen waren gelegen. Dit verklaart mede de eigen streektaal en cultuur van het Stellingwerfs, die noch bij Friesland, noch bij Drenthe behoorden.

Heideontginningen

Heideontginningen zijn vrij jong (begin 20^e eeuw) en komen met name voor langs de drogere randen van het Drentse plateau en op de hogere gronden langs de middenloop van de beekdalen. Heidegronden ontstonden rondom de oudste ontginningen van de esdorpen en woudontginningen. Door de invoer van kunstmest aan het einde van de 19^e eeuw werd de heide overbodig voor het leveren van plaggen en mest en kon worden gecultiveerd. De heideontginning wordt gekenmerkt door open landbouwgrond met gemengd grondgebruik, verdicht door bosjes en gemengde houtsingels met berk.

Essenlandschap

Aan de rand van het Drentse plateau is in de vroege Middeleeuwen het essenlandschap ontstaan van Oosterwolde, Jardinga, Schrappinga, Weper, Makkinga, Tronde en Oud Appelscha. De escomplexen liggen als eilanden in het brongebied van de Tjonger en de Linde. Het onland werd vanuit deze esdorpen afgeplagd en gemeenschappelijk begraaft, zodat uitgestrekte heidevelden ontstonden op de hogere delen aan de rand van het Drentse plateau. Naast de esdorpen zijn in deze omgeving ook kleinere eenmansessen gevormd, veelal door de behoefte aan uitbreiding van esdorpen. Deze zogenoemde kampen hebben geleid tot kleinschalige buurtschappen als Boekelte, Buttinga, Nanninga, Rijsberkampen en Klazinga. Het dorp Zandhuizen kan hier eveneens aan toe worden gerekend.

Landgoederenlandschap

Aan de rand van de woudontginningen op de overgang van het lage midden, ter plekke van Heerenveen en Beetsterzwaag, ontstonden in de 18^e en 19^e eeuw landgoederen. Deze landgoederen werden aangelegd door welvarende kooplieden uit het westen des lands en heren uit Friesland die hun rijkdom vonden in het ontgronde land. De investeringen voor de landgoederen konden worden gedaan uit de opbrengsten van de turfwinning. Veelal dragen de buitens 'state'-namen, vernoemd naar de statige stinseboerderijen van de Friese adel. De landgoederen structuur is geënt op de lineaire opbouw van het woudontginninglandschap.

Veenpolders (laagveenontginningen)

Vanuit het lage midden werd het laagveen ontgonnen dat was ontstaan in het stagnerende water tussen de Middelzee en de

Zuiderzee. De dijken langs de Middelzee en de Zuiderzee, de veenpolderdijken en de turfvaarten werden de ontginningsbasis voor de vervening. In langgerekte kavels werd het land vanuit het bebouwde lint gecultiveerd, waarbij het achterste land veelal onontgonnen bleef. Het laagveen reikte tot in de beekdalen. Door grootschalige vervening en turfwinning werd het laagveen omgevormd tot een drassig gebied met legakkers, petgaten en meren. Vanwege waterbeheersing van de Friese boezem zijn uitgeveende gebieden vanaf de 19^e eeuw ingepolderd. De oorspronkelijke middeleeuwse verkaveling bleef ondanks de inpoldering gehandhaafd.

Hoogveenontginningen

De hoogvenen strekten zich uit over het Drentse plateau (Fochteloerveen) tot in de bovenloop van de stroomgebieden en tot op de dekzandruggen, daar waar door keileem in de ondergrond het water stagneerde. Deze gebieden werden door de turfwinning ontsloten. De hoogveengebieden op de dekzandruggen zijn vanuit de bestaande wegdorpen (woudontginningen) in cultuur gebracht. Een karakteristiek voorbeeld is de Compagnie Hoonsterzwaag tussen Lippenhuizen en Jubbega met de vele wijksloten die dwars op de turfvaarten zijn gegraven. In het begin van de vorige eeuw werd de grootschalige ontginning ter hand genomen van het hoogveen in de bovenloop rond Bakkeveen, Haulerwijk, Fochtelo, en Appelscha, veelal als werkgelegenheidsproject. Door ontginning is een vrij open en grootschalig landschap ontstaan met een regelmatige blokvormige verkaveling.

Beekdalen

Beekdalen zijn de lage, door beken uitgeslepen, delen tussen de dekzandruggen. Zij bestaan uit beekdalgronden en voormalig laagveen. De vroegste bewoning vond in drogere tijden ooit plaats op de oevers van deze riviertjes. De beekdalen kende door de dynamiek van de beken een onregelmatige structuur van riet, ruigte, struweel en moerasbos. Het Koningsdiepdal ter hoogte van W. Schar en Oude bos laat deze kleinschalige structuur nog goed zien. Het meer opener landschap lag in de veengebieden in de benedenloop die in het verre verleden ook nog overspoeld werden met zout water. Daar kon bosvorming niet tegenop en bleef het landschap ruig en open. De natte beekdalen zijn in de Middeleeuwen vanuit de beken in de richting van de beekdalen ontgonnen. De beekdalgronden fungeerden als hooiland voor de oude ontginningen.

Het ontsloten land

Door de ontsluiting van het land konden na de Tweede Wereldoorlog de kernen Heerenveen en Drachten zich ontwikkelen als steden met

voorzieningen voor de regio. De snelwegen zijn de afgelopen jaren sterk verbeterd waardoor het gebied een belangrijke economische groei doormaakt met name rond Heerenveen en Drachten. Ook de waarde als kwalitatief goed woongebied nam toe door de goede verbindingen met omliggende steden en de randstad. Met name bij de kernen Oosterwolde, Gorredijk en Wolvega is de bebouwing geconcentreerd. Het buitengebied is momenteel in trek als woongebied.

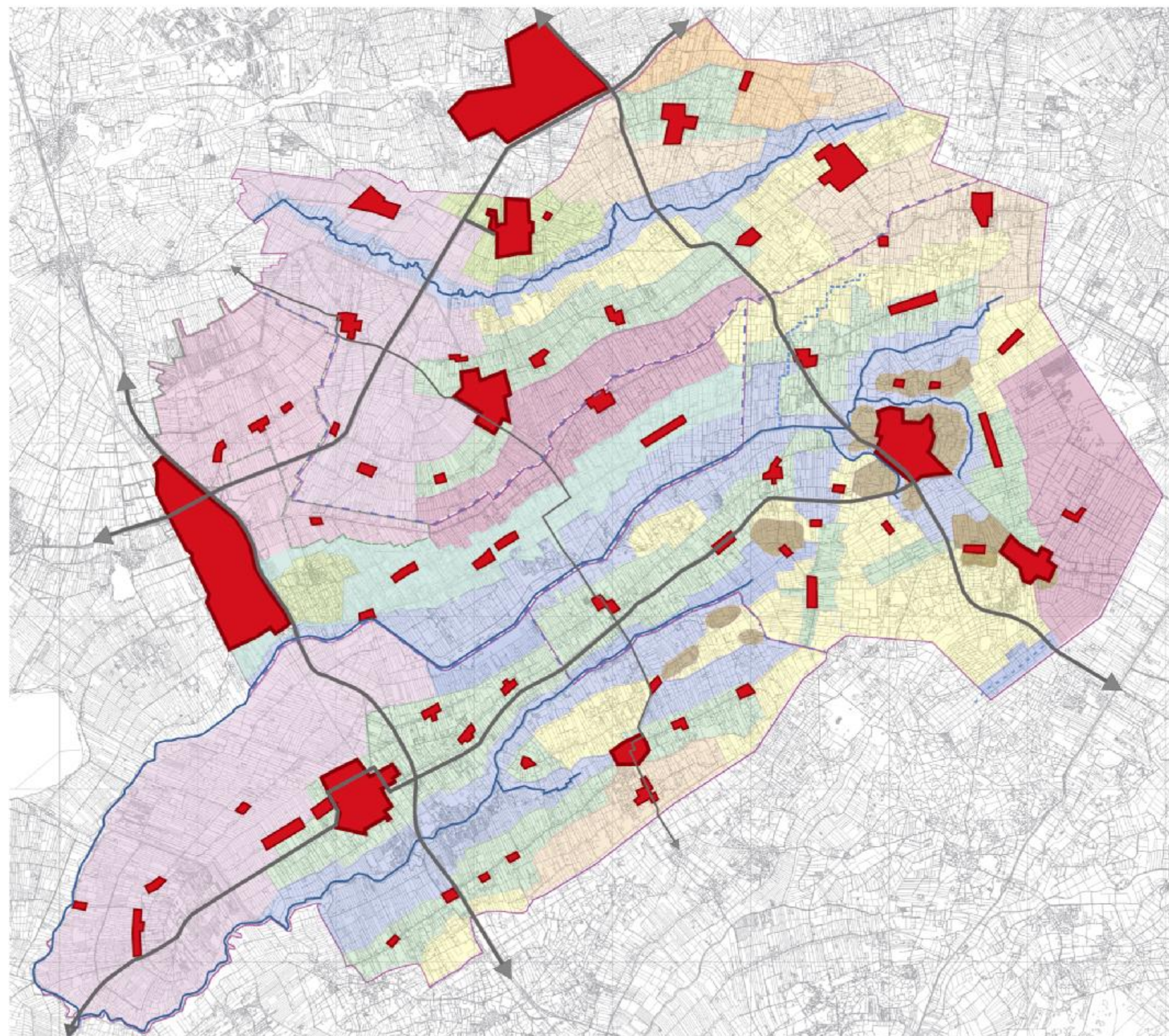
In vrijwel het hele gebied heeft inmiddels één of meerdere malen ruilverkaveling plaatsgevonden. Voor het landschap betekende dit enerzijds meer openheid in kleinschalige gebieden (bijvoorbeeld Noordwolde) dan wel verdichting in open gebieden door de aanleg van nieuwe landbouwwegen, ruilverkavelingsbosjes en boerderijverplaatsing (voorbeeld weg langs de Tjonger).

Vanaf het begin van de vorige eeuw is aan de loop van de beken veel gewijzigd. De midden- en benedenloop van de Tjonger is geheel gekanaliseerd. Het Koningsdiep is in de middenloop gewijzigd en kortgesloten op de boezem via de Drait, terwijl de benedenloop verdwenen is in een stelsel van vaarten.

Beekdal Linde

Landschapstypenkaart Zuidoost Friesland

- Landschapstypen**
- Woudontginning
 - Heideontginning
 - Landgoedwoudlandchap
 - Essenlandchap
 - Beekdalenlandchap
 - Veerpolder (laagveenontginning)
 - Hoogveenontginning, grootschalig
 - Hoogveenontginning, kleinschalig
 - Hoogveenontginning, met wijken
- Plangebiedsgrens
 Gemeentegrens
 Kernen
 Wegen
 Bestaande beek

Landschapsbeleidsplan Zuidoost Friesland	
Opdrachtgever: Gemeente Heerlen, Gemeente Ooststellingwerf, Gemeente Weststellingwerf en Gemeente Opsterland	Landschapstypenkaart 2
 Eelwoude Nieuw te zien met groen	Opdr. nr.: 6-1 Datum: 01-09-2008 Versie: definitief Formaat: A3

1.2 Het huidige landschap

Het plangebied in Zuidoost Friesland kenmerkt zich door een grote verscheidenheid aan landschapstypen die het gebied zeer afwisselend maakt. Maar ook juist de verschillen binnen landschapstypen maken het landschap van Zuidoost Friesland divers. Een woudontginning bij Nieuwehorne is bijvoorbeeld heel anders van opbouw, dan een woudontginning bij Makkinga.

Het gebied is daarom op twee verschillende niveaus nader beschreven; op het niveau van landschapstypen en op het niveau van deelgebieden binnen landschapstypen.

Op het niveau van landschapstypen wordt in deze paragraaf een beschrijving gegeven. De beschrijving op deelgebiedniveau is als bijlage I toegevoegd. De beschrijving van de deelgebieden betreft de huidige situatie, en maakt inzichtelijk hoe het huidige karakter van het deelgebied afwijkt van het algemeen karakter van zijn landschapstype. De locatie van de diverse deelgebieden is per gemeente weergegeven op de deelgebiedskaarten, kaarten 3 t/m 6.

Elk landschapstype heeft zijn eigen ontstaansgeschiedenis en daarom een eigen identiteit (karakteristiek). Deze identiteit wordt in de volgende tabellen kort beschreven.

Voor de duidelijkheid van de tabellen en kaarten zijn de volgende codes aan de diverse landschapstypen toegekend:

WO	Woudontginning
HE	Heideontginning
LG	Landgoederenlandschap
ES	Essenlandschap
VE	Veenpolder (laagveenontginning)
HV-G	Hoogveenontginning – grootschalig
HV-K	Hoogveenontginning – kleinschalig
HV-W	Hoogveenontginning – met wijken
BD-BO	Beekdal – bovenloop
BD-MI	Beekdal – middenloop
BD-BE	Beekdal – benedenloop

Singels en lanen in de woudontginning

Pingoruïne in een heidegebied en een grootschalige heideontginning

Oude akkers met hun randbeplantingen in het essenlandschap

CODE	OMSCHRIJVING	KARAKTERISTIEK
WO	Woudontginning	Dichte lintbebouwing concentreert zich langs rechtlijnige wegen die de zandrug volgen, vaak twee parallelle wegen. De binnenweg volgt het hoogste deel van de dekzandrug en is de oudere. De buitenweg ligt op de overgang van zandrug naar beekdal. Opstreckende verkaveling haaks op de linten. Gebied met kleinschalig karakter door opgaande beplanting, boskavels, singels en houtwallen lopen in kavelrichting, wegen worden begeleid door beplanting (voornamelijk eik als laan/wegbeplanting en/of bossingels/bosjes in bermen van diverse soorten van o.a. berk, els, hazelaar, etc.) Enkele klokkenstoelen bevinden zich langs de dorpslinten. <i>Verdere specificatie:</i> <u>1. Woudontginning met voornamelijk boskavels</u> Opgaande beplanting met minimaal 60% bos. <u>2. Woudontginning met voornamelijk singels / houtwallen</u> Opgaande beplanting met minimaal 60% singels / houtwallen.
HE	Heideontginning	Structuur wordt bepaald door afwisselend bos- en heidegebieden met landbouwgebieden met singels en houtwallen, het landschap heeft daarom afwisselend open en besloten delen. Bijzondere elementen zijn pingoruïnes en dobben. <i>Verdere specificatie:</i> <u>1. Grootschalige heideontginning</u> Relatief grootschalige gebieden met veel open ruimten, op enkele plekken door randbeplanting wordt de ruimte ingedeeld in kleinere subruimten. Blokvormig verkavelingspatroon, verspreide boerderijen met erfbeplanting, wegbeplanting. <u>2. Behossing en stuifzanden</u> Gebieden met voornamelijk bos, heide en stuifzanden, vaak natuurgebieden.
ES	Essenlandschap	Kleinschalig landschap door veelal beplante perceelsranden, reliëfrijk, veel singels en houtwallen, coulissewerking, essen en kampen van diverse grootten. De esdorpen liggen aan de randen van de essen, historische bebouwing, vaak een brink als dorpskern. Stervormig / grillig wegenpatroon, het volgt het reliëf van de randen van de essen. De wegen zijn vaak beplant met bomenrijen en singels, voornamelijk eik.

Lanen in de landgoederenzone

Openheid in de veenpolders met verspreide erven en petgaten in de natuurgebieden

Veenvaart en elzenopslag langs de wijken in de hoogveenontginning

CODE	OMSCHRIJVING	KARAKTERISTIEK
LG	Landgoederenlandschap	Besloten landschap met grotere boscomplexen, daartussen als open ruimten landbouwkavels en hakhoutpercelen, en houtwallen. Uitgebreid patroon van laanbeplantingen langs wegen, Landhuizen (buitenplaatsen) vaak met rechte oprijlanen en historische (Engelse) tuinen, historisch karakter door monumentale beplantingen en bebouwing in oude stijlen
VE	Veenpolder (Laagveenontginning)	Grootschalige openheid door weinig opgaande beplanting, agrarisch gebruik staat centraal, veel graslanden. Openheid wordt doorbroken door verspreid liggende boscomplexen, deels tegen kavelrichting in (ruilverkavelingsbossen). Straatdorpen met boerderijen. Achter iedere boerderij lag een strook met eigen grond, vandaar grotendeels de verspreide ligging met grotere afstanden ertussen. Later groeiden de ruimten ertussen dicht met nieuwe gebouwen. Deze bebouwingslinten vormen de hoofdontginningsassen, vanaf hier opstrekkende verkaveling met zeer langgerekte kavels. bebouwingslinten zijn halfopen of dicht, met elementen als kerkjes en klokkenstoelen. Daarnaast verspreid liggende erven met erfbeplanting als opvallende puntelementen in het landschap. Wegen hebben vaak transparante beplanting van essen en populieren, weinig singels, plaatselijk struwelen van elzen en wilgen. Kenmerkende elementen zijn dijken, vaarten, sloten en plaatselijk terpen. Plaatselijk grote natuurgebieden met oude herkenbare structuur van petgaten en legakkers
HV	Hoogveenontginning	Gebieden die afwisselend grootschalig of kleinschalig van karakter zijn, enkele veenrestanten. Karakteristieke elementen zijn de veenvaarten met sluizen en lintbebouwing, restanten van oude leidijken op de grens naar de hogere gronden (woud- en heideontginningen) <i>Verdere specificatie:</i> <u>1. Met wijken</u> Langs de vaarten zijn veenkoloniale dorpen ontstaan met veel kleine arbeidershuisjes. Vaak dichte linten met twee parallelle wegen langs de vaart en begeleidende beplanting. De oude veenvaarten zijn op enkele plekken verdwenen. Opstrekkende verkaveling haaks op de turfvaarten en lintbebouwing, regelmatig patroon van wijken en sloten in kavelrichting. Toenmalige openheid deels verdwenen. Opstrekkende verkaveling haaks op de turfvaarten en lintbebouwing, sloten met houtsingels en elzensingels als kavelscheiding, dichtere beplanting, meer elementen.

Laanbeplanting in een grootschalige hoogveenontginning en
transparante elzensingels in een kleinschalige hoogveenontginning

Overgang van openheid naar besloten randen langs het Koningsdiep

CODE	OMSCHRIJVING	KARAKTERISTIEK
HV	Hoogveenontginning (vervolg)	<u>2. Kleinschalig</u> Opstreckende verkaveling haaks op de turfvaarten en lintbebouwing, sloten met houtsingels en elzensingels als kavelscheiding, dichtere beplanting, meer elementen. <u>3. Grootschalig</u> Grootschalige blokverkaveling, daardoor grote open ruimten, wegen met dichte singelbeplanting of bomenrijen, verspreide erven met erfbeplanting, water in de vorm van wijken en sloten minder aanwezig.
BD	Beekdalen	Beken met deels gekanaliseerde loop en deels meanderend, natte gronden met voornamelijk grasland. Enkele natte natuurgebieden, verspreid voorkomende struwelen, grote droge natuurgebieden op de overgangen naar de zandruggen. <i>Verdere specificatie:</i> <u>1. Bovenloop</u> De bovenloop van de beken is tevens het brongebied. Deze worden omgeven door grote landschappelijke eenheden (bos- en heidecomplexen in de heideontginningen, essencomplexen, hoogveen en de hoogveenontginningen). <u>2. Middenloop</u> De middenloop bestaat uit een lineair patroon van de dekzandruggen en in het midden het beekdal. De zandruggen zijn meestal verdicht en vormen een duidelijk contrast met de relatief open beekdalen. Enkele struwelen en natuurgebieden doorbreken de openheid. Op enkele punten bevinden zich restanten van oude meanders. <u>3. Benedenloop</u> De benedenloop bevindt zich in de open veenpolders. Hier is het beekdal nauwelijks te onderscheiden van de open polders. De bovenloop kenmerkt zich door grootschalige weidegebieden, transparante elementen als laanbeplantingen, dijken, vaarten. Plaatselijk natte natuurgebieden met moerasgebonden flora en fauna. <i>Verschil van de drie beken:</i> § Koningsdiep De bovenloop bestaat uit open weidegebied afgewisseld met verspreid liggende boscomplexen. De middenloop is een smal, deels open beekdal met verdichte randen en ruggen van boscomplexen en heidegronden (Lippenhuisterheide). Aan de noordzijde wordt het beekwater afgevoerd via een verbindingskanaal richting Drachten. De benedenloop meandert door open veenpolders, die op het boezemwater lozen en uitmondt via de Nieuwe Vaart en het Nieuwe Diep in de Boorne.

Linde met natuurgebieden

De gekanaliseerde loop van de Tjonger met het grootschalige open beekdal

CODE	OMSCHRIJVING	KARAKTERISTIEK
BD	Beekdalen (vervolg)	§ Tjonger De bovenloop van de Tjonger bestaat uit de Boven-Tjonger, Grootdiep en Kleindiep en is grootschalig en open rondom de kleinschalige escomplexen van Oosterwolde. De middenloop is een gekanaliseerde beek met kades in open weidegebied. Verspreid langs de beek verdichte delen van boscomplexen. Restanten van oorspronkelijke meanders zijn aanwezig. Verschillende sluizen zijn van cultuurhistorisch belang. De benedenloop bestaat uit grootschalige weidegronden van veenpolders die afwateren op de Tjonger. Dit deel is niet gekanaliseerd. § Linde In de bovenloop is de Linde slecht herkenbaar. Het landschap bestaat uit een vrij grootschalig hoogveenontginning, omringd door woudontginningen en essenlandschap. De middenloop is daarentegen kleinschalig en verdicht waarbij de meanderende beek begeleid wordt door wilgenstruwelen en bosontwikkeling. De benedenloop van de Linde begint bij de Sasbrug waarna de rivier zich verbreedt en begeleid wordt door een kade, welke ooit fungeerde als zeedijk van de Zuiderzee. De Linde fungeert hier als boezem voor de omliggende polders, kommen en broeken. Een afwisselende fietsroute volgt de loop van de Linde.

2. BELEIDSKADER

In het kader van het ROM-beleid is sinds 1992 voor Zuidoost Friesland een traject ingezet voor een duurzame gebiedsgerichte ontwikkeling. Ook zijn er nationale en provinciale beleidsstukken die relevant zijn voor de ontwikkeling van het landschap. Mede op grond van deze beleidsstukken wordt de opgave voor de gewenste ontwikkeling van het landschap uitgewerkt.

2.1 Rijksbeleid

De voor dit landschapsbeleidsplan meest relevante beleidsnota's zijn:

Vierde Nota Extra (VINEX, 1993)

Voor het landschapsbeleidsplan is de Vierde Nota Extra en de opvolger hiervan, de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening, relevant.

Het rijk blijft in de Vijfde Nota streven naar bundeling van verstedelijking, niet alleen in de Randstad maar ook in de landelijke gebieden. Motieven hiervoor zijn onder andere: tegengaan van versterking in het landelijk gebied en ondersteuning stedelijk draagvlak door versterking van de stedelijke netwerken. Andere belangrijke beleidsuitspraken in de Vijfde Nota zijn onder meer:

- § Rust, ruimte, natuur en landschap, met aantrekkelijke dorpen en de stedelijke gebieden, zijn de kernkwaliteiten in landsdeel Noord.
- § Ontwikkeling van de Natte As tussen Lauwersmeer en Zeeuwse Delta, een versterking van de watergebonden kwaliteiten in het landelijk gebied.
- § Streven door middel van rode contouren de uitdijende verstedelijking in het buitengebied een halt toe te roepen en met groene contouren de waardevolle natuurgebieden en landschappen beter te beschermen tegen aantasting. De contouren staan thans wel ter discussie.

Structuurschema Groene Ruimte (SGRI)

In het structuurschema Groene Ruimte is het beleid van de verschillende departementen voor het buitengebied van Nederland samengevat. Cruciaal hierin zijn ondermeer de vaststelling van de globale EHS (waarbij het stroomdal van de Linde, Koningsdiep, de Rottige Meenthe en Brandemeer een grote rol spelen), de landschapstyperingen (kwalificatie van Tjonger en Lindedal als 'bestaand nationaal landschapspatroon'), de herbevestiging van het ROM-beleid, de koppeling van landinrichting aan realisering EHS, het nationale park het Drents-Friese Wold en de uitwerking van het compensatiebeginsel.

De nota "Natuur voor mensen, mensen voor natuur"

Een LNV nota over bos en landschap in de 21^e eeuw, die het Natuurbeleidsplan, de Nota Landschap, Bosbeleidsplan en het Strategisch plan van aanpak Biodiversiteit vervangt. De nota benadrukt dat naast de bekende natuurdoelstellingen ook de bijdrage aan het menselijk welzijn van de natuur aan de orde moet komen. Dit betekent vooral meer aandacht voor landschappelijke kwaliteit, cultuurhistorie en agrarisch natuurbeheer in het buitengebied, onder meer door extra instrumentarium voor de groen-blauwe dooradering.

Nota Belvédère

In het kader van de nota Belvédère is een aantal cultuurhistorisch meest waardevolle gebieden en steden in Nederland geselecteerd. Het zijn op de eerste plaats gebieden en steden met cultuurhistorisch belangrijke potenties die benut kunnen worden ten behoeve van divers en kwalitatief (ruimtelijk) beleid. De gebieden Ravenswoud-Veenhuizen zijn geselecteerd. De gebieden zijn van grote waarde door hun bijzondere veenkoloniale structuur met een zeldzame historie en invulling.

Waterbeheer 21^e eeuw (WB21)

Het recent uitgebrachte rapport waarin de noodzaak voor een duurzamer waterbeheer als gevolg van dalende bodem en veranderend klimaat als uitgangspunt geldt. Duurzaam waterbeheer vraagt om meer ruimte voor een flexibeler en veerkrachtiger waterhuishouding, maximaal vasthouden en benutten van gebiedseigen water en het stopzetten van ruimtelijke ontwikkelingen die dit bemoeilijken.

Het waterbeleid zal in de toekomst plaatselijk het landschap beïnvloeden. Door meer ruimte voor het vasthouden van water en meer ruimte voor waterberging zal het cultuurlandschap veranderen. Hier liggen belangrijke inpassingsvragen.

2.2 Provinciaal en regionaal beleid

ROM-beleid

In het rijksbeleid is Zuidoost Friesland aangewezen als ROM-gebied. De vier gemeenten vallen grotendeels binnen het ROM-gebied. Het beleid is gericht op de ontwikkeling van ruimtelijke kwaliteit op basis van een geïntegreerde, gebiedsgerichte aanpak van ruimtelijke ordening en milieu (ROM).

In het Plan van Aanpak zijn de volgende hoofddoelen geformuleerd:

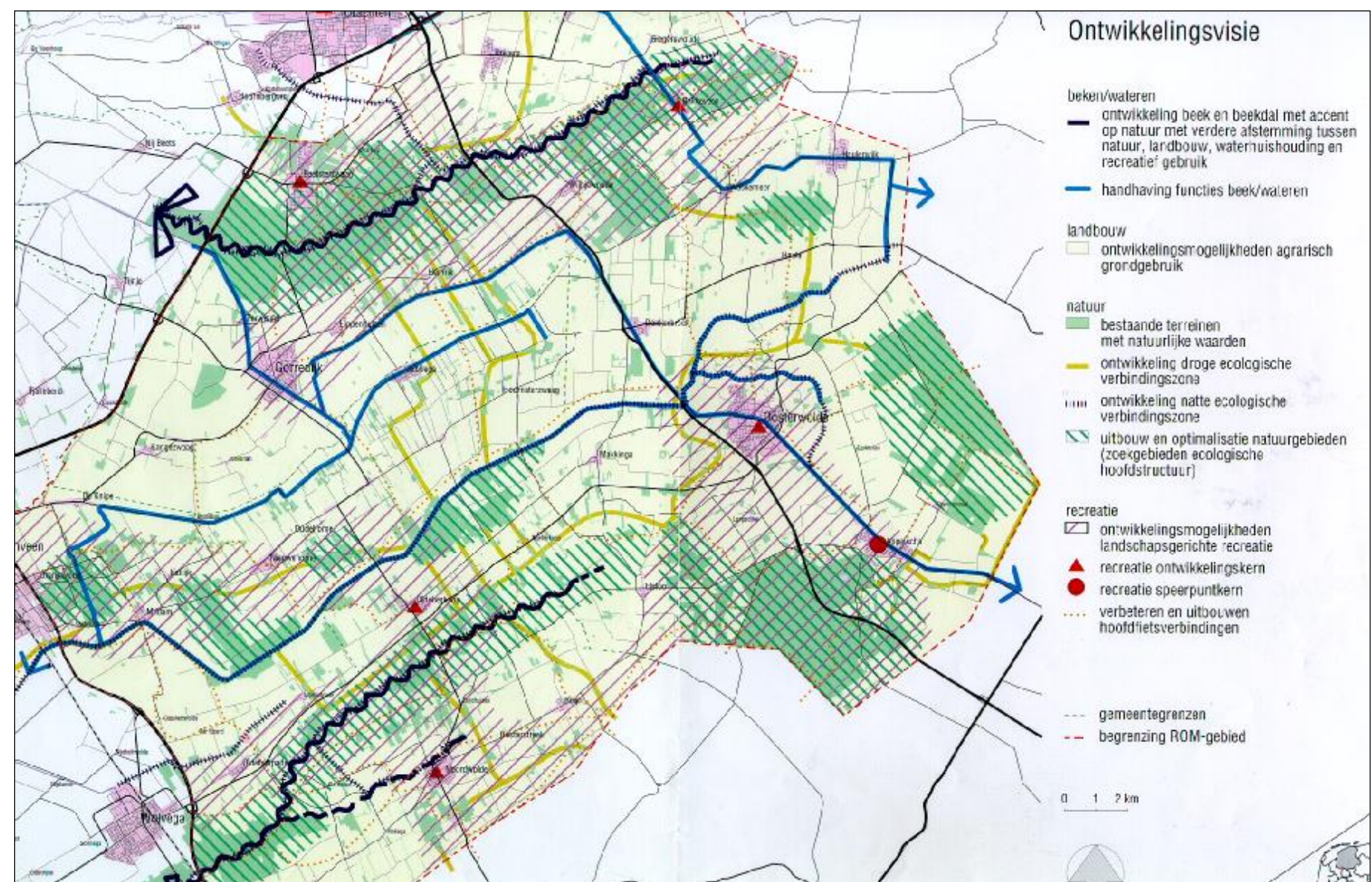
- § Ontwikkelingsruimte voor de landbouw.
- § Watersystemen als belangrijke basis.
- § Uitbouwen van de natuur.
- § Recreatie en toerisme verder ontwikkelen.
- § Versterken wonen en werken.

(De ROM- Ontwikkelingsvisie is weergegeven als kaart 3.)

Het ROM-project Friesland streeft dus onder meer naar behoud en herstel van de natuurwaarden in het ROM-gebied om te komen tot een duurzame natuur. Daarvoor is het nodig de verdroging, verzuring en vermessing terug te dringen. Maar ook is uitbouw en aaneenschakeling van natuurgebieden noodzakelijk. De uitbouw van natuurgebieden vindt plaats in het kader van de Ecologische hoofdstructuur (EHS), die voortkomt uit het Natuurbeleidsplan. De ecologische verbindingen en natuurgebieden zijn weergegeven op kaart 6.

In een aantal gebieden in Zuidoost Friesland (de zoekgebieden) zal in totaal 2000 ha nieuwe natuur komen. Om hieraan uitwerking te geven zijn de volgende gebiedsvisies opgesteld:

- § Beekdal Linde (500 à 600 ha): in de gebiedsvisie Beekdal Linde (voorontwerp, september 2002) wordt doelmatig ingezet op een aaneenschakeling van de bestaande bossen en natuurgebieden tussen Oldeberkoop en Noordwolde, zodat hier een honderden hectaren groot aaneengesloten natuurgebied ontstaat, met een unieke eco-hydrologische gradiënt. Langs de Linde komt vanaf de rijksweg A32 tot en met de Stobbepoel nabij Tronde een lang lint van natuurgebieden te liggen. De plannen in het voorontwerp versterken het natuurlijk karakter van de beekloop met overstromingsgraslanden en moerasmilieus. Voor een nadere detaillering wordt verwezen naar de uitwerking van het beekdal.
- § Beekdal Koningsdiep (450 à 550 ha): herstel beekdalsysteem met uitbreiding en verbetering van de samenhang tussen de bestaande natuurgebieden, terugdringen van de verdroging van de natuurterreinen en benutten overgangen van dekzandrug naar beekbedding.

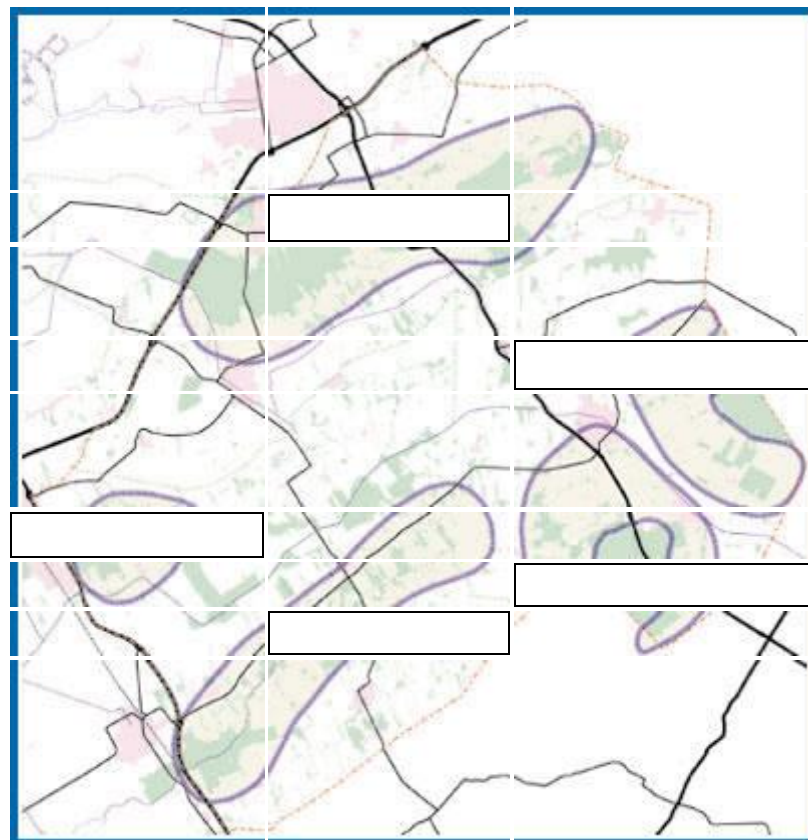

Kaart 3 ROM Ontwikkelingsvisie

- § Oosterwolde-Elsloo-Appelscha (250 à 350 ha): uitbreiding natuur- en bosgebied met verbetering van de samenhang tussen de bestaande bossen en terugdringen van de verdroging en buffering van de bos- en heideterreinen.
- § Fochteloërveen (400 à 500 ha): uitbreiding natuurgebied met versterking en ontwikkeling van hoogveenkernen, terugdringen verdroging en buffering veengebied.
- § Oranjewoud-Katlijk (50 ha): instandhouden en versterken cultuurhistorische waarden, landschap, uitbreiding bosgebied, realiseren ecologische verbindingen, terugdringen verdroging. Ontwikkelingsmogelijkheden bieden voor recreatie en de woonfunctie.

Voor het Tjongerdal is het streven om in 2005 een gebiedscommissie in het stellen.

- § Beekdal Tjonger: Blauwe Bos, Dellebuursterheide/Diaconieveen, Kiekenberg, Katlikerschar en Oranjewoud: afronden van deze afzonderlijke natuurgebieden met terugdringen van de verdroging.

Kaart 4 ROM-gebiedsvisies

Naast de genoemde 2000 ha nieuw natuurgebied worden er in het ROM-gebied nog andere mogelijkheden benut om de natuur te versterken:

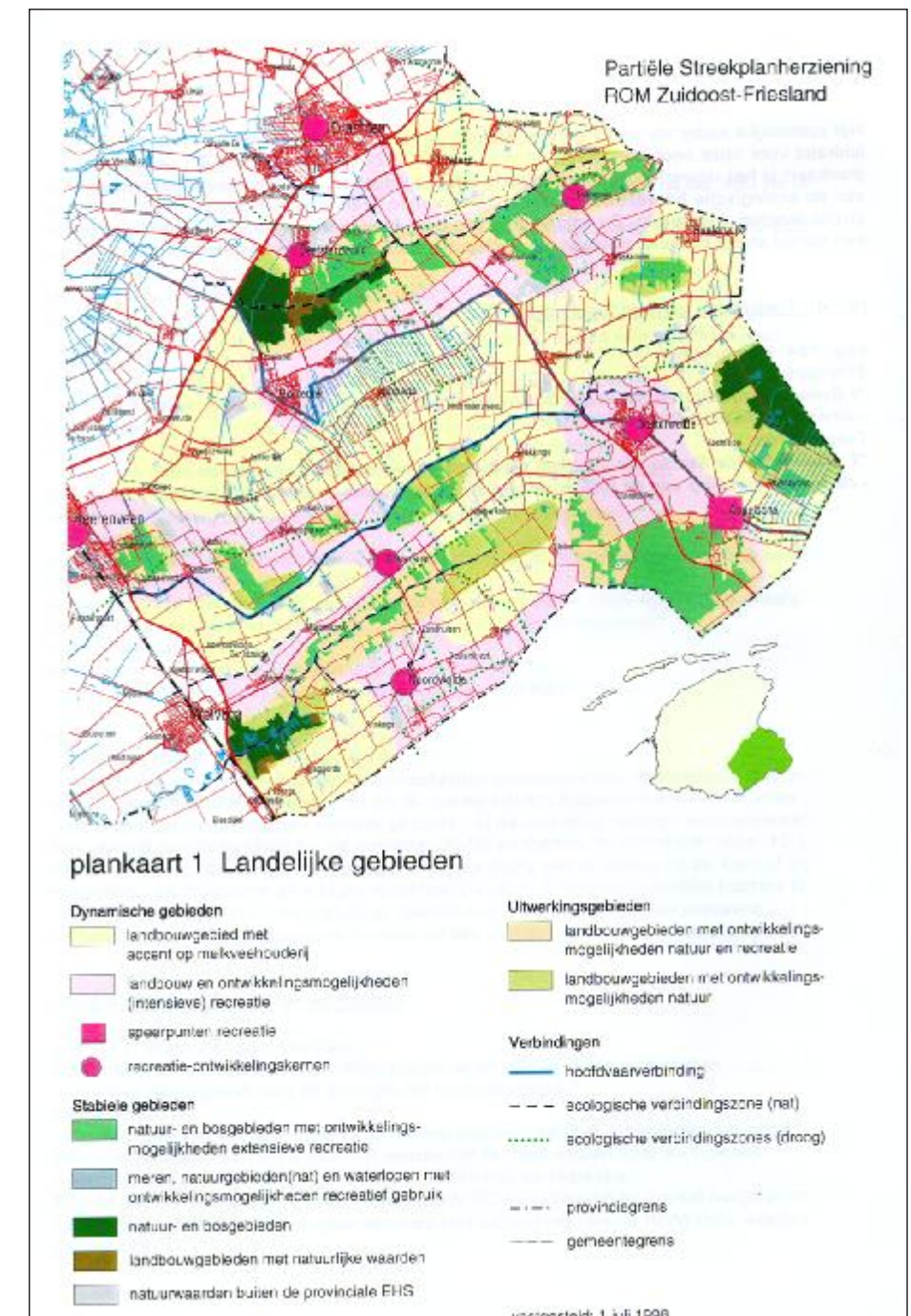
- § Aanleg en verbetering van ecologische verbindingzones tussen de afzonderlijke natuurgebieden, zoals natte verbindingen langs de beken, de Noordwoldervaart en de Scheene en droge verbindingen die de verspreid liggende heide- en bosgebieden met elkaar verbinden.
- § Agrarisch natuurbeheer waarvoor onder meer vrij inzetbare beheersha's kunnen worden benut. In Zuidoost Friesland gaat het dan bijvoorbeeld om perceelsranden-, weidevogel- en botanisch beheer.

Voor het gehele ROM-gebied is een meerjarig activiteitenprogramma opgesteld. Uit dit programma zijn inmiddels een aantal plannen ontstaan zoals: plannen voor Integraal Waterbeheer, uitwerking van fietspadenplannen en plannen voor ecologische verbindingzones, evenals landbouw- en landschapsonderhoudplannen. Inpassing dorpen (Doarpen in 't Grien) en nadere invulling van de 2.000 ha EHS staan geprogrammeerd. Ook het actualiseren van de landschapsbeleidsplannen van de gemeenten komen uit dit activiteitenprogramma voort.

Streekplan Friesland (1994), Partiële herziening Streekplan Friesland (1998)

Naar aanleiding van het ROM-plan van aanpak heeft een partiële herziening van het streekplan plaatsgevonden. Het streekplan beoogt de duurzaamheid ten aanzien van landschap, natuur en ecologie en maakt hiervoor onderscheid in de stabiele en de dynamische gebieden. (De partiële herziening van het Streekplan is als kaart 5 hiernaast bijgevoegd.)

In het streekplan Friesland is aan de A7-zone Heerenveen-Joure een belangrijke economische ontwikkelingsfunctie toegekend. Heerenveen heeft tevens een regionale opvangtaak voor de huisvesting van woningzoekenden toegekend gekregen en vervult op het niveau van de voorzieningen een duidelijke stadsfunctie voor de bredere omgeving. Wolvega wordt genoemd als regionaal centrum.

Kaart 5 Partiële Streekplanherziening ROM Zuidoost Friesland

Structuurschets A7-zone

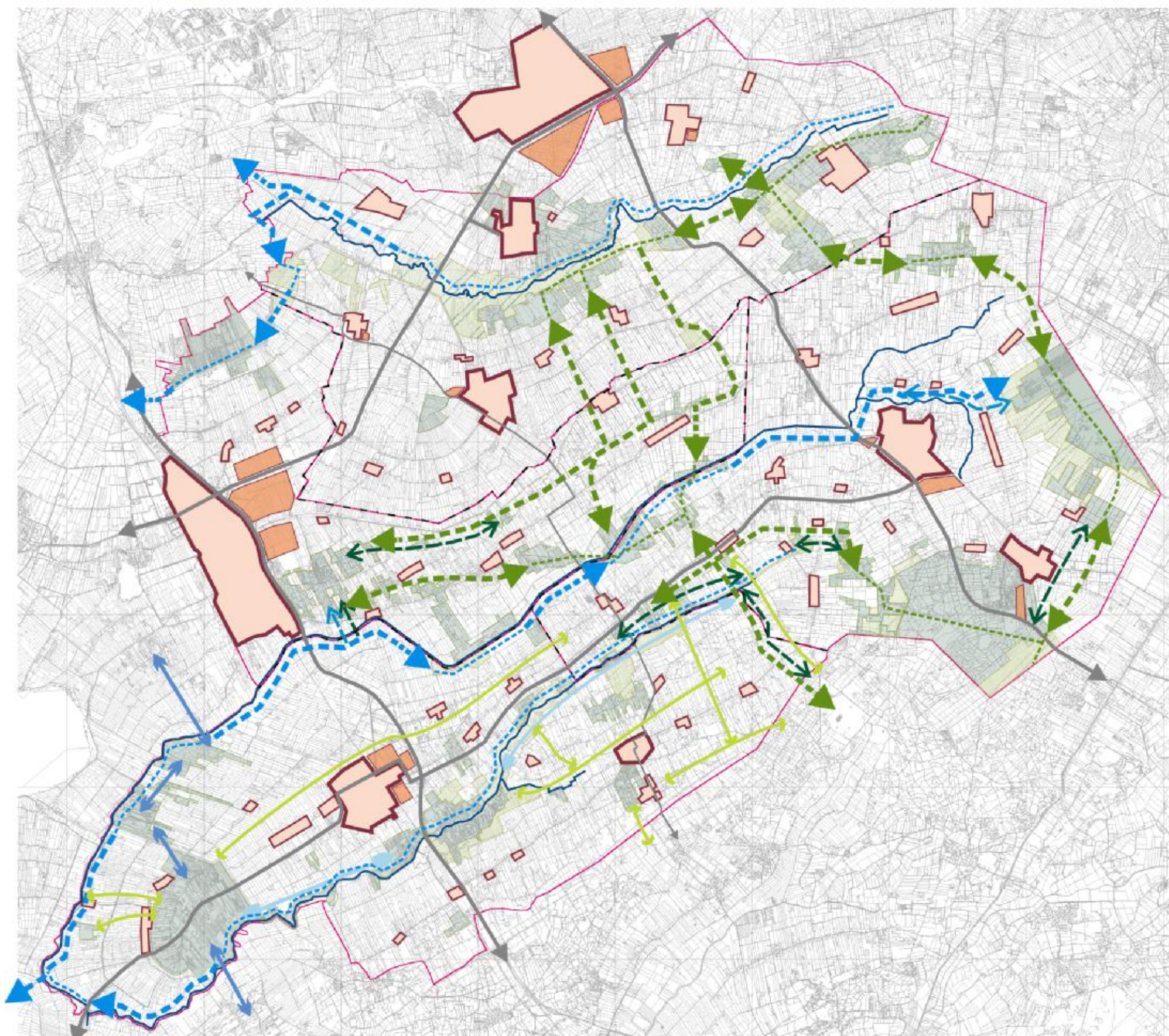
Als economische kernzone heeft de A7-zone een bijzondere positie binnen Friesland. De ligging van de stedelijke gebieden Sneek, Heerenveen en Drachten langs de A7 heeft de afgelopen jaren voor een grote economische groei in de zone gezorgd. De structuurschets geeft de richting aan van de ruimtelijk-economische ontwikkelingen van de A7-zone in de periode 2000-2010 en de periode 2010-2030. Daarmee wordt geanticipeerd op de 5^e nota Ruimtelijke Ordening waarin van de stedelijke netwerken een lange termijn visie zal worden gevraagd. De schets zal nader uitgewerkt worden door de A7 partners en vertaald worden in het Streekplan, in gemeentelijke structuurplannen en in bestemmingsplannen.

2.3 Gemeentelijk beleid

De volgende gemeentelijke beleidsstukken hebben als basis gediend voor het opstellen van het LBP. Met name is gekeken naar de accentverschillen die er zijn voor de verschillende gebieden binnen de gemeenten. Ook is onderscheid gemaakt in gebieden waar landbouw primaat heeft, en waar een verweving van functies voorkomt. Bij de uitwerkingen per gemeente (hoofdstuk 7) wordt hier aandacht aan besteed. Voor de inhoud van de plannen wordt verwezen naar de stukken zelf (zie literatuurlijst).

- § Bestemmingsplan buitengebied Opsterland.
- § Voorontwerp – Structuurplan Opsterland, 2000 – 2010 d.d. augustus 2001.
- § Bestemmingsplan buitengebied Ooststellingwerf (concept 2001).
- § Bestemmingsplan buitengebied Heerenveen, nota van uitgangspunten (2002). Het bestemmingsplan is in concept gereed.
- § Bestemmingsplan buitengebied Weststellingwerf.
- § Structuurplan Weststellingwerf 2000-20015, 2002.

Ecologische verbindingen en natuurgebieden Zuidoost Friesland

Legenda

- - - Gemeentegrens
- Kernen en uitbreidingszichten
- Uitbreidingen (Wijken / Industrie)
- ↔ Wegen
- Bestaande natuurgebieden
- Uitbreiding natuurgebieden
- Bestaande beek

Ecologische verbindingen

Provinciale EVZ - gewenste verbindingzones (*)

- Droge verbindingzone
- Door natuurgebied
- Nette verbindingzone
- Door natuurgebied

Gebiedsvisies ROM (*)

- Gewenste droge verbindingzone
- Gewenste nette verbindingzone

Gemeentelijk beleid

- ↔ Realiseren robuuste nette verbinding, koppelen robuuste natte hoofdstructuur (Structuurvisie Gemeente Weststellingwerf)
- ↔ Inrichten ecologische verbinding, Gemeentelijk niveau (Structuurvisie Gemeente Weststellingwerf)
- ↔ Ecologische verbindingzone Lindevallei - Rottige Meente - Noordvoldervaart (Structuurvisie Gem. Weststellingwerf)

(*) Ontwerp ecologische verbindingzones Fryslân. Evaluatie en beleidsaanpassing. Provincie Fryslân, 17 september 2003.

Landschapsbeleidsplan
Zuidoost Friesland

Opdrachtgever:
Gemeente Heerlen, Gemeente Ooststellingwerf,
Gemeente Alkmar en Gemeente Capelle

Opdracht:
Ecologische verbindingen en
natuurgebieden

Opdrachtgever:
Gemeente Heerlen, Gemeente Ooststellingwerf,
Gemeente Alkmar en Gemeente Capelle

Opdracht:
Ecologische verbindingen en
natuurgebieden

3. ONTWIKKELING VAN HET LANDSCHAP

Naast ontwikkelingen die voortkomen uit vastgesteld beleid heeft het gebied te maken met voortdurende verandering van het landschap. In onderstaande tabel zijn de belangrijkste ontwikkelingen en de opgaven/doelstellingen die daaruit voortkomen weergegeven. Aan de cursief weergegeven opgaven/doelstellingen wordt expliciet aandacht besteed in dit landschapsbeleidsplan.

Belangrijkste ontwikkelingen	Belangrijkste opgaven/doelstellingen
Landschappelijke hoofdstructuur § Afname landschappelijke verschillen tussen open gebieden zoals beekdalen en besloten dekzandruggen, door o.a. natuurontwikkeling in de beekdalen, grootschaligere landbouw.	§ Handhaven en versterken van het contrast tussen de besloten dekzandruggen en de meer open lagere gebieden. § Koppelen aan nieuwe ontwikkelingen bv 'ruimte voor water', EHS, bosaanleg, recreatieve medefunctie e.d.
§ Verschillen tussen boven- en benedenloop beken (die in het verleden minder leesbaar zijn geworden door o.a. kanalisatie).	§ Vergroten van de (visueel-ruimtelijke) herkenbaarheid van de beeklopen en beekdalen. § Vergroten herkenbaarheid, door ontwikkelingen (o.a. 'ruimte voor water', terugbrengen natuurlijk watersysteem, natuurontwikkeling, visie gebiedscommissies).
§ Nivellering herkenbaarheid verschillende landschapstypen, door o.a. verdichting polders door bos, verdwijnen singels en terugloop kwaliteit singels in woudontginningen, dempen en verlanden wijken in hoogveenontginningen, aantasting essen.	§ Behoud en herstel van de landschappelijke diversiteit tussen de verschillende landschapstypen. § Streven naar landschapsherstel in gebieden met een zwakke landschappelijke structuur. § Landschapsversterking in gebieden waar het landschap sterk onder druk staat (met name A7 zone).
Cultuurhistorie § Verdwijnen/ aantasting cultuur-historisch en archeologisch waardevolle objecten en structuren kenmerkende dorpsstructuren, historische wegen, kerkepaden, sluizen klokkestoelen, kerkhoven e.d.	§ Behoud en herstel van cultuurhistorisch en archeologisch waardevolle objecten en structuren. § Herkenbaar maken in het landschap.
Verstedelijking /bebouwing § Verstedelijking/verstening van het landschap door o.a. stadsuitbreiding Heerenveen, Wollega en Drachten, economische ontwikkelingen rond A7-zone, verdubbeling N381, vrije sectorwoningen (witte schimmel), verlichting, reclameborden.	§ Kansen tot versterking van de landschappelijke structuur benutten (nieuwe ontwikkelingen als motor voor het landschap, investeren in landschapskwaliteiten). § Ontwikkelen van gebiedseigen verstedelijkingsconcepten.

Belangrijkste ontwikkelingen	Belangrijkste opgaven/doelstellingen
	§ Landschappelijke inpassing van verstedelijking/ bebouwing bevorderen. § Handhaven van de groene ruimte door stellen van contouren.
§ 'Verrommelen' van het landschap door toename 'gebiedsvreemde' elementen rond erven, o.a. witte hekken, paardenweitjes, coniferen, schuurtjes. § Verminderen streekeigen karakter door oude boerderijen en boerenerven die vervangen worden door nieuwbouw en 'tuintjes'.	§ Richting geven aan wonen in het buitengebied § Verschijningsvorm van bebouwing en erf/tuin moet passen binnen de karakteristiek van het landschap. § Gebiedskarakteristieke erf inrichting bevorderen. § In het bestemmingsplan nader doorvertalen.
§ Herkenbaarheid en leefbaarheid dorpen neemt af. Afname verschillen tussen dorpsstructuren (o.a. esdorpen, lintbebouwing) door o.a. nieuwbouw	§ Behoud en versterking van herkenbaarheid van de verschillende dorpstypen, structuren § Landschappelijke inpassing van dorpsranden bevorderen § Koppelen met plannen rond 'Doarpen in 't Grien'
Landbouw § Afname van het aantal agrarische ondernemingen, vergroting bestaande ondernemingen, verandering bedrijfsvoering/ nevenfuncties.	§ Per gemeente balans tussen agrarische ontwikkeling en landschappelijke ontwikkeling. § Herkenbaar houden landschappelijke identiteit/diversiteit landschapstypen. § Het RO/planologisch beleid van de verschillende gemeenten is hierbij leidend. Indien een gemeente een vastgesteld structuurplan heeft is dit leidend.
Natuur § Ontwikkeling van nieuwe natuurgebieden.	§ Aaneensmeden natuurgebieden door realisatie ecologische verbindingzones combineren met landschapsversterking § Ruimtelijk beeld bestaande natuurgebieden en ecologische verbindingzones aansluiten bij gewenste landschappelijke structuur.
Waterbeheer § Vraag naar ruimte voor waterberging, retentiemogelijkheden.	§ Vergroten oppervlakte aan open water in het landschap. § Mogelijkheden (stedelijke) buffering. § Ruimtelijk beeld waterberging/retentie aansluiten bij gewenste landschappelijke structuur.
Recreatie § Toenemende druk op het landschap door vraag naar verblijfsrecreatie en toeristische accommodaties.	§ Landschappelijk inpassen recreatieve ontwikkelingen. § Zoneringsrecreatie. § Afstemmen recreatieve ontwikkeling en landschappelijke ontwikkeling.

4. WAARDERING EN PRIORITERING

4.1 Waardering

Behoud en herstel van de herkenbaarheid en diversiteit van de verschillende landschapstypen in het gebied behoort tot één van de belangrijkste opgaven/doelstellingen van dit Landschapsbeleidsplan (zie hoofdstuk 3). Om inzicht te verkrijgen in de herkenbaarheid en de diversiteit, zijn binnen de landschapstypen diverse deelgebieden onderscheiden die duidelijk van elkaar afwijken (Bijlage 1, Uitwerking op deelgebiedniveau). De deelgebieden zijn per gemeente weergegeven op bijgevoegde Deelgebiedskaarten (kaarten 7 tot en met 10), op de volgende pagina's.

Deze afwijkingen kunnen bestaan uit verschillen in ruimtelijke opbouw, bijvoorbeeld deelgebieden binnen woudontginningen die voornamelijk zijn opgebouwd uit bosstroken en deelgebieden die voornamelijk zijn opgebouwd uit singels. Deze afwijkingen kunnen ook bestaan uit de mate van herkenbaarheid van het deelgebied, bijvoorbeeld een fijnmazige herkenbare structuur van singels in de woudontginningen versus een zeer grofmazige structuur.

Voor het bepalen van gebieden waar het landschappelijk gezien gewenst is om de landschappelijke karakteristiek te herstellen en versterken, is het noodzakelijk om een waardeoordeel te geven over de herkenbaarheid van de verschillende deelgebieden. In bijlage 1 is per deelgebied beschreven of het goed, matig of slecht herkenbaar is.

Dit waardeoordeel is tot stand gekomen op basis van inventarisaties in het veld naar het huidige landschapsbeeld, beschikbaar kaartmateriaal en de inventarisaties van Landschapsbeheer naar de kwaliteit van de landschapselementen.

Algemene bevindingen

Woudontginningen

De woudontginningen kennen grote verschillen, van zeer fijnmazig tot zeer grofmazig, van smalle elzensingels tot dichte eikenbosstroken. Dit maakt de woudontginningen zeer divers.

Door de veelheid aan kleinschalige landschapselementen zijn de woudontginningen kwetsbaar, ten aanzien van schaalvergrotingen in de landbouw en grootschalige vormen van verstedelijking.

In gebieden waar landbouw de hoofdfunctie is staat de structuur van houtwallen en singels het meest onder druk. In het midden van de Stellingwerven is de schaalvergroting en intensivering van de landbouw het verst gevorderd.

Heideontginningen

De heideontginningen zijn over het algemeen matig tot goed herkenbaar, door het contrast tussen besloten natuurgebieden en open landbouwgebieden.

Essenlandschap

Door de veelheid aan kleinschalige landschapselementen is het essenlandschap, net als de woudontginningen, kwetsbaar ten aanzien van schaalvergrotingen in de landbouw en grootschalige vormen van verstedelijking. De herkenbaarheid varieert van goed tot slecht herkenbaar.

Landgoederenlandschap

De landschappelijke structuur van het landgoederenlandschap is over het algemeen goed herkenbaar.

Veenpolders (laagveenontginningen)

De veenpolders zijn over het algemeen goed herkenbaar.

Door aanplant ruilverkavelingsbossen en dorpsbossen heeft plaatselijk verdichting en schaalverkleining plaatsgevonden en is de openheid minder goed herkenbaar. Met name rond Tijnje, Tjalleberd en Oldelamer is dit het geval.

Stedelijke uitbreidingen hebben grote impact op het landschap.

Hoogveenontginningen

De grootschalige hoogveenontginningen zijn over het algemeen matig tot goed herkenbaar.

Het wijkenpatroon kent over het algemeen een verminderde herkenbaarheid door demping, verlanding en spontane opslag van elzen.

Beekdalen

Met name bij het benedenstroomse deel van het Koningsdiep is door vergraving en verlegging de oorspronkelijke loop van de beek verdwenen. De beekloop is daar slecht herkenbaar. De middenloop is door de verdichte randen wel goed herkenbaar.

De Linde heeft vooral in de beneden- en middenloop haar meanderende vorm behouden, en is over het algemeen goed herkenbaar. De bovenloop is slecht herkenbaar.

De Tjonger is deels gekanaliseerd. Het deel tussen de Helomavart en Slijkenburg is grotendeels in oorspronkelijke staat. Door begeleidende beplanting van riet en struweel zijn de beneden- en middenloop wel goed herkenbaar in het landschap. De bovenlopen zijn slechter herkenbaar.

4.2 Prioritering

Binnen Zuidoost Friesland zijn gebieden te onderscheiden waar het belangrijk is om de landschappelijke structuur op korte termijn te versterken.

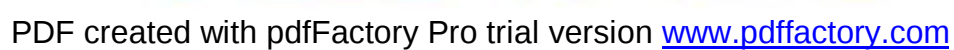
In hoofdstuk 3 zijn de belangrijkste ontwikkelingen en de daaruit voortvloeiende opgaven/doelstellingen samenvattend neergezet. Gebieden met een zwakke landschappelijke structuur en waar door middel van landschapsversterking (herstel) deze opgaven kunnen worden gerealiseerd, hebben prioriteit.

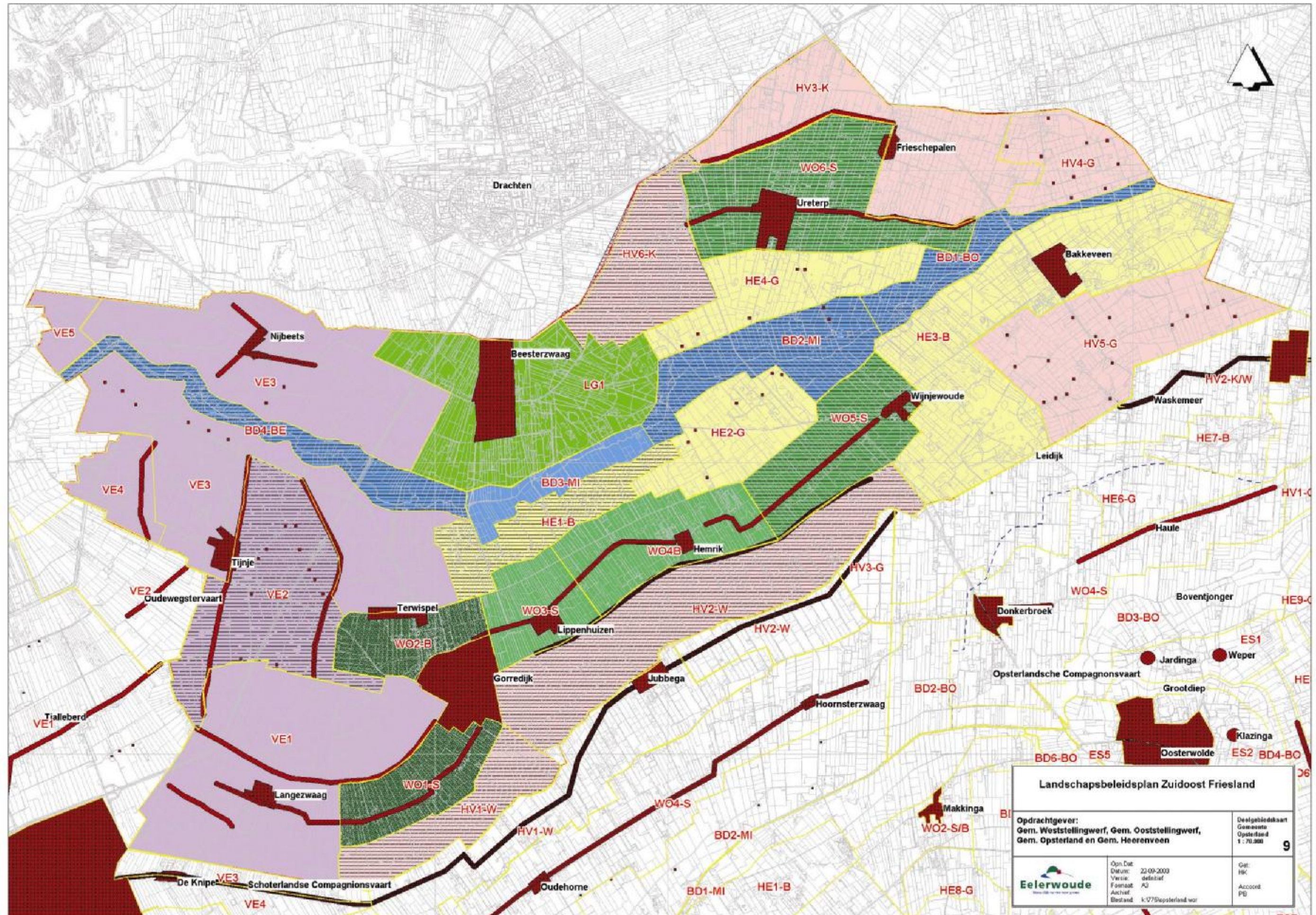
Dit zijn de gebieden waar:

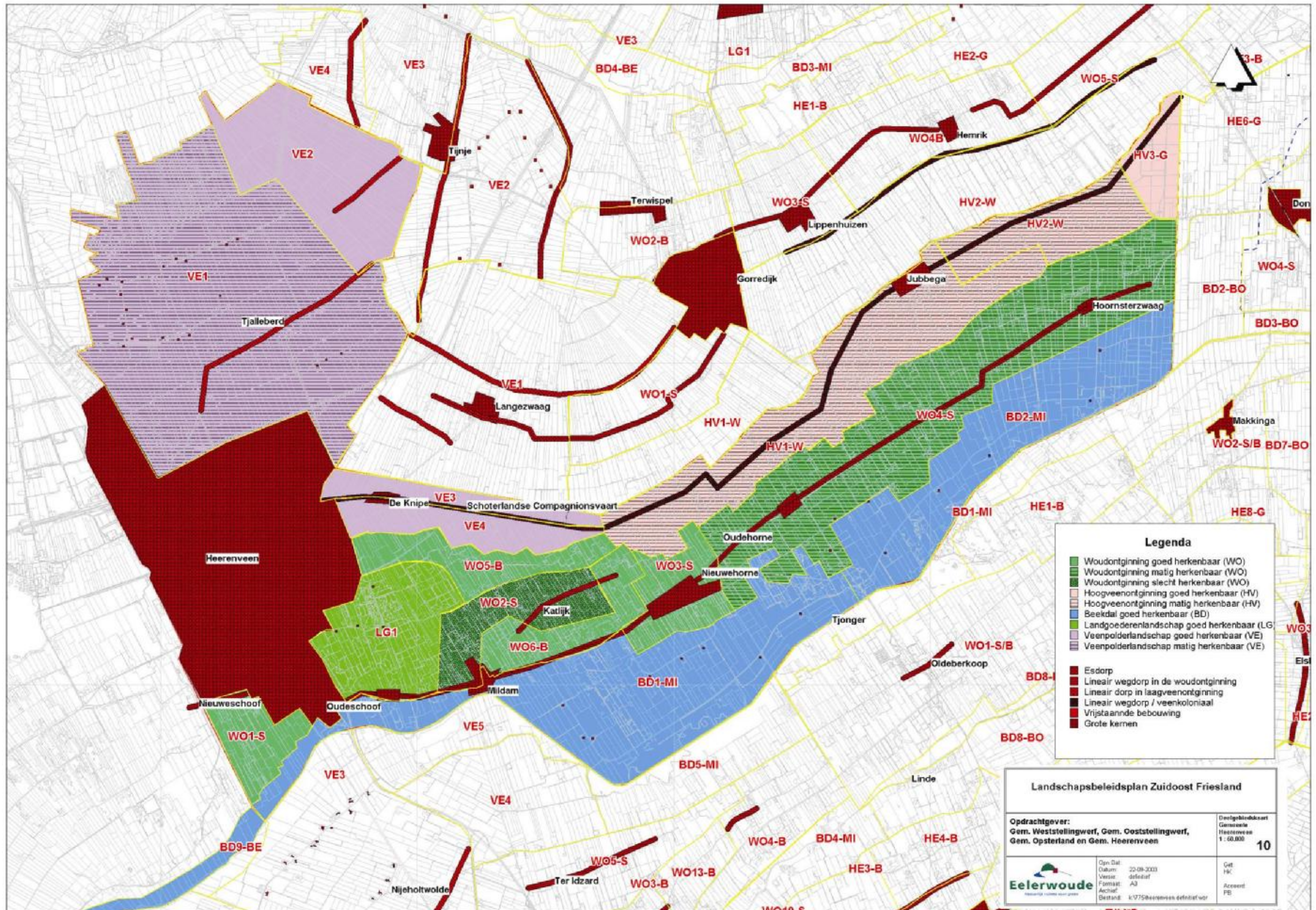
- § het contrast tussen de besloten dekzandruggen en de meer open lagere gebieden sterk is vervaagd en waar door middel van landschapsversterking dit contrast kan worden hersteld;
- § de (visueel-ruimtelijke) herkenbaarheid van de beeklopen en beekdalen (boven-, midden- en benedenloop beken) dient te worden versterkt;
- § de karakteristiek van een landschapstype erg slecht herkenbaar is;
- § het landschap sterk onder druk staat (met name A7 zone) en waar een sterke landschappelijke structuur noodzakelijk is om de herkenbaarheid van het landschap te kunnen waarborgen;
- § door middel van landschapsversterking een belangrijke bijdrage wordt geleverd aan versterking van natuurgebieden en ecologische structuur.

In de nu volgende landschapsvisie (deel B) is uitgewerkt op welke wijze invulling gegeven kan worden aan de in hoofdstuk 3 geschetste opgaven/doelstellingen. Een invulling op deelgebiedniveau is terug te vinden in bijlage 1, Uitwerking op deelgebiedniveau. In deze bijlage zijn tevens de deelgebieden met prioriteit gemarkeerd.

B Landschapsvisie

5. GEWENSTE LANDSCHAPPELIJKE HOOFDSTRUCTUUR

5.1 Inleiding

Uit voorgaande gebiedsanalyse (deel A) zien we hoe het landschap is gevormd en hoe het in ontwikkeling is. Op basis van deze analyse zijn verschillende opgaven onderscheiden op vier verschillende abstractieniveaus, te weten:

- § Gebiedstotaal; de gewenste landschappelijke hoofdstructuur (H5).
- § Per landschapstype; streefbeelden per landschapstype (H6).
- § Per gemeente; Visie per gemeente (H7).
- § Per deelgebied; Uitwerking deelgebieden (bijlage I).

In dit hoofdstuk is de gewenste landschappelijke hoofdstructuur uitgewerkt en in kaart zijn gebracht (zie bijgevoegde kaart 11). Voor de landschappelijke hoofdstructuur zijn de volgende opgaven/hoofdkoersen onderscheiden:

- § Handhaven en versterken van het contrast tussen de besloten dekzandruggen en de meer open lagere gebieden.
- § Vergroten van de (visueel-ruimtelijke) herkenbaarheid van de beeklopen en beekdalen (boven-, midden- en benedenloop beken).
- § Landschapsversterking in gebieden waar het landschap sterk onder druk staat (met name A7 zone).

De overige opgaven worden uitgewerkt in hoofdstuk 6, 7 en bijlage I (Uitwerking op deelgebiedniveau).

5.2 Contrast open en besloten

Dekzandruggen

De sterke oriëntatie van oostwest lopende besloten dekzandruggen met daartussen liggende relatief open beekdalen bepaald in hoofdlijnen de hoofdstructuur van het gebied en geeft het een duidelijke gerichtheid. Om deze opbouw goed herkenbaar te houden, is het belangrijk de kleinschalige beslotenheid van de dekzandruggen te waarborgen.

De kleinschalige beslotenheid van de dekzandruggen wordt gevormd door de vele houtsingels, bosstroken en de laanbeplantingen langs wegen. Het landschapsbeeld wordt hierdoor bepaald. Deze beslotenheid en dus het contrast met meer open gebieden dreigt steeds meer te verdwijnen. Dit komt onder andere door achterstallig onderhoud van de singels, verstedelijking of landbouwkundige ontwikkelingen.

Gestreefd wordt naar het veiligstellen en ontwikkelen van kwaliteiten in de houtsingels en bosstroken, met nadruk op de gebieden die nu al hoge ecologische en landschappelijke waarde vertegenwoordigen en op de gebieden waar het landschap onder druk staat.

Infrastructuur

Het patroon van hoofdwegen door het gebied kan dit contrast tussen open en besloten ondersteunen. Het patroon van hoofdwegen vormt onderdeel van de hoofdstructuur van het landschap. In hoofdlijnen is een kwadrant van hoofdwegen te onderscheiden, A7 (Heerenveen-Drachten), N381 (Drachten-Oosterwolde), N351 (Oosterwolde-Wolvega-Noordoostpolder) en A32 (Wolvega-Heerenveen).

De grote doorgaande wegen dienen zoveel mogelijk voorzien te zijn van laanbeplantingen daar waar deze verdichte gebieden begeleiden of doorsnijden. Deze locaties zijn aangegeven op de Visiekaart. In overige gebieden moet zeer selectief worden omgegaan met accentuerende en camouflerende beplantingen, omdat het belangrijk is om de openheid van het onderliggende landschap duidelijk te kunnen blijven ervaren en om landschappelijke structuren (open samenhangende gebieden) niet verder te doorsnijden.

In de stedelijke gebieden rond de snelweg A7, dient de snelweg structuurondersteunend te werken. Hier wordt gepleit voor de aanleg van bossingels in aansluiting op het stedelijk gebied. In de veenpolders wordt daarentegen de beleving van de openheid rond de A7 als zeer belangrijk ervaren. Dit omdat in het gebied tussen

Heerenveen en Drachten al veel verdichting langs de weg zal optreden (zie paragraaf 4.2). Het beleven van het omringende landschap zorgt ervoor dat er fysiek een scheiding lijkt te zijn tussen de twee stedelijke kernen.

De besloten woudontginningen

Het open polderlandschap

De N351 wordt tot Wolvega door laanbeplanting begeleid, waarmee de provinciale weg bijdraagt aan de besloten, kleinschalige structuur op de dekzandruggen.

De snelweg A32 en de N381 zijn in de structuurkaart op de dekzandruggen als beplant aangegeven en in de beekdalen opengelaten om aan de openheid van de middenloop versus de besloten dekzandruggen, geen afbreuk te doen.

Begeleidende laanbeplanting langs de wegen op de dekzandruggen

5.3 Herkenbaarheid beekdalen en beeklopen

De drie beekdalen van het Koningsdiep, de Tjonger en de Linde vormen belangrijke structuurbepalende lijnen in het landschap. De drie beken zijn samen met de compagnonsvaarten het kenmerk van Zuidoost Friesland. De beken lopen nagenoeg parallel van het oosten naar het westen en hebben elk hun eigen karakter. Ze zijn tegenwoordig van vitaal belang voor de natuur en de landbouw, maar ook voor de recreatie.

Het Koningsdiep, de Tjonger en de Linde zijn in het natuurbeleidsplan aangewezen als natte ecologische verbindingzones. Voor het beekdal van de Linde en het Koningsdiep zijn/worden gebiedsvisies opgesteld, onder andere ten behoeve van invulling van de EHS. Voor het Tjongerdal is het streven om in 2005 een gebiedscommissie in het stellen. Een projectnota is reeds opgesteld.

Het streefbeeld dat in dit Landschapsbeleidsplan voor de beekdalen wordt nagestreefd sluit aan bij de ontwikkelingen zoals deze zijn voorgesteld in de gebiedsvisies of de projectnota. De gebiedscommissies hebben als opdracht meegekregen te streven naar een aaneengesloten en grootschalig beekdal-natuurlandschap. Bij ontwikkeling van de natuurwaarden wordt gestreefd naar een zo natuurlijk mogelijk beekdalsysteem. De natuurontwikkeling langs de beekdalen heeft invloed op het landschapsbeeld.

De beekdalen van Koningsdiep en Linde krijgen een meer natuurlijk, half open tot plaatselijk gesloten, wat onregelmatig karakter. Riet, ruigte, wilgenstruweel en moerasbos zullen tot ontwikkeling komen, en de variatie en de herkenbaarheid van de beken vergroten. Dit geldt ook voor de afzonderlijke natuurgebieden in het Tjongerdal. Voor een groot deel houdt de Tjonger het beeld van een open beekdal. Een nadere omschrijving van de streefbeelden wordt gegeven in hoofdstuk 6, de paragraaf Beekdalen (6.7).

Natuur in de beekdalen

	Plangebiedsgrens
	Gemeentegrens
	Kernen
	Besloten dekzandruggen; duidelijke gerichtheid van wegen- en kavelpatroon
	Open beekdal/polder met enkele ruimtelijk verdichte plekken
	Beekloop, herkenbaar in het landschap
	Hoofdpatroon van wegen
	Structuur ondersteunende laanbeplanting
	Inpassing ontwikkeling A7 zone

5.4 Impact A7-zone

De sterke economische ontwikkeling gebundeld langs de A7-zone heeft een uitstraling op omliggende kernen en het tussenliggende landschap. Met name in de stadsrandzones van Heerenveen en Drachten staat het landschap onder druk. Bekeken moet worden hoe hier de landschappelijke structuur kan worden versterkt.

Uitbreidingen van Drachten in zuidelijke richting dienen duidelijk te worden ingebed in forse landschappelijke groenstructuren, zodat op de overgang stad-land een groene relatie wordt gelegd met het buitengebied. De kwaliteiten van het landgoederenlandschap rond Beetsterzwaag, van het lintdorp Selmien en van de woudontginningen rond Ureterp, dienen op deze wijze te worden gewaarborgd. Deze forse groengebieden die stad en land met elkaar verbinden vormen tevens de recreatieve schakels met het buitengebied. Op de Visiekaart is de gewenste landschappelijke structuur weergegeven.

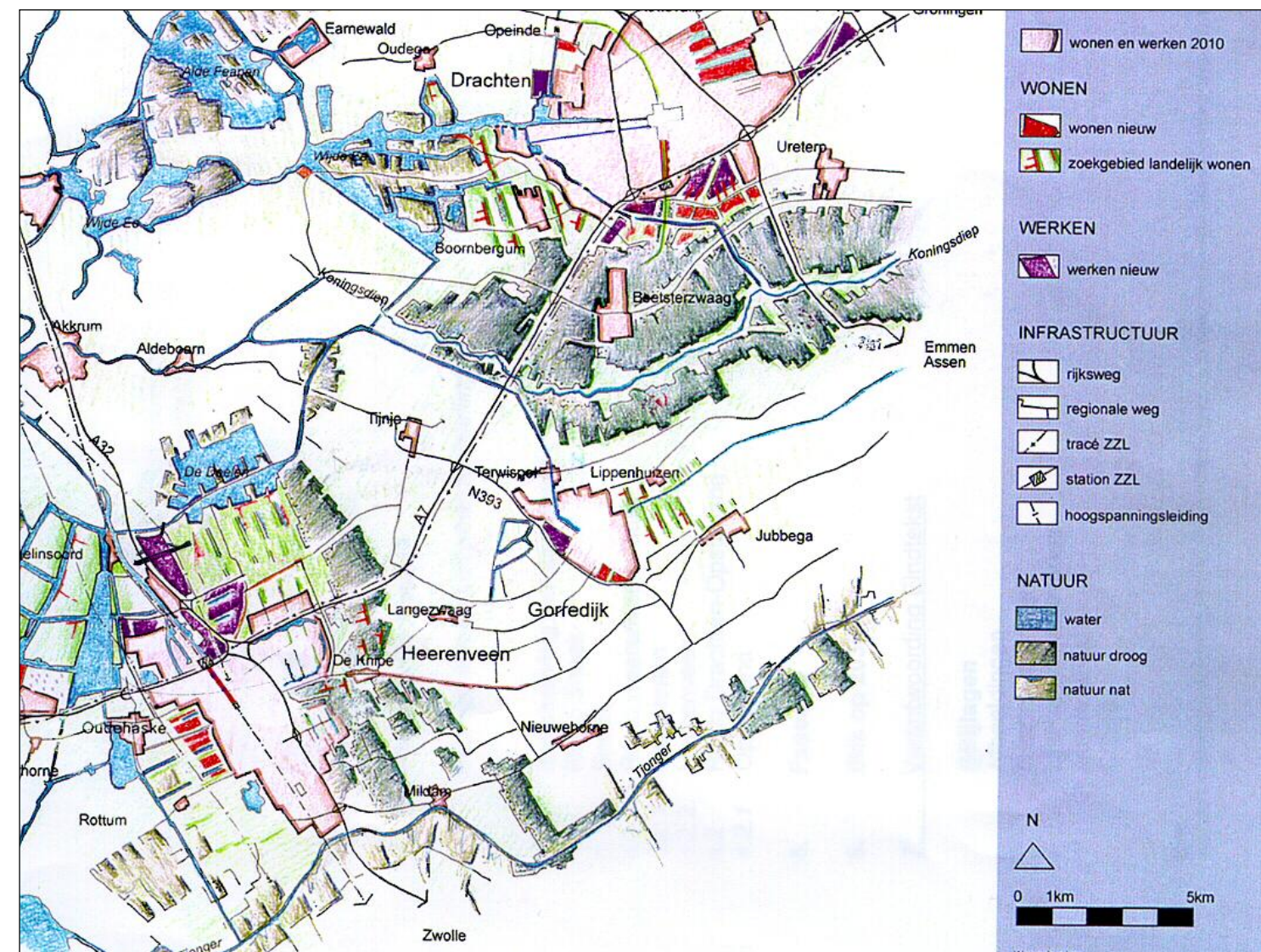
Ook de uitbreidingen van Heerenveen vragen om een duidelijke afronding op basis van landschappelijke kwaliteiten van het gebied. Gestreefd wordt naar ontwikkeling van een landschappelijke lijst rond Heerenveen. De landschappelijke lijst heeft als doel afronding van het stedelijk gebied en realisatie van recreatieve verbindingen en groene relaties met het buitengebied, zoals met Nieuweschoot, Oranjewoud en De Deelen. Bovendien kan door inbedding met een landschappelijke lijst het lint bij Tjalleberd als autonoom lint blijven bestaan.

In de laagveenpolders dient bij eventuele ontwikkeling van de landschappelijke lijst rekening te worden gehouden met behoud van de karakteristieke openheid van de veenpolders. Terwijl op de dekzandruggen de lijst door middel van bosaanleg kan worden gerealiseerd. Ook de structuurvisie Skoatterwald-Oost voorziet in een afronding van de nieuwe woonwijk door middel van bosaanleg. De landschappelijke uitwerking is beschreven in paragraaf 7.5, Gemeente Heerenveen.

Daarnaast zijn nog enkele kleinere infrastructurele knooppunten in de A7-zone van belang. In het Ontwerp Structuurplan Opsterland worden twee woonwerkgebieden genoemd, rond Ureterp en rond Gorredijk. De landschappelijke uitwerking van deze twee woonwerkgebieden, is beschreven in paragraaf 7.4, Gemeente Opsterland.

De uitbreidingen rond Wolvega worden aan de oost- en zuidkant ingebed in een landschappelijke overgangszone, richting de Linde. Het Structuurplan Weststellingwerf 2000-2015 (februari 2002) biedt hiervoor een landschappelijk kader. Zie ook paragraaf 7.2, Gemeente Weststellingwerf.

Gewenste locaties van bosaanleg komen voort uit het plan van Aanpak ROM-Zuidoost Friesland. Ze zijn op de Visiekaart aangegeven rond de stadsrandzones van Drachten, Heerenveen en Wolvega. Door middel van bosaanleg kan een landschappelijke structurering worden bereikt. Daarnaast zijn gewenste locaties van bosaanleg weergegeven, daar waar het wenselijk is om bestaande bosgebieden aan te vullen of af te ronden. Ook op andere plaatsen in het gebied waar bouselementen kunnen bijdragen aan het verbeteren van de woonomgeving en/of de recreatieve structuur zijn deze op kaart aangegeven.

Kaart 12 Concept Structuurschets A7-zone

6. STREEFBEELDEN PER LANDSCHAPSTYPE

Naast het hoger abstractie niveau dat in het voorgaande hoofdstuk is geschetst, wordt in hoofdstuk 6 de landschapsvisie beschreven op het niveau van landschapstypen.

De volgende opgaven worden in dit hoofdstuk uitgewerkt tot streefbeelden:

- § Behoud en herstel van de landschappelijke diversiteit en identiteit van de verschillende landschapstypen.
- § Landschappelijke inpassing van dorpsranden.
- § Gebiedskarakteristieke erfinrichting.

De streefbeelden zijn weergegeven op bijgevoegde visiekaart, kaart 13.

6.1 Woudontginningen

Algemeen

Het landschappelijk raamwerk van de woudontginningen wordt gevormd door ontginningslinten met haaks daarop staande houtsingels en bosstroken in de ontginningsrichting. De houtsingels en bosstroken komen afwisselend en in verschillende breedtes, lengtes en dichtheden voor. Het patroon levert een zeer afwisselend en kleinschalig besloten landschapsbeeld op. Deze kwaliteiten dienen duurzaam in stand te worden gehouden.

Doordat sommige gebieden meer houtsingels in een fijnmazig patroon bezitten en andere gebieden meer bosstroken bevatten, bestaan tussen verschillende delen in het gebied duidelijke verschillen in karakter en heeft het gebied een grote diversiteit. Deze diversiteit tussen de verschillende gebieden dient herkenbaar te blijven. Een vast, strak stramien van houtsingels op gelijke afstand van elkaar moet dan ook zoveel mogelijk worden voorkomen.

De overgangen naar meer open gebieden, bijvoorbeeld beekdalen, hebben een rafelig karakter (geen scherpe grens maar geleidelijk) doordat de singels en bosstroken in afwisselende lengten doorlopen tot aan het open gebied. Deze gevarieerde overgangen zijn kenmerkend voor de woudontginningen. Behoud en versterking van dit rafelige karakter is gewenst.

Algemeen kan worden gesteld dat de singels in de woudontginningen door achterstallig onderhoud in verval dreigen te raken. Verweven met het agrarisch grondgebruik wordt gestreefd naar een samenhangend netwerk van goed onderhouden houtwallen en vitale bosstroken. Het landschapsbeleid is dus vooral gericht op herstel van bestaande singels door bijwerken van achterstallig onderhoud en bijplanten in bestaande singels.

Daarnaast dienen zoveel mogelijk de kansen te worden benut waar mogelijkheden zijn om nieuwe singels aan te leggen. Dit gebeurt op basis van vrijwilligheid. De nadruk ligt op gebieden die nu al hoge ecologische en landschappelijke waarden vertegenwoordigen en op gebieden waar het landschap onder druk staat, bijvoorbeeld door stedelijke uitbreidingen of recreatieve ontwikkelingen.

Gemeentelijke laan- en wegbeplantingen langs de parallelle en dwarswegen vormen belangrijke beplantingen voor het raamwerk van deze structuur. De laanbeplantingen dienen te worden gecompleteerd, daar waar ze de structuur van de dekzandruggen ondersteunen. De belangrijkste laanstructuren, die gekoppeld zijn aan woudontginningslinten, zijn op de Visiekaart weergegeven.

Singels benadrukken de richting in het landschap

Een duidelijke overgang van open beekdal naar besloten woudontginning.

Duidelijke laanstructuren langs wegen versterken het karakter van een dorpslint / woudontginningsweg

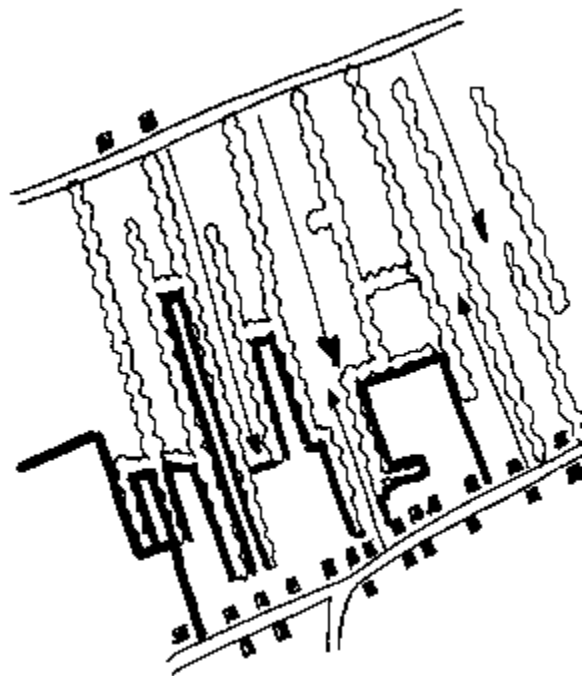
Dorpsranden/dorpstypen

§ Huidige karakteristiek

Lineaire bebouwingslinten die de zandrug volgen en die in de dorpskern vaak buiten het lint zijn uitgegroeid. De oudere en vaak dichtere bebouwingslinten liggen grotendeels langs de binnenweg, die het hoogste deel van de dekzandrug volgt. De wat jongere bebouwingslinten volgen de buitenweg, die op de overgang van zandrug naar beekdal liggen.

§ Gewenste inrichting

De landschappelijke identiteit van de dorpsranden komt het beste tot uiting als het lintdorp en de kern omzoomd zijn door een onregelmatige rand van houtsingels en bosstroken in de verkavelingsrichting. Voorkomen moet worden dat een rechte rand ontstaat van bebouwing of groen die gebiedsvreemd is. Juist de rafeligheid is kenmerkend. Het streven is om de kenmerkende onregelmatige overgang tussen open en besloten te handhaven. De beplanting heeft niet de functie van schaamgroen, maar moet tezamen met de (achterliggende) bebouwing een aantrekkelijk silhouet vormen.

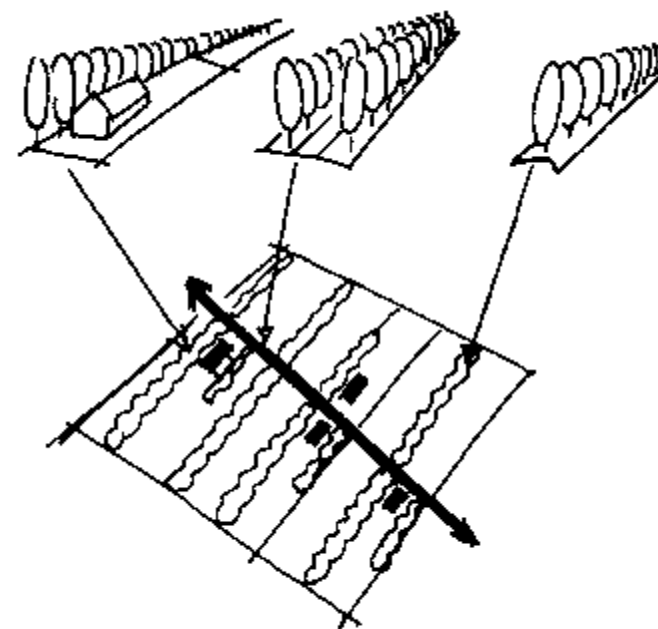

Principe van een rafelige singelstructuur

Bij uitbreiding van deze bebouwingslinten is de landschappelijke onderlegger van groot belang. Het volgen van de opstreckende verkavelingsstructuur langs het lint met behoud van de bestaande singels draagt bij aan behoud van de identiteit van het dorp. Voorkomen moet worden dat het lint volledig dichtslibt. Verschillende uitbreidingsconcepten zijn denkbaar. Bijvoorbeeld uitbreiding binnen het lint, of door bebouwing meer terug te laten liggen ten opzichte van het lint, of het ontwikkelen van een geheel nieuwe bebouwingsvorm haaks op het bestaande lint. Het is gewenst hier nadere uitwerking aan te geven in gemeentelijke beeldkwaliteitplannen of structuurplannen.

Erfinrichting

Houtsingels langs een perceelsgrens lopen door tot op het erf. Beplantingsstructuren zijn bij voorkeur zoveel mogelijk dwars op het lint gesitueerd (meelappend met de verkavelingsrichting), zodat de gerichtheid van het landschap wordt versterkt. Erfbeplanting in stroken vormt een eenvoudig middel om de opstrekken te benadrukken. Afhankelijk van de waterhuishoudkundige situatie, bij voorkeur eik, berk op de drogere delen en els, es op de nattere delen toepassen. Ook horen hoogstamfruitbomen en solitaire bomen als linde, es, kastanje en beuk op het erf thuis.

Principe van diverse inpassingen van lijnvormige beplantingsstructuren (erfbeplanting, begeleidende beplanting langs wegen en houtwallen/singels)

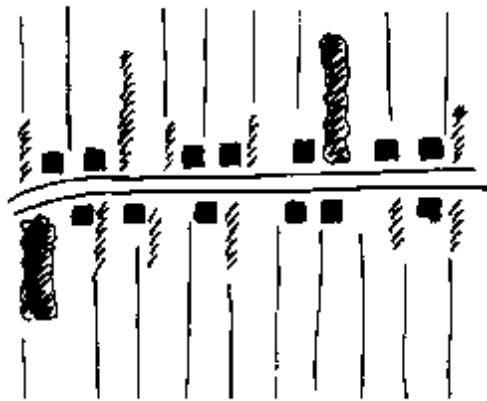

Voorbeeld van een dichte singel

Voorbeelden van erfbeplantingen in de woudontginning

In gebieden waar landbouw het primaat heeft, worden de woudontginningen vaak gekenmerkt door een meer grofmazige structuur van singels in een opener landschap. Het is landschappelijk gezien gewenst, om meer verdichting en een kleinschaligere structuur te bereiken. Met aanleg van singels op het erf (langs de erfgronden) kan in deze gebieden een zekere verdichting vanaf het bebouwingslint worden bereikt, zonder dat de landbouwpercelen aan breedte inboeten. Een principe voorbeeld is hieronder geschetst.

Principevoorbeeld van singels bij erven

6.2 Heideontginningen

Algemeen

Bij de grootschalige heideontginningen wordt gestreefd naar behoud van de karakteristieken: kleinschalige blokverkaveling, wegbeplantingen en verspreide erven met erfbeplanting. Ook houtwallen, heideterreintjes, reliëf, elzensingels op natte delen, pingoruïnes en dobben dienen duurzaam in stand te worden gehouden. Zandwegen dienen onverhard te blijven, omdat ze kenmerkend zijn voor het landschapsbeeld.

Bij de besloten heideontginningen vormen bospercelen, stuifzanden en heideterreinen kenmerkende in stand te houden en te herstellen elementen. Voor het ecologisch goed functioneren van deze veelal bosrijke gebieden is het noodzakelijk dat droge ecologische verbindingen worden gerealiseerd. Bosaanleg en behoud en herstel van heideterreinen kan hierbij een bijdrage leveren. Verweven met het agrarisch grondgebruik wordt gestreefd naar zo groot mogelijk aaneengesloten bosgebieden en heideterreinen met de daarin van nature thuishorende flora en fauna.

Erfinrichting

Doordat ontginning relatief kort geleden plaatsvond, komen er geen oude dorpsstructuren binnen de heideontginningen voor. De bebouwing binnen de heideontginningen liggen verspreid over het gebied.

Grootschalige heideontginning

§ Huidige karakteristiek

De verspreid liggende (bedrijfs)bebouwing (met gedeeltelijk grote loodsen) is relatief jong en fors van omvang. De bebouwing bepaald veelal het beeld van het landschap. De beplanting bestaat uit singels, erfbosjes en solitairen.

§ Gewenste erfinrichting

De grote erven hebben een landbouwkundige betekenis. De erfbeplanting is stevig en robuust. De brede singels rond het erf vormen een scherpe grens met de omgeving. Ook op de kavel staan de bomenrijen in het gelid en boomgroepen in een strak verband. Boomsoorten eik, linde, kastanje en hoogstam fruitbomen.

Bebouwing ingebed tussen bos in een grootschalige heideontginning

Pingoruïnes blijven als landschapselemente nbehouden

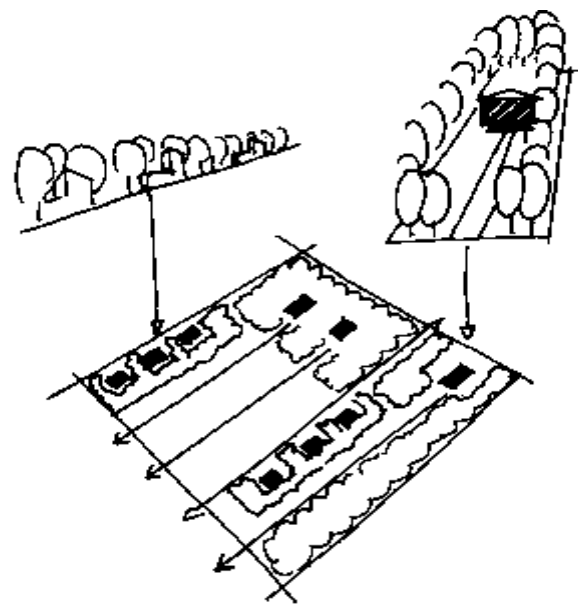
Natuurgebieden en heidevelden zijn karakteristiek voor de (kleinschalige) heideontginningen

Besloten heideontginning**§** Huidige karakteristiek

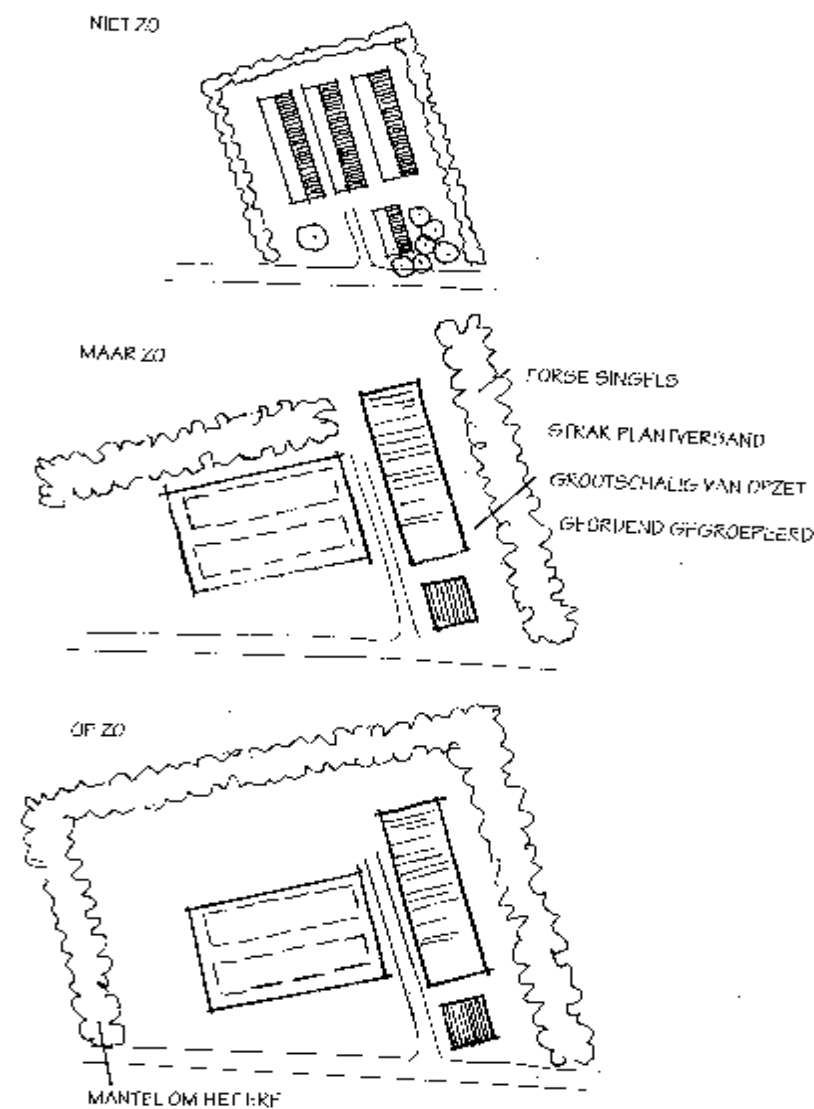
De verspreid liggende bebouwing is kleinschaliger van karakter (o.a. arbeiderswoningen) en vaak gelegen in bosrijk gebied.

§ Gewenste erfinrichting

Erfbeplantingen zoveel mogelijk aan laten sluiten bij het bosrijke en natuurlijke karakter van de stuifzanden. Aansluiten bij boomsoorten in de omgeving

Principe van een gewenste erfinrichting in de heideontginning

Principe van gewenste erfinrichting in de heideontginning. Het gaat hier zowel om de gewenste rangschikking van bebouwing, als om de brede mantel rond het erf. De detailinvulling van het erf is niet weergegeven.

Huidige situatie: erf ligt open in het landschap in de grootschalige heideontginning

Gewenste situatie: erfbeplanting rond de boerderij

Erf ingebed in opgaande beplanting in de kleinschalige heideontginning

6.3 Essenlandschap

Algemeen

Het essenlandschap vormt een waardevol oud cultuurlandschap, dat duurzaam in stand dient te worden gehouden. Dit houdt in: voorkomen van verdere aantasting van het reliëf en bestaande houtwallen en singels handhaven en beschermen. De aanwezige steilranden zoveel mogelijk beplanten en begroeid houden. Herstel van esrandbeplantingen in de vorm van houtwallen op de rand van de es dient te worden gestimuleerd. Zandwegen dienen onverhard te blijven, omdat ze kenmerkend zijn voor het landschapsbeeld.

De herkenbaarheid van de essen kan tevens worden vergroot door het stimuleren van nieuwe vormen van agrarisch beheer die gericht zijn op verhoging van de landschaps- en cultuurhistorische waarden, hier benoemd als 'cultuurhistorisch agrarisch landschapsbeheer'. Bijvoorbeeld door de stimulering van de teelt van vlas of rogge op de essen. De mogelijkheden hiertoe moeten nader worden onderzocht.

Dorpsranden/dorpstypen

§ *Huidige karakteristiek*

De esdorpen kenmerken zich door een stervormig uitwaaiend wegenpatroon en bebouwingspatroon dat samenhangt met de natuurlijke hoogteverschillen in het gebied. Rond de esdorpen liggen akkercomplexen. Doordat op en rond akkercomplexen nieuwbouwwijken zijn ontwikkeld, dreigen veel esdorpen hun karakteristieke vorm te verliezen.

§ *Gewenste inrichting*

De bebouwing van het esdorp zoveel mogelijk inbedden in houtsingelsstructuren en bosjes, die de randen van de escomplexen volgen. Dus grillige vormen. De beplanting heeft niet de functie van schaamgroen, maar moet tezamen met de (achterliggende) bebouwing een aantrekkelijk silhouet vormen. Door duidelijk onderscheid te maken tussen groenstructuren in de historische kern en groenstructuren in en rond nieuwe delen van het dorp, blijft de oorspronkelijke structuur van het oude esdorp herkenbaar.

Oude wildwallen langs essen en eenmans-essen geven het essenlandschap een besloten en monumentaal karakter.

Boomgroepen zijn karakteristiek voor het erf in het essenlandschap

Essen met een herkenbare randbeplanting

Oude beplantingen langs wegen en langs esranden

Erfinrichting

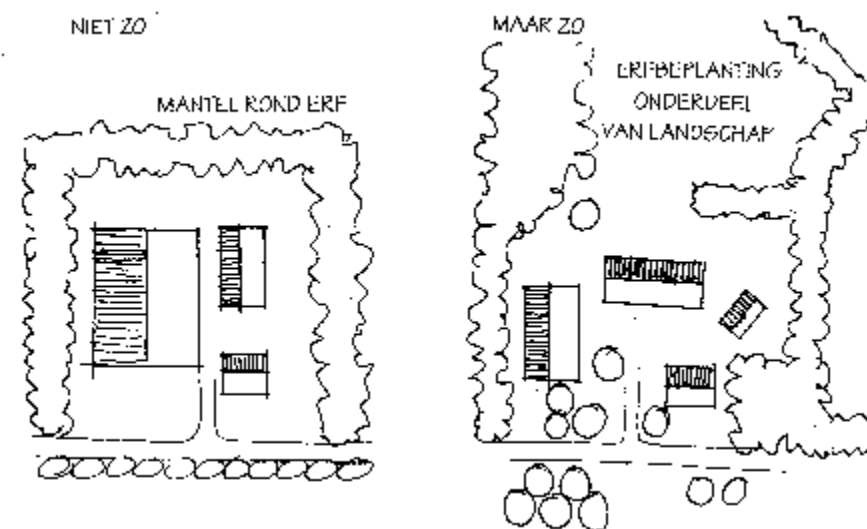
§ Huidige karakteristiek

Erfbeplanting in de vorm van kleine bosjes, houtsingels en houtwallen, als afscherming tussen het erf, de akkers en de weiden. Bij boerderijen is vaak een zware erfbeplanting van groepen eiken en geriefhoutbosjes aanwezig. De beplantingen vormen een samenhangend patroon waarin de bebouwing is opgenomen (sterke verweving).

§ Gewenste erfinrichting

De beplantingen van het erf lopen langzaam in die van de omgeving over en de soorten zijn dezelfde als in de omgeving, waardoor de grens tussen erf en omringend landschap nauwelijks te trekken is. Dit in tegenstelling tot de heideontginningen waar de grenzen scherper zijn.

Houtsingels op de hogere delen bestaan uit andere soorten (o.a. eik, sleedoorn, hazelaar), dan houtsingels in de lagere delen (o.a. els, es, meidoorn). Op het erf komen tevens veel groepen van eik, leilinden, fruit- en parkbomen voor.

Principeschets van een nagestreefde erfinrichting in het essenlandschap. Het gaat hier zowel om de gewenste randschikking van de bebouwing, als om de inpassing van het erf met beplanting.

Beslotenheid rond de erven benadrukt het karakter in het gebied

Groepen eik stimuleren rond de erven

Hoogstamfruitbomen horen vaak bij een oud boerenerf

6.4 Landgoederen

Algemeen

De landgoederen kenmerken zich door een sterke verwevenheid aan functies: cultuurhistorie, wonen, bosbouw, landbouw, natuur en recreatie en hebben een waardevol cultuurhistorisch karakter. De landgoederen kennen een gevarieerde landschappelijke structuur, zoals de variatie tussen parkachtige structuren, de tuinen, de bossen afgewisseld door open ruimten en de brede lanen. De landgoederen vormen aantrekkelijke uitlooptgebieden voor Heerenveen, Drachten en Beetsterzwaag.

Aandachtspunten zijn: de (toenemende) recreatieve druk op de landgoederen, monumentale lanen die in verval dreigen te raken, de plaatselijk eenvormige structuur van de productiebossen (monoculturen) en de open ruimten binnen de landgoederen die dicht dreigen te raken.

Ten behoeve van duurzame instandhouding en herstel moet worden gezocht naar passend (agrarisch) beheer en gebruik van de landgoederen, aansluitend bij de historische context van de landgoederen. De waardevolle landschappelijke afwisseling van bos, graslanden, singels en bosjes dient duurzaam in stand te worden gehouden. In dit kader dienen specifieke ontwikkelingsvisies voor de landgoederen te worden opgesteld.

Monumentale lanen en bossen

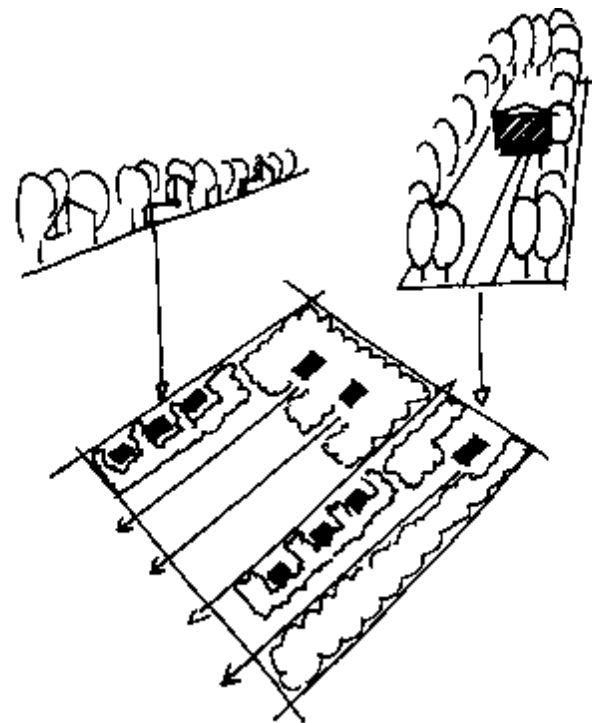
Dorpsranden/dorpstypen

§ Huidige karakteristiek

Lineaire bebouwingslinten die de zandrug volgen en die in de dorpskern vaak buiten het lint zijn uitgegroeid. De oudere en vaak dichtere bebouwingslinten liggen grotendeels langs de binnenweg, die het hoogste deel van de dekzandrug volgt. De wat jongere bebouwingslinten volgen de buitenweg, die op de overgang van zandrug naar beekdal liggen.

§ Gewenste inrichting

De dorpsranden dienen te worden omzoomd door bosstroken en brede singels in de verkavelingsrichting. Voorkomen moet worden dat langs de bebouwing een rechte rand van bos ontstaat die gebiedsvreemd is. Juist de afwisseling tussen open ruimten en bos, het verspringen van de bosrand, is kenmerkend. Het streven is om de kenmerkende onregelmatige overgang tussen open en besloten te handhaven.

Erven in het bos

Erfinrichting

De verspreide erven vormen open enclaves in het bos. Bosstroken lopen door tot op het erf en volgen de verkavelingsrichting. Voor op het erf kunnen parkbomen, zoals paardekastanje, beuk en linde, het landgoed karakter versterken.

Landgoed Oranjewoud in Gemeente Heerenveen

Landhuizen en bijbehorende erven

6.5 Veenpolders

Algemeen

In de veenpolders speelt het behoud van de landschappelijke openheid en vergezichten een grote rol. Verdichting van het landschap door bijvoorbeeld extra (recreatie) bewoning, bedrijven in het buitengebied e.d., maar ook van kassen en andere agrarische bebouwing buiten het bouwblok, is ongewenst.

De openheid en grote maat/schaal van de polders vormen belangrijke, maar ook onder druk staande, karakteristieken. Het open en grazige karakter is niet alleen landschappelijk gezien, maar ook voor veel weidevogels een voorwaarde. Vanuit de invalshoek 'oorspronkelijke' landschappelijke karakteristiek en weidevogels wordt binnen dit landschapstype een vergroting van de openheid voorgesteld.

Open polderlandschap

Daarnaast vormen de randen van de verschillende poldereenheden, de dijken en kaden, belangrijke structuurlijnen in het landschap. Accentuering en waar nodig herstel van deze randen krijgt in deze visie aandacht. Op deelgebiedniveau wordt de wijze waarop uitgewerkt, zoals onder andere herstel dijken of aanleg transparante laanbeplantingen.

Wegbeplantingen dwars door polders delen de laagveenpolders in compartimenten, wat ten koste gaat van de openheid. Bijvoorkeur wegen en waterlopen die poldereenheden doorsnijden onbeplant laten. Bij bestaande laanbeplantingen dient gestreefd te worden naar transparante laanbeplantingen, waarbij opslag is verwijderd. Alleen wanneer wegen en hoofdwatgangen samenlopen met poldergrenzen is het gewenst om deze grenzen verder te accentueren.

Ook de ruilverkavelingsbosjes doorbreken de grootschaligheid en openheid van het gebied. Landschappelijk gezien is dit in zijn algemeenheid ongewenst. Waar deze bosjes een belangrijke betekenis hebben als dorpsbos of betekenis in relatie met de A7 zone, zal per situatie (maatwerk) bekeken moeten worden wat het gewenste toekomstbeeld is.

De veenpolders bezitten enkele grote, water- en moerasrijke natuurgebieden. Behoud en toevoegen van open water betekent een positieve bijdrage aan de verscheidenheid van dit landschapstype. Ook voor een aantal vogelsoorten is de nabijheid van open water belangrijk. Vergroting van het oppervlak aan open water kan bijvoorbeeld worden gecombineerd met het structureren van stedelijke ontwikkelingen of vergroting van de waterberging. Ook het herstel van petgaten is in dit kader van belang.

Moerasrijk natuurgebied

Vaarten zijn karakteristieke elementen in de polders

Dorpsranden/dorpstypen

De dorpen in de veenpolders bestaan uit halfopen tot besloten lintdorpen. Daarnaast komen veel verspreid liggende boerderijen voor. De halfopen tot besloten lintdorpen vormen groene linten in het landschap. Behoud en herstel van wegbeplantingen is gewenst. Bij de verspreide boerderijen is juist het beeld van losse groene puntelementen in het landschap karakteristiek. Hier ligt de aandacht juist meer bij de erfinrichting. De wegen mogen onbeplant zijn.

Lintdorpen in de veenpolders

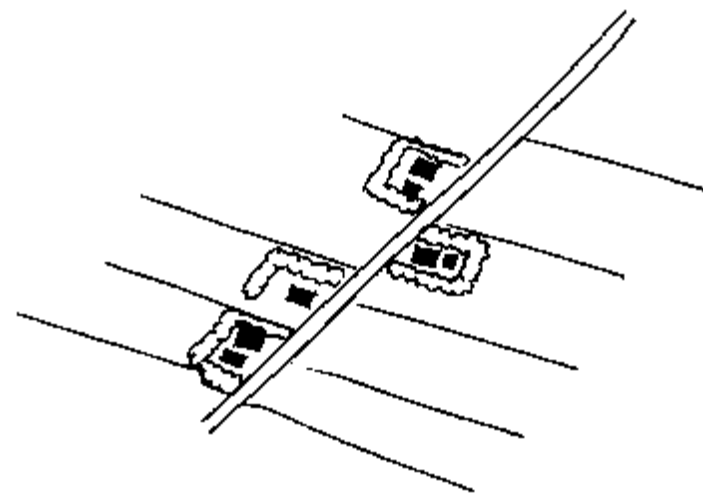
Erfinrichting

§ Huidige karakteristiek

Grote gebouwen, akkerbouwbedrijven duidelijk geordend in het landschap en wel of niet omringd door erfbeplanting. Aan de voorzijde open. De bebouwingen (met erfbeplantingen) liggen als puntelementen in het open landschap.

§ Gewenste erfinrichting

Grote erven van landbouwkundige betekenis. De erfbepanting is stevig en robuust. De brede singels vormen een beschermende mantel rond de erven. Ook op de kavel staan de bomenrijen in het gelid en boomgroepen in een strak verband. Boomsoorten es, populier, solitair linde of kastanje.

Gewenste erfinrichting

Puntelementen in het open landschap

Open erf in de polder

Brede singels als mantel rond het erf

Brede singels als mantel rond het erf

6.6 Hoogveenontginningen

Algemeen

Binnen Zuidoost Friesland zijn verschillende typen hoogveenontginningen te onderscheiden met ieder hun eigen karakteristieke kenmerken:

- plaatselijk kleinschalige hoogveenontginningen,
- hoogveenontginningen met wijken
- en grootschalige hoogveenontginningen.

Bij de kleinschalige hoogveenontginningen wordt gestreefd naar behoud van de kleinschaligheid, die wordt gevormd door de kleinschalige structuur van sloten met singels, de opstreckende verkaveling, de lintbebouwing langs de vaarten en de laanbeplantingen. De singels versterken de gerichtheid van het landschap.

Voor de hoogveenontginningen met wijken wordt gestreefd naar het herkenbaar maken van de veenkoloniale ontginningsstructuur. Deze ontginningsstructuur wordt gevormd door een strak patroon van wijken die op gelijke afstand van elkaar liggen en het gebied een duidelijke systematische ordening geven. Vergroten van de herkenbaarheid van de wijken door het deels verwijderen van de opslag is landschappelijk gezien gewenst. Het streefbeeld is her en der plukken beplanting langs de wijk. De vaarten en bebouwingslinten vormen als hoofd-ontginningssassen belangrijke structuurlijnen, die dienen te worden geaccentueerd. Voor een nadere detaillering wordt verwezen naar hoofdstuk 7.

Bij de grootschalige hoogveenontginningen speelt behoud van de openheid en de kenmerkende blokvormige verkavelingstructuur een belangrijke rol. Ook hier is de systematische ordening kenmerkend. Wegbeplantingen langs rechte wegen geven structuur aan het gebied en dienen te worden hersteld. Erfbeplantingen op of rond erven dienen te worden gestimuleerd.

Vaart met laanbeplanting

Elzensingels langs sloten en wijken

Erf in de hoogveenontginningen

Dorpsranden/dorpstypen

§ Huidige karakteristiek

Langs de veenvaarten (hoogveenontginningen kleinschalig en met wijken) zijn veenkoloniale dorpen ontstaan met vele kleine arbeidershuisjes in een duidelijke ordening. Halfopen tot dichte linten aan beide zijden van de vaart met begeleidende laanbeplantingen. In dorpskernen uitgroeid tot buiten het lint.

§ Gewenste inrichting

De landschappelijke identiteit van de dorpsranden komt het beste tot uiting wanneer tussen het (lint)dorp en het buitengebied duidelijke relaties aanwezig zijn, in de vorm van doorzichten naar het achterland. Beplantingen volgen de verkavelingsrichting. Met name de zware laanbeplantingen langs de vaarten zijn opvallend, en dienen duurzaam in stand te worden gehouden.

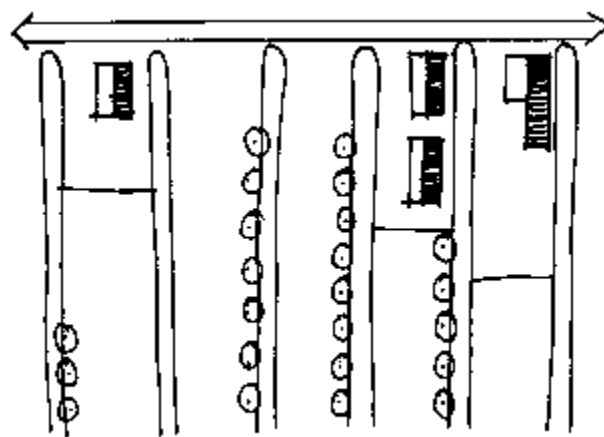

Lintdorp aan vaart

Belangrijk uitgangspunt is dat bebouwing zoveel mogelijk langs de ontginningsas is gesitueerd. Bij uitbreiding van deze bebouwingslinten is de landschappelijke onderlegger van groot belang. Het volgen van de opstreckende verkavelingstructuur langs de vaart met behoud van bestaande sloot en wijkpatronen dragen bij aan behoud van de identiteit van het dorp. Voorkomen moet worden dat het lint volledig dichtslibt. De lengterichting van bebouwing moet worden benadrukt (langgerekt en niet vierkant). Het is gewenst hier nadere uitwerking aan te geven in gemeentelijke beeldkwaliteitplannen of structuurplannen.

Wijken en sloten

Gewenste erfinrichting

Erfinrichting

Hoogveenontginningen kleinschalig

§ Huidige karakteristiek

Langs de slootkanten staan met name elzen, die deels doorlopen tot op het erf. Hierdoor loopt de perceelsrandbeplanting over in de erfgransbeplanting. De singels zijn transparanter dan bij de woudontginningen. De monumentale bomen (linde, kastanje) die voor op het erf staan steken als plukjes boven de elzen uit.

§ Gewenste erfinrichting

Erfgrans en perceelsrandbeplantingen van elzensingels dwars op de weg versterken de gerichtheid van het landschap. Erfbeplanting in stroken vormt een eenvoudig middel om de opstrekken te benadrukken. Els, wilg en knotwilg vormen daarvoor de meest geschikte soorten, maar ook es en populier zijn toe te passen. Duurzame instandhouding van monumentale bomen op het erf.

Hoogveenontginningen met wijken

§ Huidige karakteristiek

Langs de wijken staan met name elzen, die deels doorlopen tot op het erf. Hierdoor loopt de perceelsrandbeplanting over in de erfgransbeplanting. Doordat de wijken vaak aan één zijde of aan twee zijden beplant zijn, zijn de wijken vanaf de hoofdvaart slecht herkenbaar. De monumentale bomen (linde, kastanje) die voor op het erf staan steken als plukjes boven de elzen uit.

§ Gewenste erfinrichting

Herstel herkenbaarheid wijken. Eerste 50 meter vanaf weg dient de wijk bijvoorkeur onbeplant te zijn, zodat deze goed zichtbaar is. Na 50 meter loopt de transparante erfgransbeplanting van els, wilg en knotwilg, over in perceelsgrensbeplanting. Duurzame instandhouding van monumentale bomen op het erf.

Hoogveenontginningen grootschalig

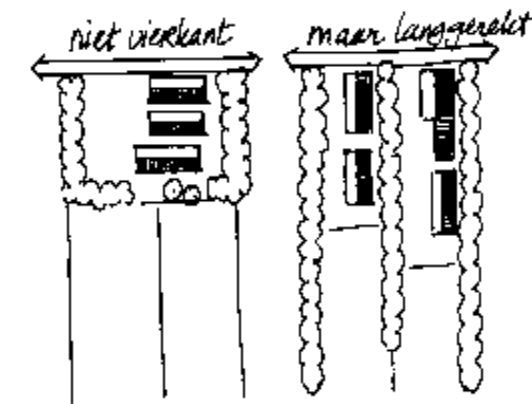
§ Huidige karakteristiek

Grote gebouwen, akkerbouwbedrijven wel of niet omringd door erfbeplanting liggen als puntelementen in het open landschap.

§ Gewenste erfinrichting

Grote erven van landbouwkundige betekenis. De erfbeplanting is stevig en robuust en vormt een beschermende mantel rond de erven.

Ook op de kavel staan de bomenrijen in het gelid en boomgroepen in een strak verband. Boomsoorten es, populier, solitair linde, kastanje.

Gewenste erfinrichting, hoogveenontginningen kleinschalig en met wijken

Monumentale bomen op het erf

Beschermende mantel rond het erf, hoogveenontginningen grootschalig

6.7 Beekdalen

Algemeen

In zijn algemeenheid wordt gestreefd naar herstel van het natuurlijke karakter van de beken en herstel van kleinschalige gradiënten (o.a. reliëf, zandopduikingen, oude meanders). Hierdoor zal de milieudifferentiatie in de beekdalen toenemen. Een meer onregelmatig karakter en afwisselend patroon van riet, ruigte, natte graslanden, wilgenstruweel en moerasbos zal ontstaan, met meer drogere vegetaties op de hogere delen en nattere op de lagere delen.

Het is landschappelijk gezien gewenst te streven naar een zo natuurlijk en gevarieerd mogelijk landschapsbeeld. Een landschap waarin de natuurlijke processen 'leesbaar' zijn. Door het natuurlijke karakter worden de beekdalen bovendien beter herkenbaar in het omringende cultuurlandschap.

Beekdal Linde

De Gebiedsvisie Beekdal Linde (concept) stelt de volgende ontwikkelingen voor.

In het oorspronggebied nabij Tronde wordt het reservaatgebied De Stobbepoel vergroot en hydrologisch gebufferd. De natuurdoelen sluiten aan bij het bestaande heideterrein.

Op het traject Tronde-Stuttebos wordt langs de noordkant van de Linde een natte ecologische verbindingzone aangelegd van 30-60 m breed. De zone krijgt een meer natuurlijke begroeiing van riet, ruigtekruiden en wilgenstruweel. Het is gewenst om de natuur aan de zuidoever op vrijwillige basis te versterken met vormen van agrarisch natuurbeheer. Vanuit de gebiedscommissie wordt bepleit om hiervoor een deel van de vrije hectaren beheergebied beschikbaar te stellen.

In het traject Stuttebos-Oldeberkoperweg wordt langs de zuidoever van de Linde een nieuw, 91 ha groot natuurgebied, aangelegd, aansluitend bij de reeds in dit gebied aanwezige vochtige bosjes. Het beheer en de inrichting worden gericht op het bevorderen van kwelafhankelijke vegetaties. De Linde krijgt mogelijk aan de zuidoever een nieuw profiel.

De bestaande natuurgebieden tussen het Koepelbos en de Noordwolder Meenthe worden 'van flank tot flank' met elkaar verbonden, zodat een omvangrijk aaneengesloten mozaïek van bossen en andere natuurgebieden ontstaat dat loopt van de Stellingenweg vrijwel tot aan het dorp Noordwolde.

De begroeiing bestaat grotendeels uit schrale graslanden en heideterreintjes, met hier en daar spontane bosjes van wilgen en elzen. De Linde krijgt hier zo mogelijk aan beide zijden een nieuw profiel met een meer natuurlijke oeverbegroeiing.

In het traject westelijk van het Koepelbos tot aan de Kontermansbrug wordt aan beide zijden van De beek een langgerekt lint van natuurgebieden gerealiseerd. Er zijn goede kansen voor overstromingsgraslanden en kwelafhankelijke vegetaties.

In het traject Kontermansbrug-rijksweg A32 worden gronden langs de Linde en aan weerszijden van het reservaat De Lendevallei ingericht als natuurgebied. De Linde zelf krijgt hier zo mogelijk een nieuw sterk verbreed profiel met een natuurlijke oeverbegroeiing. De oude meanders worden hersteld.

Beekdal Koningsdiep

Voor het beekdal van het Koningsdiep wordt gestreefd naar een dynamische beek, waarbij de hydrologische situatie wordt hersteld en het afstoomgebied op de beek komt. Voor de aangrenzende gebieden die te nat worden wordt natuurontwikkeling voorgestaan. Handhaving van de variatie in openheid en beslotenheid is landschappelijk gezien het hoofduitgangspunt. Nadere uitwerking staat beschreven in paragraaf 7.4 Gemeente Opsterland.

Beekdal Tjonger

Omdat de waterhuishoudkundige functie van de Tjonger als aan- en afvoerroute van water van en naar Oost-Friesland behouden blijft, worden alleen het water zelf en de oevers als natte ecologische verbinding ontwikkeld. Dus een vast boezempeil met aansluitend zo natuurlijk mogelijke oeverlanden. Verdere uitbreiding van riet, ruigte en wilgenstruweel in een strook direct langs de Tjonger draagt bij aan verhoging van de herkenbaarheid van de beekloop.

De aanliggende natuurgebieden zullen worden afgerond, zoals het Blauwe Bos, Dellebuursterheide/Diaconieveen, Kiekenberg, Tjongerdellen/Katlijkerschar, Brandemeer en Oranjewoud. Landschappelijk gezien dient gestreefd te worden naar natuurlijke, grillige/rafelige randen bestaande uit mantel- en zoomvegetaties, om het natuurlijke karakter van het beekdal zoveel mogelijk te versterken.

Voor het overige zal een optimaal agrarisch grondgebruik het uitgangspunt blijven.

Nadere uitwerking vindt plaats in hoofdstuk 7 en 8.

Beekdal Linde

Beekdal Koningsdiep

Beekdal Tjonger

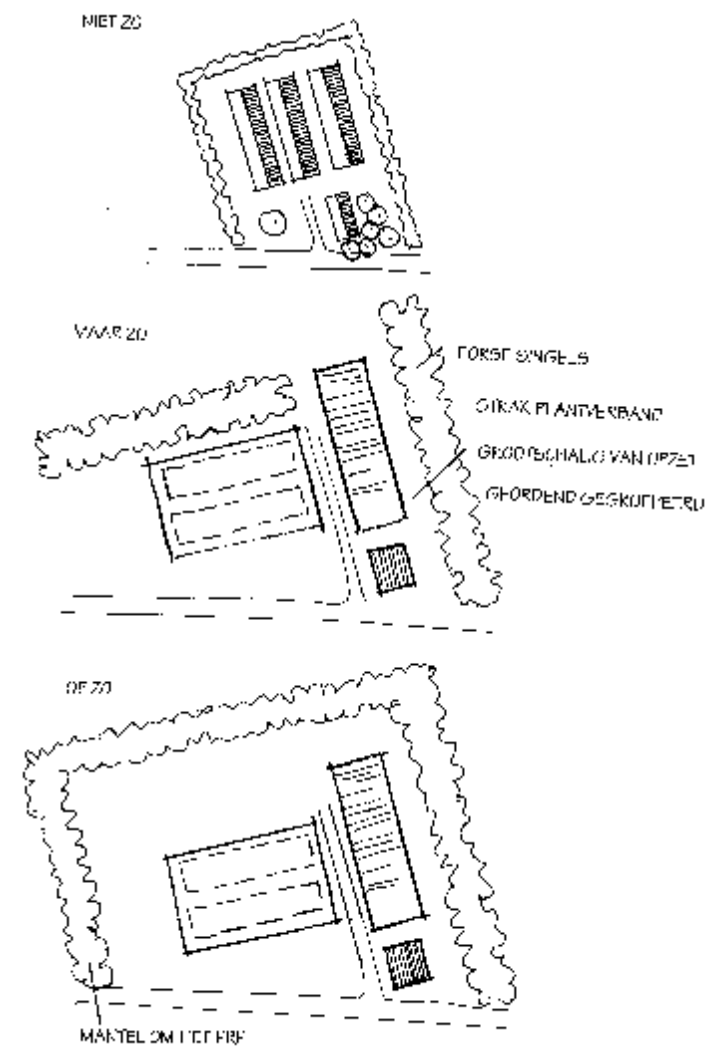
Erfinrichting

§ Huidige karakteristiek

Verspreid langs ruilverkavelingwegen staan forse boerderijen en schuren duidelijk geordend in het beekdal. De boerderijen en schuren zijn wel of niet omringd door erfbeplanting (aan de voorzijde open). De bebouwingen (met erfbeplantingen) liggen als puntelementen in het open landschap.

§ Gewenste inrichting

De erfbeplanting is stevig en robuust. De brede singels rond het erf vormen een scherpe grens met de omgeving. De erven zijn als kleine massale eilanden in de open ruimte te herkennen.

*Gewenste erfinrichting in de beekdalen.
Het gaat hier zowel om de gewenste rangschikking van bebouwing,
als om de inpassing van het erf door een brede mantel. Een
detailinvulling van het erf is niet weergegeven.*

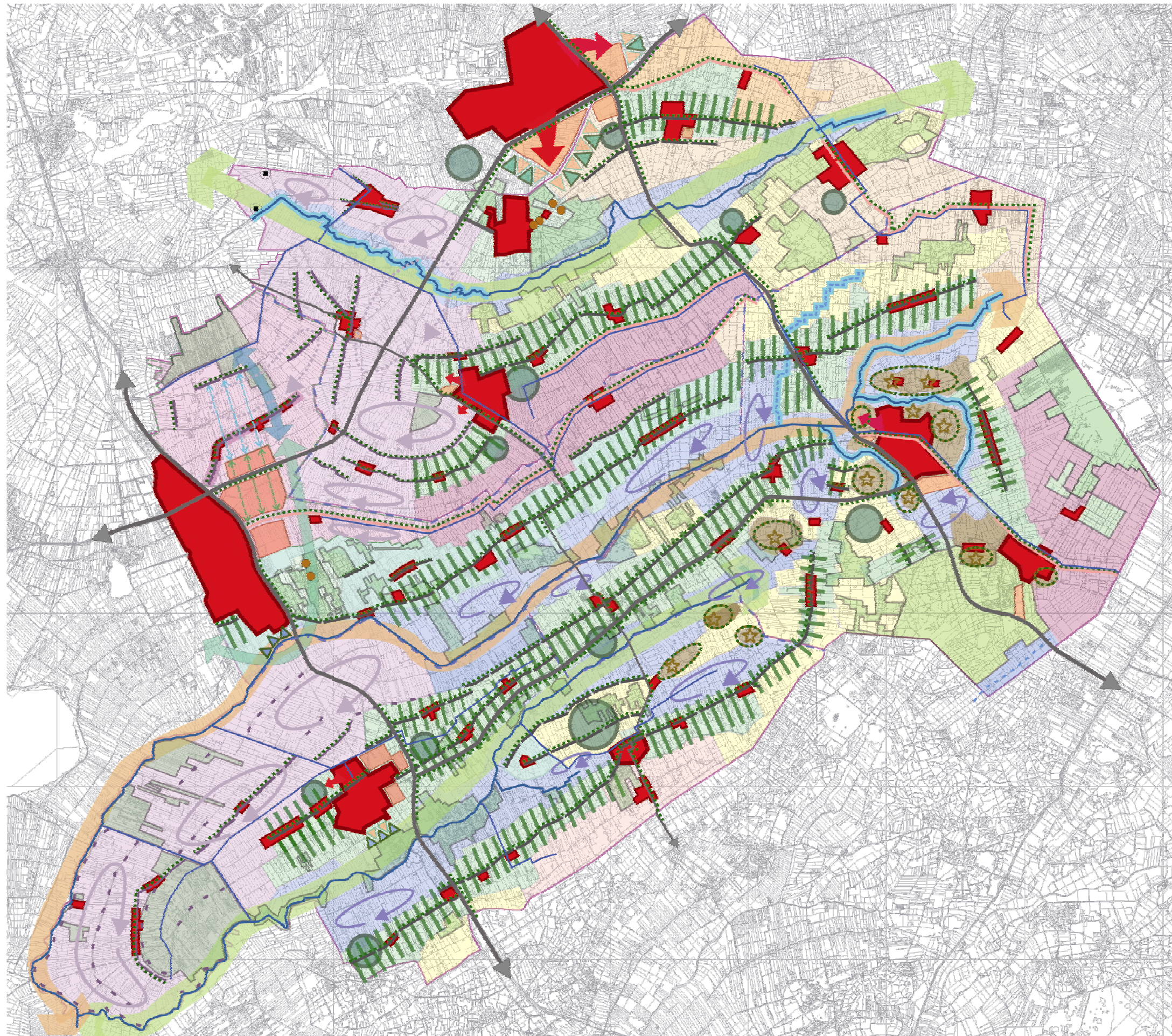

Puntelementen in het landschap

Mantel rond de erven

Visiekaart Landschapsbeleidsplan Zuidoost Friesland

N

Landschapsbeleidsplan Zuidoost Friesland		
Opdrachtgever: Gemeente Boornsteren, Gemeente Goutblommewijk, Gemeente Veenkoloniale Wierden en Gemeente Oudekerke		Structuurvisie- kapitool 13
 Opdracht: Con. Doel: Datum: Versie: Formaat: n.v.t. 17-08-2019 niet A.3		Gefinancierd door: Almende

Bestaande elementen / (te behouden)

- Gemeentegrens
- Kernen en uitbreidingsrichtingen
- Uitbreidingen (wijken / industrie)
- Behouden historisch karakter landgoederen / buitenplaatsen
- Behouden terpenstructuur

- Behouden los karakter van de verspreide bebouwing, stimuleren erfbepanting
- Behouden herkenbaarheid als lintdorp nabij ontwikkelingskernen
- Wegen
- Hoofdwegenstructuur, begeleid door laanbepanting
- Overige provinciale wegen, begeleid door laanbepanting
- Behoud veenvaart

- Bestaande natuurgebieden
- Bestaande beek

- Beekdal met ruimte voor natuurontwikkeling
- Karakter beekdal wordt bepaald landbouw en grootschalige openheid
- Behouden open karakter beekdalen
- Behouden open karakter veenpolders

Te realiseren

- Versterken karakter veenkoloniaal lintdorp, begeleid door beplanting
- Versterken karakter lintdorp in de woudontginningen, begeleid door beplanting
- Versterken karakter lintdorp in de veenpolder, begeleid door beplanting

- Integreren nieuwbouw met groen (stroken bos in kavetlichting)
- Integreren nieuwbouw / bebouwing met water en groen
- Locaties basisaanleg en aanvullen singelstructuur
- Versterken besloten karakter van de woudontginningen, behoud en herstel bestaande beplantingen
- Realiseren 'Landschappelijke Lijst', opgaande beplanting
- Realiseren 'Landschappelijke Lijst', gebied open houden
- Toepassen cultuurhistorisch agrarisch landschapsbeheer op de essen
- Versterken structuur essen (randen)

- Beekloop (nader te onderzoeken)
- Beek herkenbaar maken in het landschap

- Herstel openheid

Landschapstypen

- Woudontginning
- Heideontginning
- Landgoederenlandschap
- Essenlandschap
- Beekdalenlandschap
- Veenpolder (laagveenontginning)
- Hoogveenontginning, grootschalig
- Hoogveenontginning, kleinschalig
- Hoogveenontginning, met wijken

Landschapsbeleidsplan Zuidoost Friesland

Opdrachtgever:
Gemeente Heerenvveen, Gemeente Ooststellingwerf,
Gemeente Weststellingwerf en Gemeente Opsterland

Legenda:
Structuurvisie-
kaart

Eelerwoude
Natuurlijk natuur voor groen

Opn. Dof: n.v.t.
Datum: 01-09-2003
Versie: definitief
Formaat: A-3

Gefabriceerd: AF
Afdeling:

7. VISIE PER GEMEENTE

7.1 Inleiding

De verschillende gemeenten binnen Zuidoost Friesland vertonen een duidelijke samenhang. Door de veelheid aan landschapselementen onderscheid het gebied zich duidelijk van het grootschaligere en meer open kleigebied van Friesland.

Toch zijn er tussen de vier gemeenten ook verschillen aan te wijzen. Deze verschillen zijn niet alleen door de abiotiek (o.a. bodem, waterhuishouding, geomorfologie) en ontstaanswijze ingegeven, maar ook door (politieke) keuzes in het verleden ontstaan. Deze verschillen hebben geleid tot landschappelijke verschillen tussen de vier gemeenten. In deze paragraaf worden de vier gemeenten met hun eigen specifieke karakteristieken uiteengezet.

Per landschapstype is het gewenste landschappelijk streefbeeld omschreven. In bijlage I is per deelgebied binnen een landschapstype uitgewerkt wat het landschappelijke streefbeeld is.

7.2 Gemeente Weststellingwerf

Algemeen

Weststellingwerf heeft een zeer aantrekkelijk en gevarieerd landschap: van zanderig en hoog in het oosten naar venig en nat in het westen, met twee kenmerkende beekdalen. De identiteit van het landschap in Weststellingwerf is over het algemeen nog redelijk goed herkenbaar. De gemeente Weststellingwerf kent naast een belangrijke agrarische functie, belangrijke natuurwaarden door de aanwezigheid van grote natuurkernen, zoals Rottige Meenthe, Brandemeer en het beekdal van de Linde.

Nieuwbouw en uitbreiding worden geconcentreerd in Wolvega en in beperkte mate in Noordwolde. Met name de oostflank van Wolvega langs de A32, wordt beschouwd als het toekomstig woon- en werkgebied. De ontwikkeling van Noordwolde is onder andere gericht op behoud, herstel en versterking van de woonkwaliteit in een landelijke dorpskern en vergroting van de aantrekkingskracht voor recreatie en toerisme in relatie tot het Nationale Park het Drents-Friese Wold. Voor een nadere beschrijving wordt verwezen naar het Structuurplan Weststellingwerf 2000-2015.

Woudontginningen

Voor het algemeen streefbeeld van de woudontginningen wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Nadere uitwerking in deelgebieden is weergegeven in bijlage I.

Algemeen kan worden gesteld dat de singels in de woudontginningen door achterstallig onderhoud in verval dreigen te raken. Het landschapsbeleid is gericht op herstel van bestaande singels door bijwerken van achterstallig onderhoud en bijplanten in bestaande singels. Daarnaast dienen de kansen te worden benut waar mogelijkheden zijn om nieuwe singels aan te leggen.

De overgangen naar meer open gebieden, bijvoorbeeld beekdalen, hebben een rafelig karakter (geen scherpe grens maar geleidelijk) doordat de singels en bosstroken in afwisselende lengten doorlopen tot aan het open gebied. Deze gevarieerde overgangen zijn kenmerkend voor de woudontginningen. Behoud en versterking van dit rafelige karakter is gewenst.

De woudontginning op de as Wolvega / Oldeberkoop is over het algemeen redelijk goed herkenbaar. In de omgeving van Ter Idzard is deze door het verdwijnen van veel singels vervaagd. Het

landschapsbeleid is gericht behoud en herstel (bijwerken achterstallig onderhoud, tussenplanten) van de singelstructuren. Daarnaast op versterking van de singelstructuren in het gebied aan weerszijden van Wolvega, in samenhang met de stedelijke ontwikkeling en ten behoeve van de recreatieve uitloop van Wolvega. Dit door middel van uitbreiding van singels en boskavels aansluitend bij de verkavelingstructuur.

De woudontginning op de as De Blesse/Noordwolde is deels goed en deels slecht herkenbaar (zie waarderingskaart). Het landschapsbeleid is gericht op het handhaven van de huidige singels, herstel en waar mogelijk uitbreiding. Deze versterking is met name gewenst in de omgeving van Noordwolde. Het aanbrengen van houtsingels en of kleine boscomplexen dient in samenhang met de uitbreiding van de recreatieve structuur richting Drents-Friese Wold plaats te vinden, zodat recreatieve ontwikkelingen landschappelijk worden ingebed.

Heideontginningen

Het landschap van de heideontginningen in de as De Hoeve/Zandhuizen, ten noorden van Noordwolde, is redelijk besloten en gevarieerd. De ontginning ervan heeft ook veelal op kleinere schaal plaatsgevonden. Hierdoor zijn er ook restanten heide, deels bebost, aanwezig. Het landschapsbeleid is gericht op behoud van de bestaande situatie en op herstel van de kleinschaligheid door middel van bosaanleg.

De heideontginning in de as De Blesse/Noordwolde is overwegend grootschalig open, door ruilverkaveling zo gevormd. Behoud van de openheid is landschappelijk gezien gewenst, als contrast met de kleinschaligere woudontginningen. Erfbeplanting dient te worden versterkt om de loodsen in het open landschap in te passen. Zandwegen dienen niet verhard te worden, omdat ze kenmerkend zijn voor het landschapsbeeld. Voor het algemeen streefbeeld van de grootschalige en besloten heideontginningen wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Nadere uitwerking in deelgebieden is weergegeven in bijlage I.

Essenlandschap

Het essenlandschap vormt een waardevol oud cultuurlandschap. De structuren van de essen en kleinere kampen zijn nog deels herkenbaar. De ensembles van essen rond Zandhuizen, Rijsberkampen en Boekelte dienen duurzaam in stand te worden gehouden. Dit houdt in: voorkomen van verdere aantasting van het reliëf en bestaande houtwallen en singels handhaven en beschermen. De aanwezige steilranden zoveel mogelijk beplanten en begroeid houden. Herstel

van esrand-beplantingen in de vorm van houtwallen op de rand van de es dient te worden gestimuleerd. Zandwegen dienen niet verhard te worden, omdat ze kenmerkend zijn voor het landschapsbeeld. Voor het algemeen streefbeeld van het essenlandschap wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Nadere uitwerking in deelgebieden is weergegeven in bijlage I.

De herkenbaarheid van de essen kan tevens worden vergroot door het stimuleren van nieuwe vormen van agrarisch beheer die gericht zijn op verhoging van de landschaps- en cultuurhistorische waarden, hier benoemd als 'cultuurhistorisch agrarisch landschapsbeheer'. Bijvoorbeeld stimulering van de teelt van vlas of rogge op de essen. De mogelijkheden hiertoe moeten nader worden onderzocht.

Veenpolders

De veenpolders van Weststellingwerf onderscheiden zich van die van Heerenveen en Opsterland door het voorkomen van open bebouwingslinten, waardoor de vrijstaande boerderijen, vaak met beplante erven, zich als losse puntelementen onderscheiden in het landschap. Deze forse erfbeplantingen in het open landschap leveren een monumentale situatie op en geven het gebied een eigen identiteit. Duurzame instandhouding van deze monumentale situatie dient te worden nagestreefd.

Dit houdt in dat de (erf)beplantingen rond de verspreide bebouwing, maar ook sluizen, klokkestoelen en kerkhoven, dienen te worden gehandhaafd en waar nodig hersteld. Met name moet aandacht worden besteed aan het toepassen van gebiedseigen (erf)beplantingen, zoals populier, es en grauwe abeel (geen coniferen, laurier), linde en kastanje als solitair.

De wegen waarlangs deze verspreide boerderijen staan dienen onbeplant te zijn, zodat de bebouwingen zich als losse elementen blijft onderscheiden in het open landschap. Daarentegen dienen de dichte bebouwingslinten (ontginningslinten) zoveel mogelijk te worden geaccentueerd door gebiedseigen laanbeplanting (populier, grauwe abeel, es).

Het bestaande patroon van singels dwars door de polders, dient niet verder te worden uitgebreid, in verband met handhaving van het open karakter van het poldergebied. Laanbeplantingen dienen een transparant karakter te hebben. Dit houdt in dat opslag zoveel mogelijk moet worden verwijderd.

De relatief hoger gelegen, niet ontgonnen petgatencomplexen van de Rottige Meenthe en Brandemeer zijn gedeeltelijk weer verland en bosopslag van wilg, els en berk levert ter plaatse een besloten

landschap op, vaak afgewisseld met kleinschalige open hooilanden. De petgaten dienen plaatselijk te worden hersteld en duurzaam in stand te worden gehouden, zodat het beeld wordt bepaald door afwisselend open water en moerasbos. Tevens kunnen ecologisch ingerichte oevers een belangrijke schakel vormen tussen de natuurgebieden. De oevers van bijvoorbeeld de Helomavaart kunnen hierbij een rol spelen.

Het is gewenst dat de natte natuurgebieden (moerassen) Rottige Meenthe en Brandemeer worden gekoppeld (Robuuste natte verbinding). De gebieden koppelen met Weerribben, Easterlan, Lindevallei om faunaknelpunten op te lossen.

Het opzetten van de grondwaterstand in de veenpolders leidt tot toename van de elzenopslag. In de open polders dient deze opslag actief te worden beheerd, zodat de gewenste openheid gewaarborgd blijft. Langs de randen van de natuurgebieden de Rottige Meenthe en Brandemeer is de elzenopslag aanvaardbaar, omdat de openheid van de polders hierdoor niet verder wordt aangetast.

Hoogveenontginningen

Het gebied ten zuidwesten van Noordwolde is bosrijk en besloten. Het bevat zowel kenmerken van heideontginningen (restanten van kleinschalige heidebewoning) als hoogveenontginningen (ontginningsas). Verdere versterking van de landschapstructuur is hier en ook in het gebied ten oosten hiervan noodzakelijk, om de toekomstige recreatieve ontwikkelingen (toerisme en verblijfsrecreatie) die langs de rand van het Drents-Friese Wold zullen ontstaan te kunnen inbedden. Bijvoorbeeld stimuleren van aanleg van bosstroken haaks op de verkavelingsrichting.

Beekdalen

§ Tjonger

Het betreft hier voor het grootste deel de benedenloop van de Tjonger. Alleen het water zelf en de oevers worden als natte ecologische verbinding ontwikkeld. Dus een vast boezempeil met aansluitend zo natuurlijk mogelijke oeverlanden. Ontwikkeling van water, moeras, riet- en ruigtezones passen in het landschapsbeeld.

Ten zuiden van Heerenveen (op het grondgebied van de gemeente Heerenveen) kan de ecologische verbindingzone langs de Tjonger tevens te worden benut om een landschappelijke inpassing van het industrieterrein van Heerenveen te realiseren. Bijvoorbeeld door beekbegeleidende beplantingen als wilgenstruwelen en broekbos.

§ Linde

Middenloop

Het beekdal van de Linde kent een grote verscheidenheid aan natte graslanden, hooilanden, petgaten en broekbossen. Langs de middenloop van de Linde vindt in het kader van de gebiedsvisie Beekdal Linde natuurontwikkeling plaats in de vorm van onder andere riet- en ruigtelanden, wilgenstruweel, verdere uitbreiding van een mozaïek van moerasbos en water. Ten zuiden van Wolvega worden stedelijke uitbreidingen op een integrale wijze landschappelijk ingepast en gecombineerd met natuurontwikkeling.

Het Lindezijdal met de Wetering / Noordwoldervaart zou als een mini boven- en middenloop beschouwd kunnen worden. Het weer erbij trekken van de zijtak kan het Linde-systeem een steviger fundament geven. Nagegaan zou moeten worden of een weer vrijstromende zijtak tot de mogelijkheden behoort.

Voor een uitgebreidere beschrijving wordt verwezen naar het Structuurplan Weststellingwerf 2000-2015 en naar paragraaf 6.7 van dit rapport.

Benedenloop

Om ecologische redenen (zoals het aaneensluiten van de nu nogal geïsoleerde natte natuurgebieden van Brandemeer / Meenthe, de Lindevallei en de Wieden / Weerribben) is een verbreding van de (natte) natuurwaarden in het benedenstroomse Lindedal gewenst. Maar voor het realiseren van een noodzakelijke ecologische verbindingzone van voldoende breedte en bijbehorende ecologische stapstenen is - behalve het realiseren van natuurvriendelijke oevers door het waterschap - momenteel nog geen kader aanwezig.

Voor het weer functioneren van de Linde als een min of meer vrij stromende beek zou het water weer door rivierdijken in de ban gehouden moeten worden en worden de oeverlanden een soort uiterwaarden. In de benedenloop zouden de mogelijkheden tot herstel van de Lindedijken nader moeten worden onderzocht. De oeverlanden en het Wijde kunnen met een dynamischer waterregime meer tot leven komen en gevarieerder landschap opleveren. De uiterwaarden tussen de dijken ontwikkelen zich dan tot een mozaïek zone met een half-open structuur, met riet, ruigte, wilgenstruweel en moerasbos. Mogelijk onderdeel van een interregionaal project Linde-West. Buiten de dijken liggen de open landbouwgebieden in de veenpolders en beekdalen.

7.3 Gemeente Ooststellingwerf

Algemeen

Ooststellingwerf wordt gekenmerkt door een grote mate aan verscheidenheid van overwegend redelijk goed herkenbare landschapstypen. In samenhang met diverse grootschalige natuurgebieden als het Drents Friese Wold en het Fochteloerveen en de beekdalen, vormt het een landschappelijk waardevol gebied dat duurzaam in stand moet worden gehouden.

Landschapsversterking zal vooral plaatsvinden waar landschappelijke structuur zwak is, of waar toekomstige recreatieve ontwikkelingen en stedelijke uitbreidingen aanleiding zijn tot versterking van het landschap. Dit geldt bijvoorbeeld in de randzone van het nationaal park Drents-Friese Wold. Hier is plaatselijk landschapsvernieuwing en uitbreiding van multifunctioneel bos noodzakelijk, om toekomstige recreatieve ontwikkelingen in te bedden. Nadere uitwerking van een recreatieve zonering is nodig i.v.m. natuurdoelstellingen.

Woudontginningen

De woudontginningen op de as bij Oldeberkoop in het westelijk deel van de gemeente, hebben een herkenbare structuur van singels en houtwallen. Door het kleinschalige karakter is een duidelijk contrast aanwezig met het meer open beekdal van de Tjonger en van de Linde. Gestreefd wordt naar duurzame instandhouding van de singelstructuren.

De kenmerkende houtsingels in de woudontginningen bij Elsoo en Fochtelo, zijn door de schaalvergroting in de landbouw deels verdwenen. Gestreefd dient te worden naar herstel van het kleinschalige karakter door stimulering van de aanleg van singels en bosstroken haaks op de ontginningssassen. Met name in relatie tot recreatieve ontwikkelingen rond het Drents Friese Wold dient hier te worden gestreefd naar een stuk landschapsversterking.

De woudontginningen bij Haule/Donkerbroek worden gekenmerkt door een structuur van restanten van bomenrijen. Hier liggen kansen om de structuur te herstellen, door het opnieuw inplanten van de gaten in de rijen.

Algemeen kan worden gesteld dat de singels in de woudontginningen door achterstallig onderhoud in verval dreigen te raken. Het landschapsbeleid is gericht op herstel van bestaande singels door

bijwerken van achterstallig onderhoud en bijplanten in bestaande singels. Daarnaast dienen de kansen te worden benut waar mogelijkheden zijn om nieuwe singels aan te leggen. Voor een algemeen streefbeeld van de woudontginningen wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Uitwerking in deelgebieden is weergegeven in bijlage I.

Heideontginningen

Deze vaak jonge ontginningen worden gekenmerkt door grote open gebieden met een zeker reliëf. Handhaving van de openheid van deze gebieden is landschappelijk gezien gewenst, zodat een duidelijk contrast blijft bestaan met de kleinschalige woudontginningen in het gebied. Bomen langs rechte wegen zijn structuurbepalend. Deze laanstructuren dienen dan ook in stand te worden gehouden en waar nodig aangevuld. Ook handhaving en herstel van erfbeplanting is belangrijk.

In diverse ontginningen zijn grote en/of kleine restanten heidevelden met boscomplexen aanwezig. Deze dienen duurzaam in stand te worden gehouden. De randzone van het Drents Friese Wold dient attractiever te worden gemaakt, zodat het nationaal park wordt ontlast. Bosaanleg dient te worden gestimuleerd, waarbij de bossen een multifunctioneel karakter hebben. Hierbij is het van belang dat de structuur van open ruimtes tussen de bosvlakken behouden blijft. Natuurlijk graslandbeheer kan de natuurwaarden verhogen, zeker als afronding van het bestaande natuurgebied. Voor het algemeen streefbeeld van de heideontginningen wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Uitwerking in deelgebieden is weergegeven in bijlage I.

Essenlandschap

De essen rond Oosterwolde en Appelscha zijn landschappelijk waardevol, omdat dit een oud cultuurlandschap betreft. Duurzame instandhouding van dit landschapstype heeft hoge prioriteit. Dit houdt in: voorkomen van verdere aantasting van het reliëf en bestaande houtwallen en singels handhaven en beschermen. De aanwezige steilranden zoveel mogelijk begroeid houden. De aanleg van perceelsrandbeplantingen langs de esranden dient te worden gestimuleerd, om de oorspronkelijke begrenzing met het beekdal en de kleinschaligheid te herstellen. Voor het algemeen streefbeeld van het essenlandschap wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Uitwerking in deelgebieden is weergegeven in bijlage I.

De herkenbaarheid van de essen kan tevens worden vergroot door het stimuleren van nieuwe vormen van agrarisch beheer die gericht zijn op verhoging van de landschaps- en cultuurhistorische waarden, hier benoemd als 'cultuurhistorisch agrarisch landschapsbeheer'.

Bijvoorbeeld stimulering van de teelt van vlas of rogge op de essen. De mogelijkheden hiertoe moeten nader worden onderzocht. Uitbreidingen rond Oosterwolde dienen aan te sluiten bij de karakteristieke structuur van het essenlandschap. De kleinschalige en gevarieerde structuur van houtwallen en singels dienen in de uitbreidingsplannen te worden doorvertaald. Met name richting de meer open beekdalen dient aan de landschappelijke inpassing de nodige aandacht te worden besteed, zoals de aanleg van houtwallen en singels langs de randen van de beekdalen.

Hoogveenontginningen

Het hoogveengebied bij Haulerwijk kent veel houtsingels en elzenopslag. De wijken zijn deels verwaarloosd. Herstel van de wijken is van belang ten behoeve van herstel van de landschappelijke karakteristiek. Er zou een beheerplan moeten komen voor herstel van de wijken. Verlandingsmoed moet worden tegengegaan en gedempte stukjes wijk weer open gemaakt kunnen worden.

Door maximaal 60% van de wijk beplant te laten zijn, blijft de wijk herkenbaar. Dit is landschappelijk gezien gewenst. Het streefbeeld is her en der plukken beplanting langs de wijken. De lintbebouwing langs de vaart mag niet verder verdicht worden, zodat doorzicht op het achterland behouden blijft. Voor het algemeen streefbeeld van de hoogveenontginningen wordt verwezen naar hoofdstuk 6. In de bijlage I is de uitwerking op deelgebiedniveau weergegeven.

Ravenswoud is een zowel landschappelijk als cultuurhistorisch waardevol element binnen de hoogveenontginningen. Specifiek voor Ravenswoud wordt gestreefd naar het behoud en de versterking van de cultuurhistorische kenmerken. De herkenbare ontginningsstructuur (het wijken patroon, het verkavelingspatroon en de laanbeplantingen) dienen duurzaam in stand te worden gehouden.

Het landschappelijk contrast dat aanwezig is tussen het landbouwgebied, het hoogveenreservaat Fochteloerveen en de randzone en de bossen van Ravenswoud dient duidelijk herkenbaar te blijven.

In dit kader dient te worden gestreefd naar:

- § Een herkenbare blokvormige en rechtlijnige structuur van de bossen van Ravenswoud. Streven naar scherpe grenzen.
- § Openheid van de landbouwgebieden binnen de hoogveenontginningen. Met name in de gebieden tussen de meer besloten woudontginning van Fochtelo en de halfopen randzone rond het Fochteloerveen is handhaving van de openheid belangrijk, zodat de verschillende landschapstypen als verschillende eenheden herkenbaar blijven.

- § De randzone ontwikkelen als halfopen natuurlijk gebied bestaande uit grote ruimtelijke eenheden, passend in de maat en schaal van het gebied. Hierbij dient rekening te worden gehouden met het behouden van zichtlijnen vanaf het lint bij Fochteloop op het hoogveen reservaat het Fochteloërveen.
- § Ruimtelijke samenhang tussen Ravenswoud en het Fochteloërveen kan worden versterkt door wegen die deze grote ruimtelijk eenheden verbinden te accentueren met laanbeplantingen.

Beekdalen

De bovenlopen van de Tjonger, zoals Groot diep en Klein diep, zijn slecht herkenbaar in het landschap. Ook bij kruisingen met wegen zijn de watergangen slecht herkenbaar. Door middel van de aanleg van opgaande beplantingen langs de esranden en plaatselijk ontwikkeling van wilgenstruweel, riet en ruigte kan de herkenbaarheid worden vergroot (zie ook essenlandschap). Bij de kruising met wegen moet worden gezocht naar betere landschappelijke oplossingen, waarbij het profiel van de beek doorloopt. De bestaande opslag van wilgenstruweel langs de oevers van de Tjonger accentueren de beekloop. Handhaving en versterking is gewenst.

Verder is het gewenst de 4^e tak van de Tjonger te herstellen (knipsloot) en weer herkenbaar te maken in het landschap. Waar deze precies heeft gelopen zal nader moeten worden onderzocht. Daarnaast is vergroting van de recreatieve toegankelijkheid langs beeklopen Klein diep en Groot diep gewenst. De middenloop ontwikkelen van zo natuurlijk mogelijke oeverlanden, met riet-, ruigte- en struweelzones.

In de bovenloop van de Linde vindt natuurontwikkeling plaats op basis van de gebiedsvisie beekdal Linde. Aan de noordoever wordt riet, ruigte en wilgenstruweel ontwikkeld in een natte oeverzone. Op de zuidoever dient natuur op vrijwillige basis te worden versterkt. Vormen van agrarisch natuurbeheer dienen hier te worden gestimuleerd. Vanuit de gebiedscommissie wordt bepleit om hiervoor een deel van de vrije hectaren beheergebied beschikbaar te stellen.

7.4 Gemeente Opsterland

Algemeen

In zijn totaliteit gezien is Opsterland een landelijke gemeente met veel natuurgebied en een waardevol landschap. Kenmerkend zijn onder andere de landgoederen rond Beetsterzwaag en het beekdal van het Koningsdiep. Vooral verdergaande expansie van het naburige Drachten en de ontwikkeling van bedrijvigheid langs de A7 leggen druk op het landelijk gebied.

In het beekdal van het Koningsdiep speelt natuurontwikkeling een grote rol. In het kader van het ROM-project wordt een gebiedsvisie Koningsdiep opgesteld voor het beekdal. Hoewel er in de landbouw sprake is van doorgaand verlies van directe en indirecte werkgelegenheid en van areaal, speelt de landbouw in Opsterland een belangrijke factor in het buitengebied. Zij vormen een belangrijke beheerder van het buitengebied.

Opsterland kiest in haar Concept Structuurplan voor een tweedeling in ontwikkelingsprofiel, een gebied langs de A7 en een gebied met een “landelijk” profiel en met hoge waarde van natuur en landschap. In het gebied met het ontwikkelingsprofiel “A7-zone” is bewust gekozen voor een versterking van zowel wonen en werken bij een aantal knooppunten van activiteit. Hier geldt het bundelingprincipe in alle aspecten. Tussen de stedelijke knooppunten Heerenveen en Drachten zal het primaat gelegd worden bij Gorredijk als regionaal centrum en als concentratiepunt voor werkgelegenheid. Daarnaast zullen er in deze zone passend bij de maat en schaal van de dorpen, ontwikkelingsmogelijkheden worden gegeven aan Tijnje, Nijbeets, Ureterp. Buiten deze kernen in de A7 zone dient te worden ingezet op stevige groen/blauwe structuren, ten behoeve van herkenbaarheid en duurzaamheid van het landschap.

Als groene tegenhanger voor de ontwikkelingszone A7 fungeert het overige deel van de gemeente. Hierbij wordt echter wel onderscheid gemaakt in het stroomdal van het Koningsdiep en de flanken hierlangs.

Voor het stroomdal van het Koningsdiep geldt het primaat van natuur en landschap. Het beleid is hier gericht op de natuurlijke ontwikkeling van het beekdal. Op de flanken, aansluitend aan het beekdal, is het mozaïek van dorpen binnen een herkenbaar landschap bepalend voor het toekomstige ruimtelijke beleid. Buiten de flanken heeft landbouw het primaat met behoud van de landschappelijke waarden. Sleutelbegrippen hierbij zijn identiteit, kwaliteit, samenhang, rust en ruimte.

Woudontginningen

Algemeen kan worden gesteld dat de singels in de woudontginningen door achterstallig onderhoud in verval dreigen te raken. Het landschapsbeleid in de gemeente Opsterland is dus vooral gericht op herstel van bestaande singels door bijwerken van achterstallig onderhoud en bijplanten in bestaande singels. Daarnaast dienen zoveel mogelijk de kansen te worden benut waar mogelijkheden zijn om nieuwe singels aan te leggen. Dit gebeurt op basis van vrijwilligheid. Voor de algemeen streefbeeld van de woudontginningen wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Uitwerking in deelgebieden is weergegeven in bijlage I.

Voor de as Lippenhuizen-Hemrik, de as bij Terwispel en de as bij Jonkerslân zijn in het kader van de Landinrichting Midden Opsterland afspraken gemaakt over maaswijdtes tussen de singels. De maaswijdtes die zijn afgesproken voor deze gebieden en die bedoeld zijn om een betere agrarische bedrijfsvoering te waarborgen, blijven gehandhaafd. De maaswijdtes in deze gebieden variëren van 100m bij Lippenhuizen tot 350 m bij Terwispel. Voor nadere detaillering wordt verwezen naar de deelgebieden in de bijlagen.

Op de as Ureterp/ Siegerswoude is plaatselijk een herkenbare fijnmazige structuur van transparante elzensingels aanwezig. Op andere plekken is de fijnmazige structuur deels verdwenen. Alleen vlak bij de boerderijen is de fijnmazige structuur dan nog herkenbaar. Voor een goede agrarische bedrijfsvoering wordt een maaswijdte van 250 m langs de percelen voorgesteld. Op en rond de erven wordt een maaswijdte van 100-150 meter voorgesteld. Indien er percelen zijn die niet aan deze maaswijdte voldoen dan zou er een singel mogen worden gerooid. Het rooien van een singel is echter niet toegestaan indien deze van bijzondere waarde/kwaliteit is.

Het is in dit kader belangrijk om inzichtelijk te hebben wat waardevolle (kwaliteit, vitaliteit, oudheid) en kenmerkende (structuurbepalende) houtsingels zijn. Dit vraagt om nader onderzoek, waarbij waardevolle te handhaven singels in kaart moeten worden gebracht. Bij aanvraag van kap en rooivergunningen zal rekening moeten worden gehouden met waardevolle structuren. Indien verzoek tot kap of rooien wordt gedaan, moet ter plekke worden bekeken of dit landschappelijk gezien wenselijk en haalbaar is. Bij het eventueel rooien behoort een herplantplicht van tenminste de lengte van de gerooide singel. De herplantplicht moet zodanig plaats vinden dat wordt voldaan aan het uitgangspunt van de maaswijdte.

Langs de as bij Wijnjewoude zijn de houtsingels en bosstroken matig herkenbaar in het landschap. Hier dient het landschapsbeheer gericht te zijn op het duurzaam in stand houden van de bestaande singelstructuren en het bijwerken van achterstallig onderhoud.

Direct rond Gorredijk kunnen door middel van bosstroken het bestaande bedrijventerrein van Gorredijk en uitbreidingen in westelijke richting, landschappelijk worden ingepast en een meer streekeigen karakter krijgen. Aandachtspunten hierbij zijn het behouden van het fraaie zicht op het lint van Terwispel. Bij verdere ontwikkeling van het bedrijventerrein mogen bedrijventerrein en lint niet aan elkaar groeien.

Heideontginningen

De heideontginningen in Opsterland zijn wat landschap betreft vrij gaaf. De heideontginningen in het oosten van de gemeente rond Bakkeveen en Wijnjewouden vallen binnen de zone natuur- en bosgebied. Deze heideontginningen hebben veelal een besloten karakter door de vele bos- en heide complexen. De heideontginningen ten zuiden van Ureterp hebben een opener karakter en vallen binnen het verweingsgebied van landbouw, natuur, bos, landschap en water. Voor het algemeen streefbeeld van de heideontginningen wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Uitwerking in deelgebieden is weergegeven in bijlage I.

Het landschapsbeleid is er op gericht om de openheid in de ontgonnen gebieden zoveel mogelijk te handhaven en zo mogelijk uit te breiden. De overgebleven heide- en boscomplexen (Terwispeler Groot-schar, Lippenhuisterheide, Wijnjeterperschar en overige complexen) moeten behouden blijven en deels met ecologische verbindingzones (o.a. naar Delleburen, Katlijkerschar) verbonden worden. Structuurbepalende bomenrijen dienen in stand te worden gehouden en waar nodig aangevuld. Ook pingoruïnes en dobben moeten gehandhaafd en waar mogelijk hersteld worden.

Landgoederen

De landgoederen bij Beetsterzwaag en Bakkeveen zijn met de lanen, bossen en afwisselde open ruimten belangrijke cultuurhistorische en recreatief aantrekkelijke gebieden. De recreatiedruk is er groot. Het landschapsbeleid moet erop gericht zijn dit landgoederen landschap duurzaam te handhaven. (Voor het algemeen streefbeeld van de landgoederen wordt verwezen naar hoofdstuk 6.)

Open ruimten binnen de landgoederen moeten in stand worden gehouden, ten behoeve van de ruimtelijke variatie. Agrarisch natuurbeheer dient hier gestimuleerd te worden om de natuurwaarden te verhogen. Er moet tevens aandacht worden besteed aan het verval van de laanstructuren. Dit kan door het vervangen van de bestaande laanstructuren of door het opzetten van nieuwe structuren, die passen binnen het patroon van het bestaande landgoed. De eenvormige

productiebossen zouden geleidelijk omgevormd moeten worden naar gemengde loofbossen, zodat de natuur- en belevingswaarden worden verhoogd. In dit kader dienen specifieke ontwikkelingsvisies voor de landgoederen te worden opgesteld.

De stedelijke ontwikkeling van Drachten zuid moet stoppen bij het Verbindingskanaal. Vanaf het Verbindingskanaal naar de bossen van Olterterp ligt een fraai landschap met bosstroken, waterlopen en houtsingels. Dit gebied zou haar landschappelijke en agrarische functie moeten behouden.

Indien zou blijken dat agrarische bedrijfsvoering in de toekomst komt te vervallen, dan valt te overwegen dit gebied als een landgoedzone tussen Drachten en Olterterp te richten.

Voor de ontwikkeling van de industrie ten zuiden van de A7 bij Drachten, dient rekening te worden gehouden met het architectonisch (boerderijen) en landschappelijk fraaie gebied van Selmien. Het lint bij Selmien dient als autonoom lint in het landschap herkenbaar te blijven. De industrie mag dus niet vastgroeien aan het lint, een zekere buffer moet worden gewaarborgd.

Behouden van een parkachtige, bosrijke omgeving ten noorden van Beetsterzwaag, zodat stedelijke uitbreidingen worden ingebed. Ontwikkelingen dienen te passen in de schaal van het gebied en een hoogwaardige kwaliteit te bezitten.

Veenpolders

Voor het algemeen streefbeeld van de veenpolders wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Uitwerking in deelgebieden is weergegeven in bijlage I.

De openheid in de veenpolders van Opsterland wordt doorbroken door bossen die in het kader van ruilverkaveling of als dorpsbos (zoals bij Terwispel) zijn aangelegd. De bossen liggen met name geconcentreerd rond de A7. De beleving van de openheid van de veenpolders wordt landschappelijk gezien, als zeer belangrijk ervaren. Ten eerste omdat in het gebied tussen Heerenveen en Drachten al veel verdichting langs de weg zal optreden. Het beleven van het omringende open landschap zorgt ervoor dat er fysiek een scheiding lijkt te zijn tussen de twee stedelijke kernen. Ten tweede doorsnijden de huidige bossen het oost-west georiënteerde landschapspatroon van de open polders en leggen een ruimtelijke barrière tussen de polders in Opsterland en Heerenveen.

Gestreefd wordt naar het actief verwijderen van bossen, daar waar ze de openheid aantasten of daar waar verwijdering bijdraagt aan verbetering van het weidevogelgebied. Ter plekke zal moeten worden bekeken welke bossen het betreft. Recreatiebossen bij dorpen dienen

actief te worden beheerd. Deze wensbeelden zullen moeten worden afgestemd en uitgewerkt in een landschapsplan voor de A7 zone.

Ook wegbeplantingen die dwars door poldereenheden snijden, compartimenteren de polders in kleinere stukken. Ook hier voor geldt dat ter plekke moet worden bekeken wat het effect is van de bestaande laanbeplanting door de polder en of deze moet worden verwijderd in verband met aantasting van de openheid. Bij voorkeur wegen en waterlopen die poldereenheden doorsnijden onbeplant laten. Opslag onder lanen dient te worden verwijderd, omdat deze doorzichten op het open gebied belemmeren.

In de Veenpolders is herstel en versterking van de erfbeplantingen rond de verspreid staande boerderijen een belangrijk aandachtspunt. Met name moet aandacht worden besteed aan het toepassen van meer gebiedseigen erfbeplantingen met es, witte abeel en populier (geen coniferen, laurier). Bij meer aaneengesloten lintdorpen is instandhouding van de laanbeplantingen belangrijk.

Rond dorpen als Terwispel, Langezwaag, Jonkerslan, Luxwoude, Tijnje, Nijbeets en Gorredijk (zie woudontginningen) in de polders dient ontwikkeling van (lokale) bedrijvigheid altijd samen te gaan met landschappelijke inpassing van de terreinen. Inpassing is mogelijk door middel van water- en moerasstructuren, gecombineerd met gebiedseigen beplantingen.

Hoogveenontginningen

De hoogveenontginningen ten zuiden van Gorredijk vormen een waardevol veenkoloniaal cultuurlandschap. Ze worden gekenmerkt door een hoofdvaart (Opsterlandse Compagnonsvaart) met haaks daarop wijken. De wijken in het gebied zijn aan het verlanden en op enkele plaatsen zijn ze vooral bij woningen gedempt. Langs de wijken is spontaan opslag van elzen ontstaan. Voor het algemeen streefbeeld van de hoogveenontginningen met wijken wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Uitwerking in deelgebieden is weergegeven in bijlage I.

De wijken moeten worden gehandhaafd als belangrijke kenmerken van het landschap. Er zou een beheerplan moeten komen voor het onderhoud van de wijken. Daarnaast moet worden nagegaan of gedempte stukjes wijk weer open gemaakt kunnen worden.

Vergroten van de herkenbaarheid van de wijken door het deels verwijderen van de opslag is landschappelijk gezien gewenst. Door maximaal 60% van de wijk beplant te laten zijn, blijft de wijk herkenbaar. Het streefbeeld is her en der plukken beplanting langs de wijken.

Beekdalen

Het beekdal van het Koningsdiep is een betrekkelijk gaaf gebied en bevat waardevolle gradiëntsituaties. Het is in landschappelijk opzicht relatief weinig aangetast door bebouwing en wegen. Door ontwikkelingen van bedrijvigheid rond de A7 zone, met name rond de knooppunten Drachten en Heerenveen, maar ook rond Gorredijk, wordt het dal van het Koningsdiep steeds belangrijker als groene buffer tussen de verstedelijkingspunten van A7-zone. Het beekdal met aan weerszijden zandruggen vormt ter hoogte van de A7-zone de ruggengraat van de landschapsstructuur en de natuurlijke aanleiding om een brede groene buffer in de A7-zone te realiseren. In dit kader is het belangrijk dat het groen en het landelijke en natuurlijk karakter van het beekdal zo sterk mogelijk wordt gemaakt.

Het Koningsdiep ontspringt ten oosten van Bakkeveen en de bovenloop ligt ruwweg tussen Bakkeveen en de N381. De bovenloop is op veel plaatsen genormaliseerd. Gestreefd wordt naar het herkenbaar maken van het brongebied en de bovenloop, door ontwikkeling van natte natuur (bijvoorbeeld door de ontwikkeling van natte heide).

De middenloop ter hoogte van Beetsterzwaag is goed herkenbaar in het landschap. Door de grote bos- en heidegebieden op de flanken, wordt het smalle open beekdal duidelijk begrensd. De beek meandert hier in zijn oude loop door natte/schrale graslanden. Streven naar het realiseren van gevarieerde overgangen van de hogere zandruggen naar het beekdal, door middel van mantel- en zoomvegetaties overgaand in natte/schrale graslanden en in riet en ruigte direct langs de beek.

De benedenloop ten westen van Beetsterzwaag ligt in een breed beekdal. Het beekdal is slecht herkenbaar in het landschap. Ook hier wordt gestreefd naar vergroting van de herkenbaarheid van de beek. Door het vergroten van het oppervlak open water kan de beek beter herkenbaar worden gemaakt. Het constant gehouden boezempeil in de benedenloop beperkt de ontwikkeling van natuurwaarden. Meer dynamiek is gewenst. Riet en ruigtezones passen in het landschapsbeeld.

Geen grootschalige bosontwikkeling beekdalbreed toepassen. Dit is landschappelijk gezien niet wenselijk, omdat in het brede beekdal van de benedenloop van het Koningsdiep dit zou leiden tot algehele verdichting van de veenpolders. Wel is verdichting direct langs de beekloop mogelijk.

7.5 Gemeente Heerenveen

Algemeen

De identiteit van het landschap in de gemeente Heerenveen is over het algemeen nog goed herkenbaar. De gemeente Heerenveen wordt naast een belangrijke agrarische functie, vooral gekenmerkt door de stad en haar omgeving. De Tjongervallei, de Deelen, Oranjewoud en Nannewyd (Skarsterlan) vormen belangrijke natuurgebieden en de vier ecologische parels van Heerenveen.

Het landschap staat echter onder een toenemende druk van verstedelijking van Heerenveen. Heerenveen ligt in een belangrijke economische kernzone in noord Nederland. Dit betekent een concentratie van economische activiteiten in en rondom de gemeentegrenzen van Heerenveen. Heerenveen zal zich vanuit dit perspectief steeds meer ontwikkelen tot een regionaal stedelijk centrum. Dit leidt tot meer bedrijvigheid en de behoefte tot de ontwikkeling van nieuwe woongebieden. In de gemeente zijn naast Heerenveen vier groeikernen aangewezen (dorpennota). Dit zijn Jubbega, De Knipe, Tjalleberd en Nieuwehorne. De overige dorpen hebben geringe groei mogelijkheden.

Er zal geïnvesteerd moeten worden in de kwaliteiten van het gebied. Verder zijn investeringen nodig om de bedrijventerreinen en het wonen op een goede manier in te passen, maar ook om een natuurlijke buffer te creëren tussen het verstedelijkte Heerenveen en het landelijke gebied. Om dit te realiseren streeft de gemeente Heerenveen naar de ontwikkeling van een landschappelijke lijst rondom Heerenveen. Bij uitvoering van een landschappelijke lijst dient deze te passen binnen de identiteit van het betreffende landschap.

Woudontginningen

De houtsingels en bossen haaks op de as van Nieuweschoot / Hoornsterzwaag komen in een gevarieerde maaswijdte voor. Het westelijk deel vanaf Heerenveen kent een overwegend fijnmazige structuur en een sterke variatie. Het landschapsbeleid is hier gericht op handhaving van de bestaande singels en behoud van de diversiteit.

De omgeving van Oranjewoud / Katlijk bevat waardevolle cultuurhistorische kenmerken (o.a. hakhoutpercelen, lanen) die duurzaam in stand moeten worden gehouden, teneinde het cultuurhistorisch beeld te ondersteunen.

Ook de omgeving van Nieuweschoot heeft vele houtwallen en singels. De landschappelijke structuur dient hier te worden versterkt, zodat een tegenwicht wordt geboden aan stedelijke uitbreidingen van Heerenveen. Door versterking/uitbreiding van de singelstructuur en bosstroken rond Nieuweschoot wordt de gewenste landschappelijke lijst rond Heerenveen verder ingevuld.

Daarentegen is het oostelijk deel grootschaliger, door schaalvergroting in de landbouw en hiermee nog steeds gepaard gaande opruimen van wallen. Gestreefd wordt naar versterking van de landschappelijke identiteit door het stimuleren van de aanleg van houtsingels bij de erven.

Voor het algemeen streefbeeld van de woudontginningen wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Algemeen kan worden gesteld dat de singels in de woudontginningen door achterstallig onderhoud in verval dreigen te raken. Het landschapsbeleid is gericht op herstel van bestaande singels door bijwerken achterstallig onderhoud en bijplanten in bestaande singels. Daarnaast dienen de kansen te worden benut waar mogelijkheden zijn om nieuwe singels aan te leggen.

Landgoederen

Het landgoederenlandschap Oranjewoud en omgeving is een belangrijk cultuurhistorisch en recreatief gebied. De recreatiedruk is zeer groot. Voor het ROM uitwerkingsgebied Oranjewoud-Katlijk is een gebiedsvisie opgesteld. De landschappelijke structuur wordt hier versterkt met onder andere als doel om de recreatieve druk te spreiden en verkeersdruk op te vangen in de randen van het gebied.

In de structuurvisie Skoatterwald-oost wordt de nieuwe woonwijk Skoatterwald voorzien van een groene overgangszone naar het landgoederenlandschap. De overgangszone wordt ingericht als stadsrandzone voor recreatief gebruik.

Voor het algemeen streefbeeld van de landgoederen wordt verwezen naar hoofdstuk 6. Het landschapsbeheer moet erop gericht zijn dit landgoederen landschap duurzaam in stand te houden, met kenmerken als bosgebieden, parken, tuinen en lanen uit verschillende perioden, monumentale gebouwen en open ruimten.

Het monumentale karakter en het bijzondere houtwallengebied blijven beeldbepalend. Een vorm van agrarisch beheer is nodig voor het beheer van houtwallen en monumentale open ruimten. Tevens moet er aandacht worden besteed aan het verval van de laanstructuren. Dit kan door het vervangen van de bestaande laanstructuren of door het

opzetten van nieuwe structuren, die passen binnen het patroon van het bestaande landgoed.

Veenpolders

Ook in Heerenveen vormt de openheid en grote maat/schaal belangrijke karakteristieken van de veenpolders. Het is landschappelijk gezien belangrijk dat de weidsheid van de polders beleefbaar blijft. Voor het algemeen streefbeeld van de veenpolders wordt verwezen naar hoofdstuk 6. In bijlage I is de uitwerking op deelgebiedniveau weergegeven.

Bij eventuele ontwikkeling van de landschappelijke lijst rond Heerenveen en ontwikkeling van de A7 zone, is het uiterst belangrijk dat de ruimtelijke samenhang tussen de polders bij Heerenveen en de polders op het grondgebied van de gemeente Opsterland behouden blijft, zodat geen ruimtelijke versnippering optreedt. Dit houdt in dat de landschappelijke lijst geen ruimtelijke grens mag vormen, maar landschappelijke gezien dient te bestaan uit lage elementen, zoals bijvoorbeeld open water en moeras. Bovendien dient een goede recreatiezonering te worden opgesteld om de recreatieve druk midden in de polder te minimaliseren, ten behoeve van de natuurwaarden.

De dorpslinten Tjalleberd, Luinjeberd en De Knipe dienen als autonome en bijzondere linten in het landschap herkenbaar te blijven. Dit houdt in dat een duidelijke landschappelijke buffer moet worden gerealiseerd tussen de stedelijke uitbreidingen van Heerenveen en de dorpslinten.

Wegbeplantingen die dwars door poldereenheden snijden verdelen de polders in kleinere stukken. Hiervoor geldt dat ter plekke moet worden bekeken wat het effect is van de bestaande laanbeplanting door de polder en of deze moet worden verwijderd in verband met aantasting van de openheid. Bij voorkeur wegen en waterlopen die poldereenheden doorsnijden onbeplant laten. Opslag onder lanen dient te worden verwijderd, omdat deze doorzichten op het open gebied belemmeren.

Daarnaast verdelen (ruilverkavelings-)bossen de polders in kleinere eenheden. Met name bosstroken haaks op de verkavelingrichting doorbreken de hoofdrichting in het gebied en doorbreken lange zichtlijnen. Gestreefd wordt naar het actief verwijderen van bossen, daar waar ze de openheid aantasten of daar waar verwijdering bijdraagt aan verbetering van het weidevogelgebied. Ter plekke zal moeten worden bekeken welke bossen het betreft. Recreatiebossen bij dorpen dienen actief te worden beheerd. Deze wensbeelden zullen moeten worden afgestemd en uitgewerkt in een landschapsplan voor de A7 zone.

Vele petgaten in landbouwgebied zijn dichtgegooid en dienen nu geen doel. Onderzoek naar de mogelijkheden van herstel van deze petgaten vormt onderdeel van dit landschapsbeleidsplan. Rond de boerderijen is herstel en versterking van de erfbeplantingen een belangrijk aandachtspunt. Met name moet aandacht worden besteed aan het toepassen van meer gebiedseigen erfbeplantingen (geen coniferen en andere wintergroene heesters).

Hoogveenontginningen

De hoogveenontginningen die zich vanaf Bontebok tot ten oosten van Jubbega uitstrekken vormen een waardevol veenkoloniaal cultuurlandschap. Ze worden gekenmerkt door een hoofdvaart (Schoterlandsche Compagnonsvaart) met haaks daarop wijken. Vanuit landschappelijke optiek dient verdere verdichting van de lintbebouwing langs de hoofdvaart te worden tegengegaan, zodat doorzicht op het achterland behouden blijft. Voor het algemeen streefbeeld van de hoogveenontginningen met wijken wordt verwezen naar hoofdstuk 6. In bijlage I is de uitwerking op deelgebiedniveau weergegeven.

Het achterliggende hoogveengebied kent veel houtsingels en elzenopslag. Alle wijken dienen voorkeur langs de eerste 50 meter vanaf de hoofdweg (Compagnonsweg, Hendrik de Vosweg, Jochem Alberdweg, Jelle van Damweg, Bij de Leijwei) te worden vrijgehouden van beplanting. Op deze manier worden de wijken zichtbaar gemaakt vanaf de enige hoofdroute door het gebied. Deze actieve verwijdering vindt plaats op basis van vrijwilligheid.

Vergroten van de herkenbaarheid van de wijken door het deels verwijderen van de opslag is landschappelijk gezien gewenst. Door maximaal 60% van de wijk beplant te laten zijn, blijft de wijk herkenbaar. Het streefbeeld is her en der plukken beplanting langs de wijken.

De wijken zelf zijn deels verwaarloosd. Herstel van de wijken is van belang ten behoeve van herstel van de landschappelijke karakteristiek. Er zou een beheerplan moeten komen voor de wijken. Daarnaast moet worden nagegaan of gedempte stukjes wijk weer open gemaakt kunnen worden.

Beekdal

Het beekdal van de middenloop van de gekanaliseerde Tjonger kenmerkt zich door een grote mate van openheid, met plaatselijk direct langs de beek verdichting door wilgenstruweel.

Omdat de waterhuishoudkundige functie van de Tjonger behouden blijft, worden alleen het water zelf en de oevers als natte ecologische verbinding ontwikkeld. Dus een vast boezempeil met aansluitend zo natuurlijk mogelijke oeverlanden. Verdere uitbreiding van riet, ruigte en wilgenstruweel in een strook direct langs de Tjonger draagt bij aan verhoging van de herkenbaarheid van de beekloop. Buiten de dijken en oeverlanden ligt open landbouwgebied.

Streven naar herstel van het natuurlijk karakter in het beekdal. Ontwikkelen van een bredere mantel- en zoomvegetatie langs de natuurgebieden (onder andere Katlijker Schar, Tjonger Dellen, Kiekenbelt) is gewenst. Landschappelijk gezien dient gestreefd te worden naar natuurlijke, grillige/rafelige randen bestaande uit mantel- en zoomvegetaties, om het natuurlijke karakter van het beekdal zoveel mogelijk te versterken.

Agrarisch natuurbeheer gericht op verhoging van de botanische waarden (kwelafhankelijke vegetaties) dient in de vallei te worden gestimuleerd.

Aan de zuidkant van Heerenveen kan de ecologische verbindingzone langs de Tjonger tevens worden benut om een landschappelijke inpassing van het industrieterrein te realiseren, bijvoorbeeld door beekbegeleidende beplantingen en broekbos.